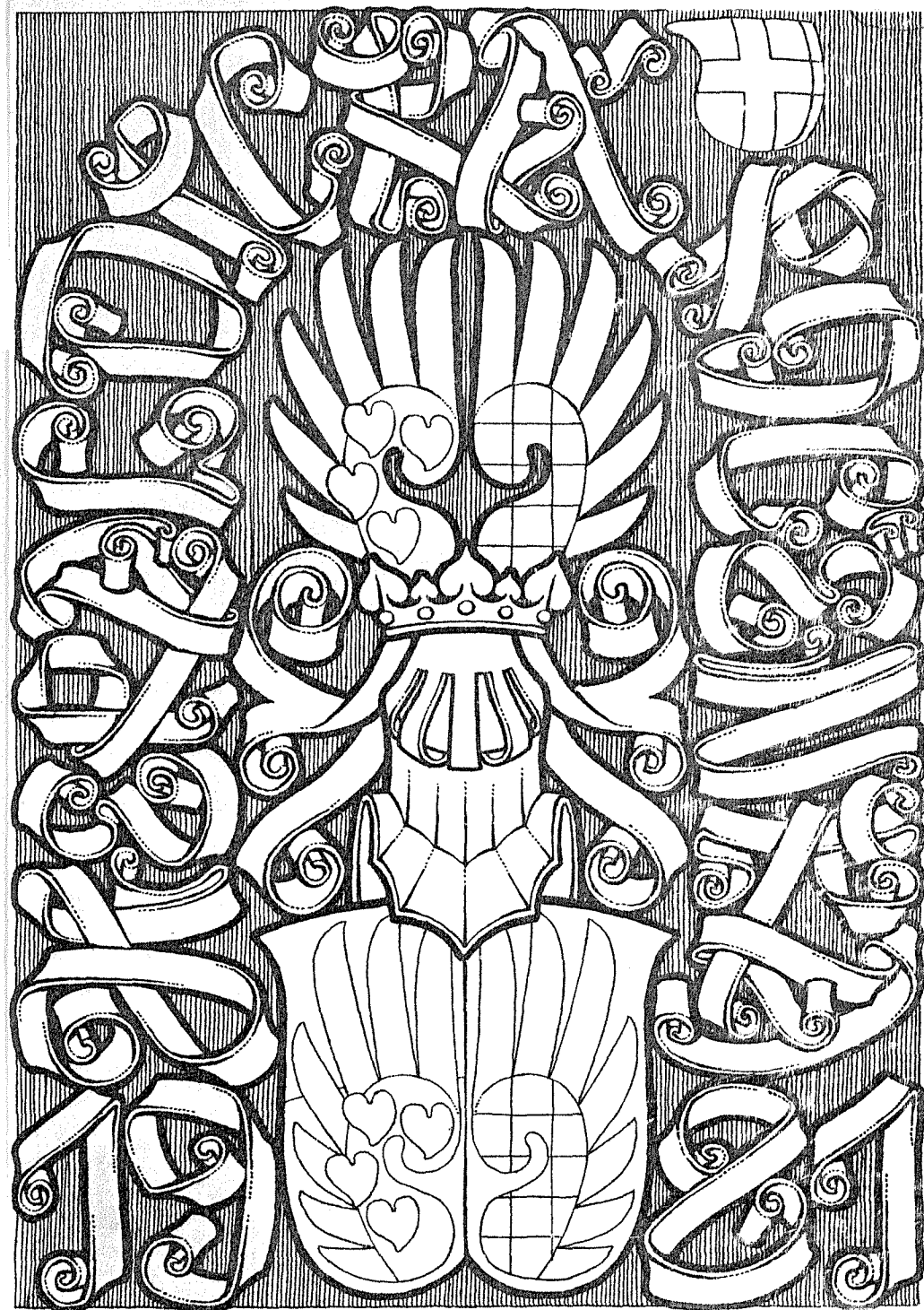
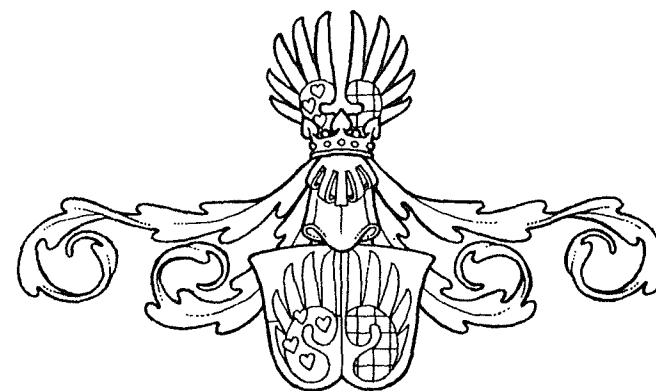

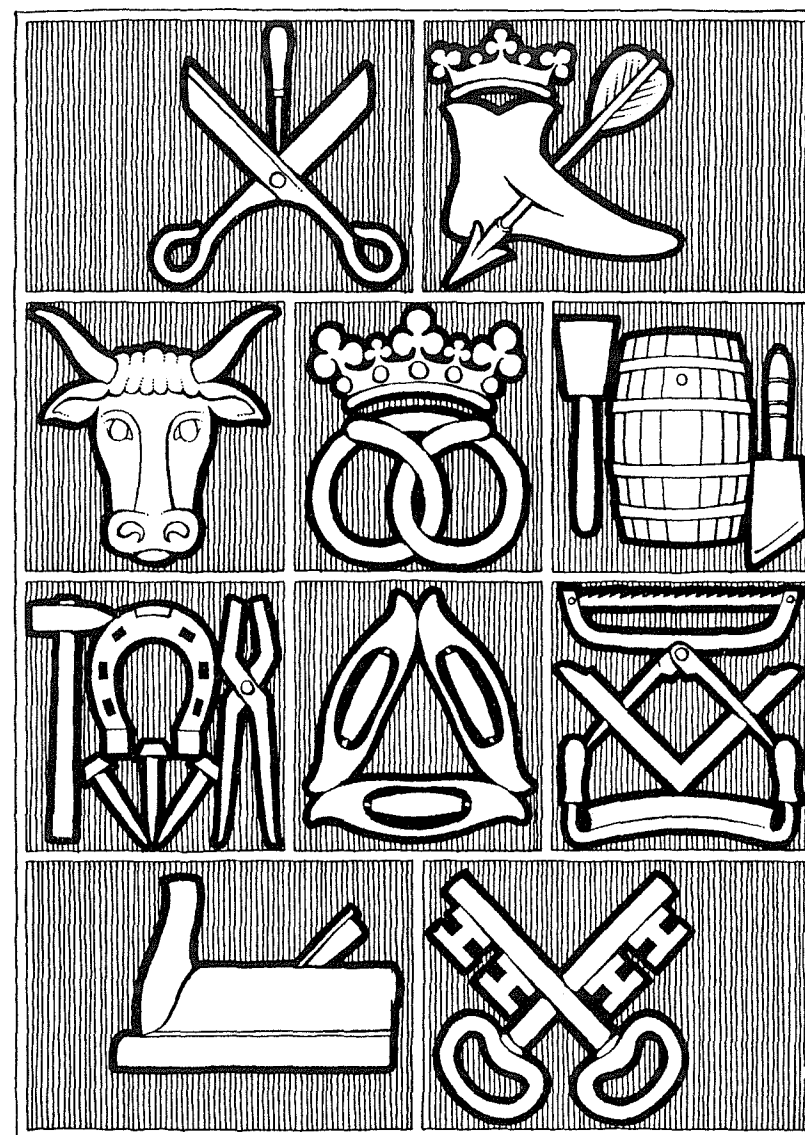
HERALDICKÁ
ROČENKA
1981°

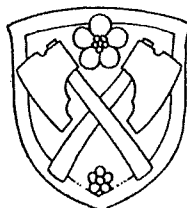
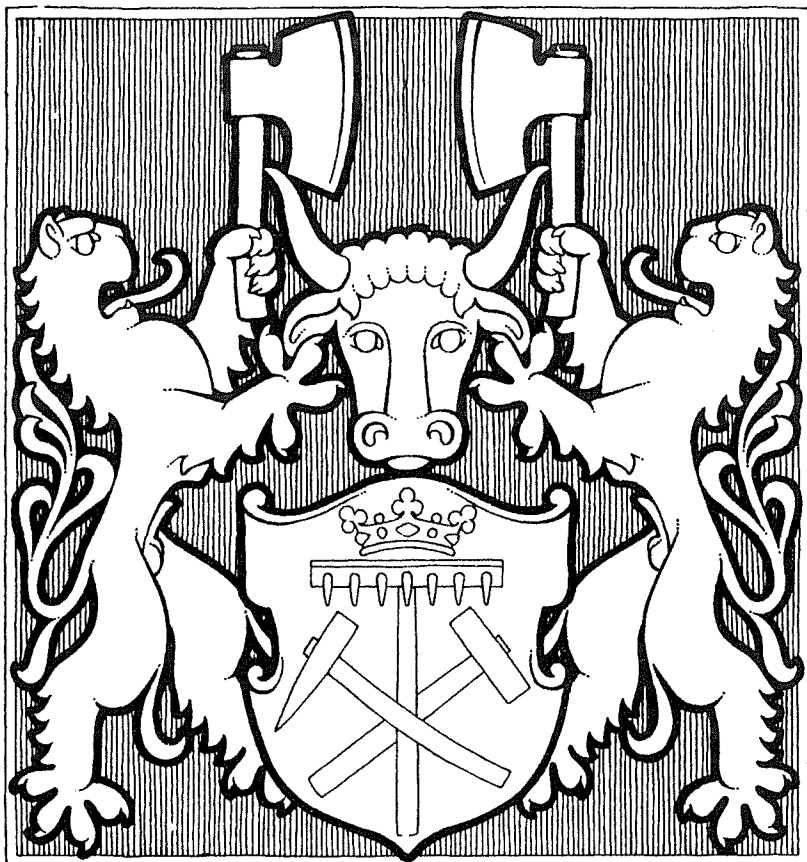
Česká numismatická společnost
pobočka Heraldika
P r a h a

Heraldickou ročenku 1981 připravila rozšířená redakční rada ve složení: Zdirač J. K. Čech, Stanislav Hošťálek, Mojmír Chromý, Jaroslav Jásek, František Kučera, Pavel Palát, Pavel R. Pokorný.

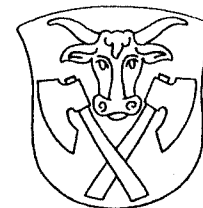
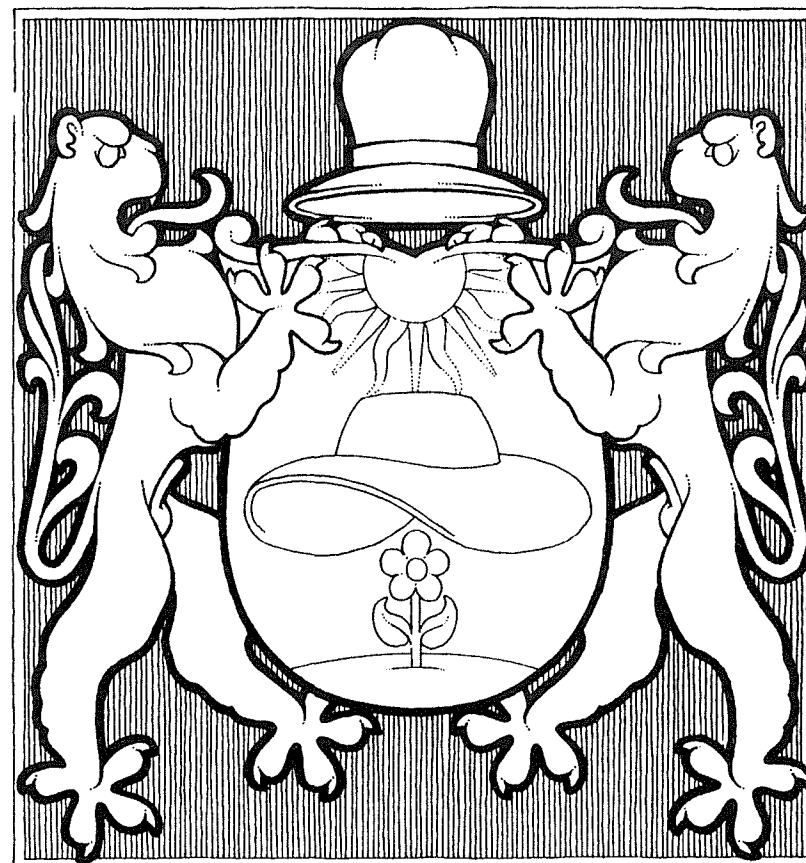
Grafická úprava: Zdirač J. K. Čech.

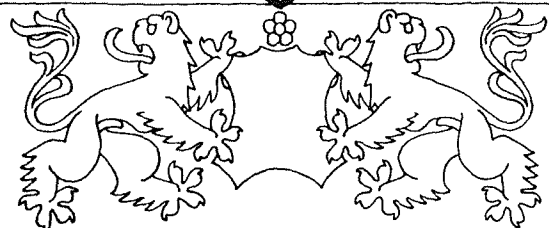
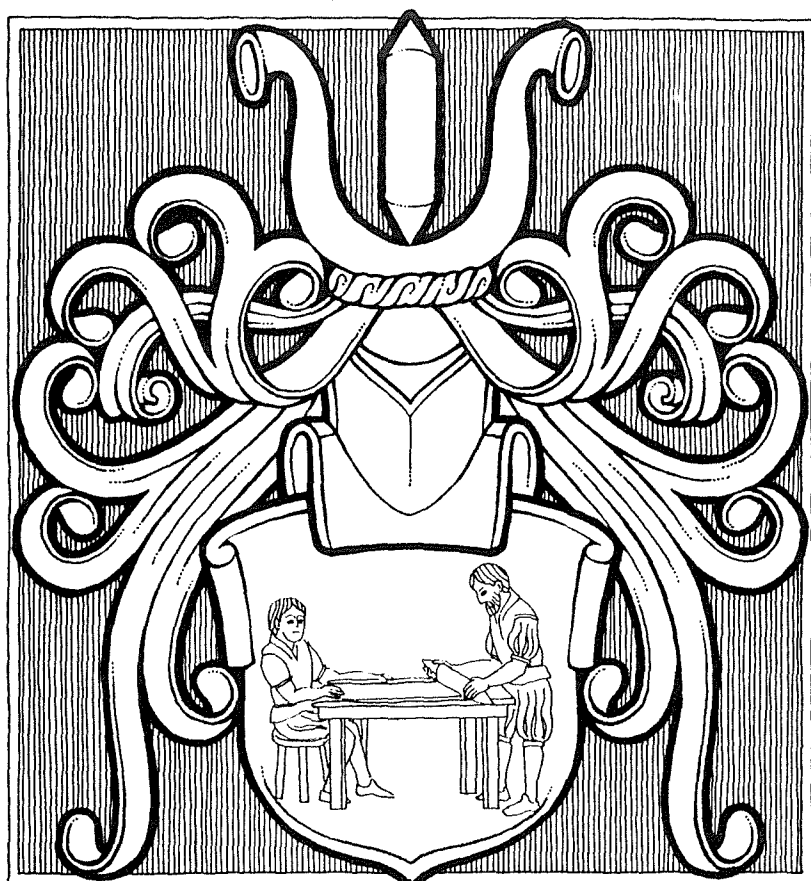
1981

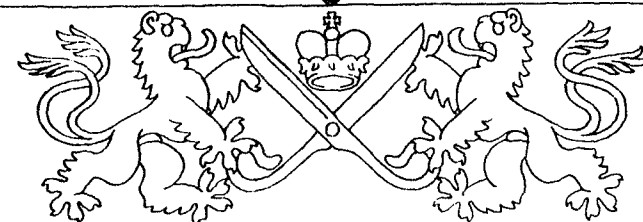
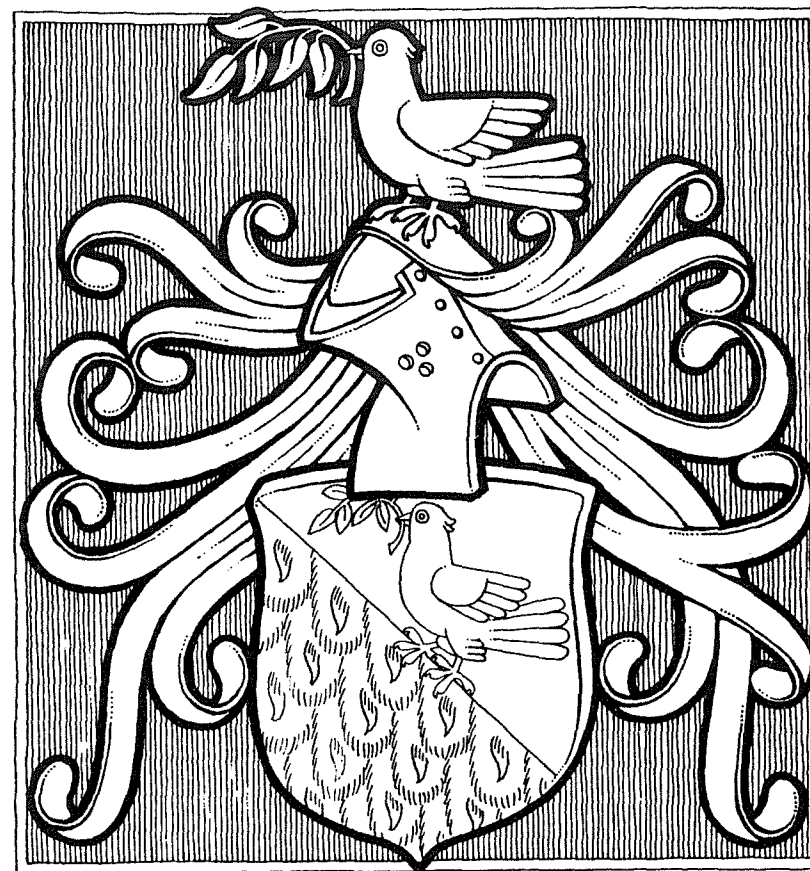
1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31							

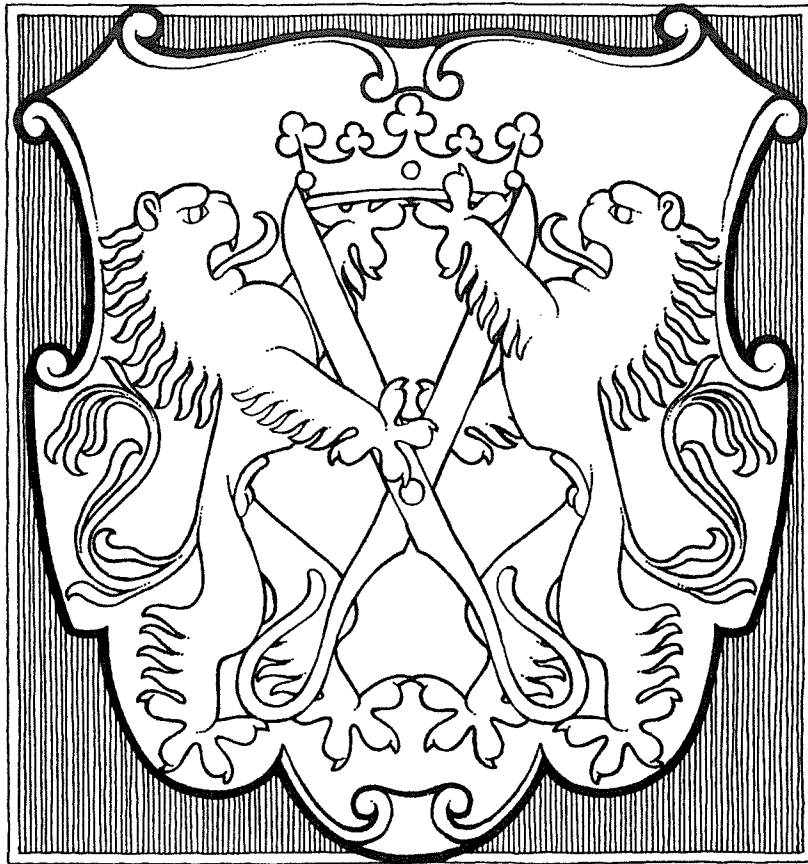
1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
20	21	22	23	24	25	26	27	28									

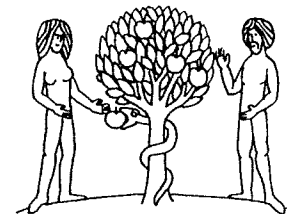
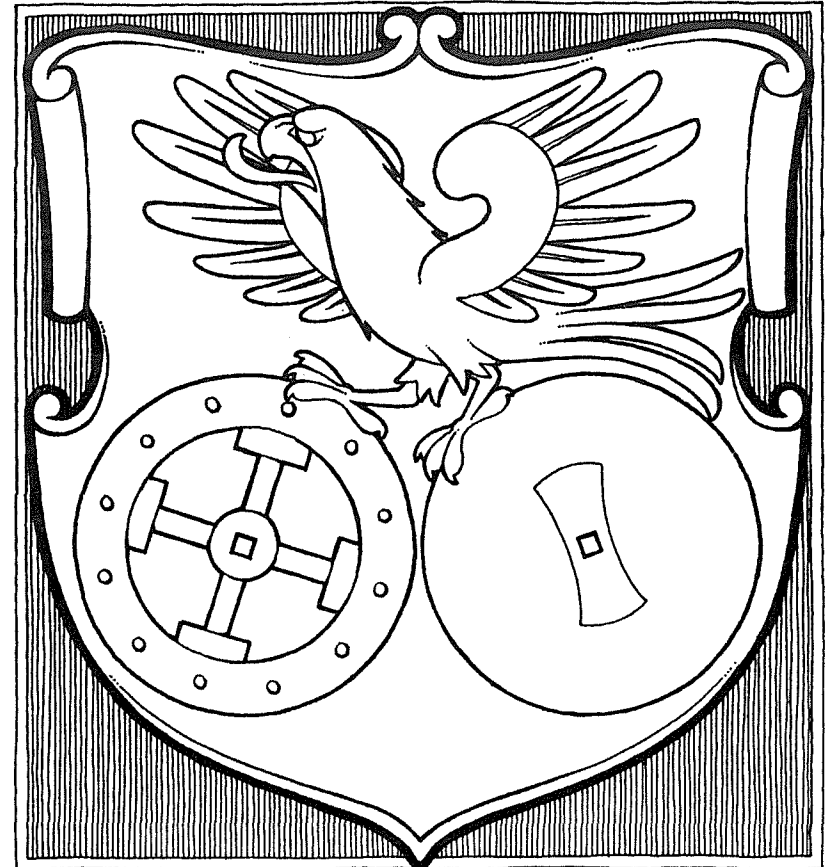
1234567 1234567891011
 89101112 1213141516171819
 202122232425262728293031

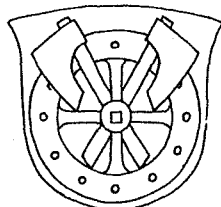
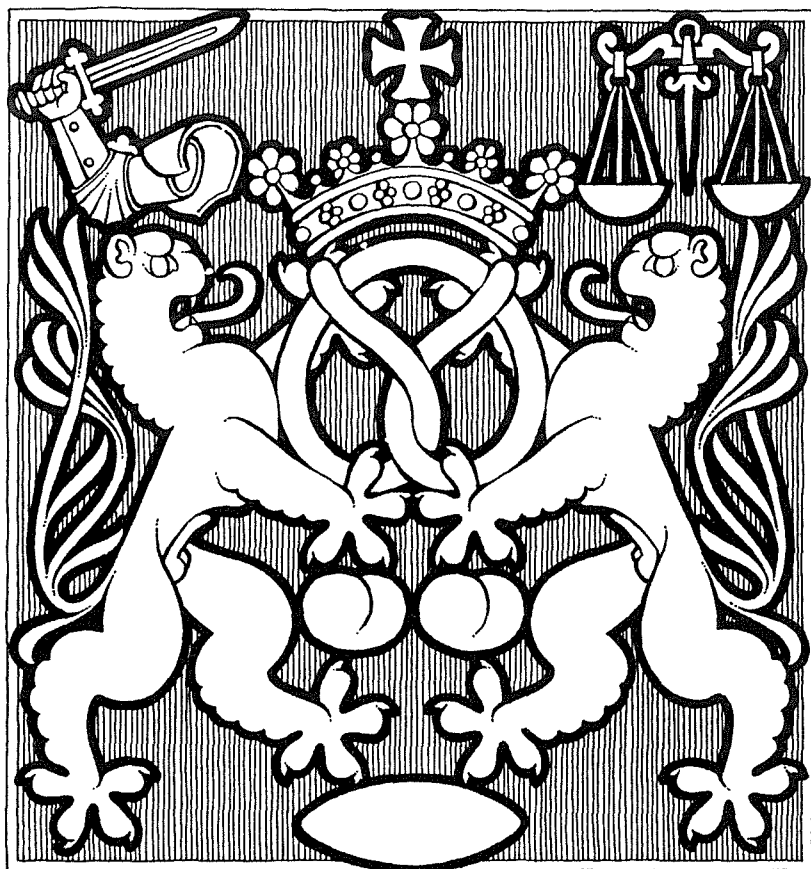
1234567 1234567891011
 89101112 1213141516171819
 2021222324252627282930

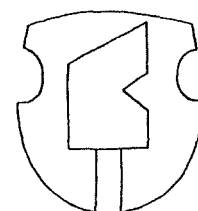
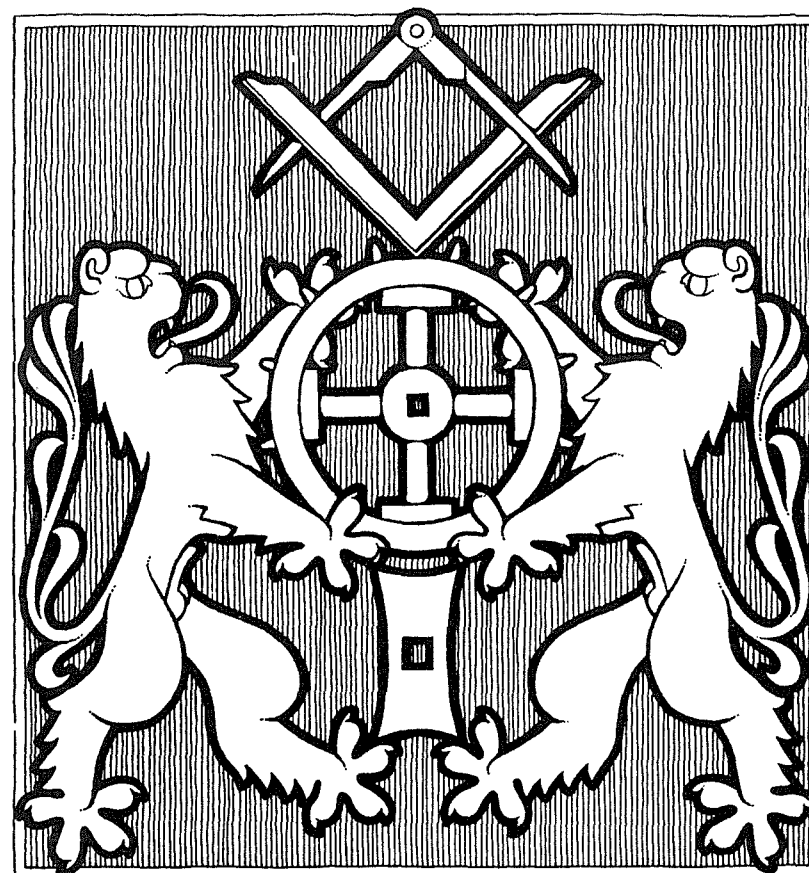
1234567 1234567891011
 89101112 1213141516171819
 20212223 2425262728293031

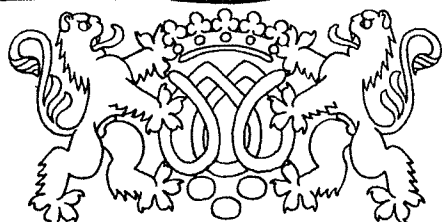
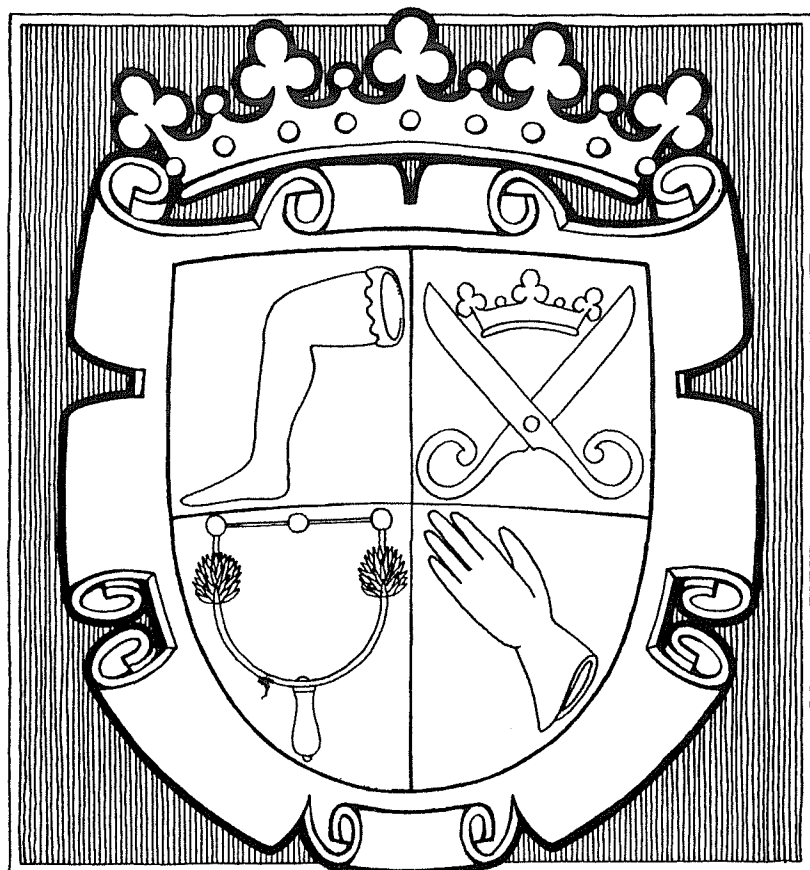
1234567 1234567891011
 89101112 1213141516171819
 20212223 24252627282930

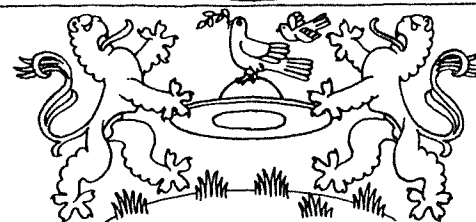
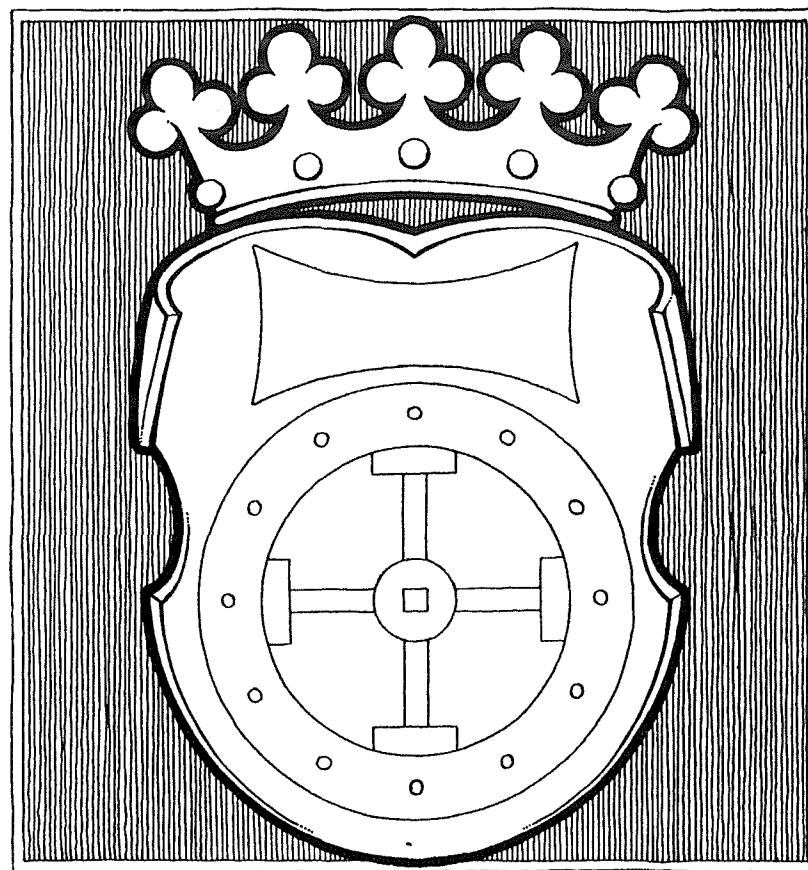
1234567 1234567891011
 89101112 1213141516171819
 202122232425262728293031

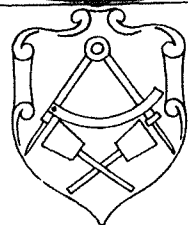
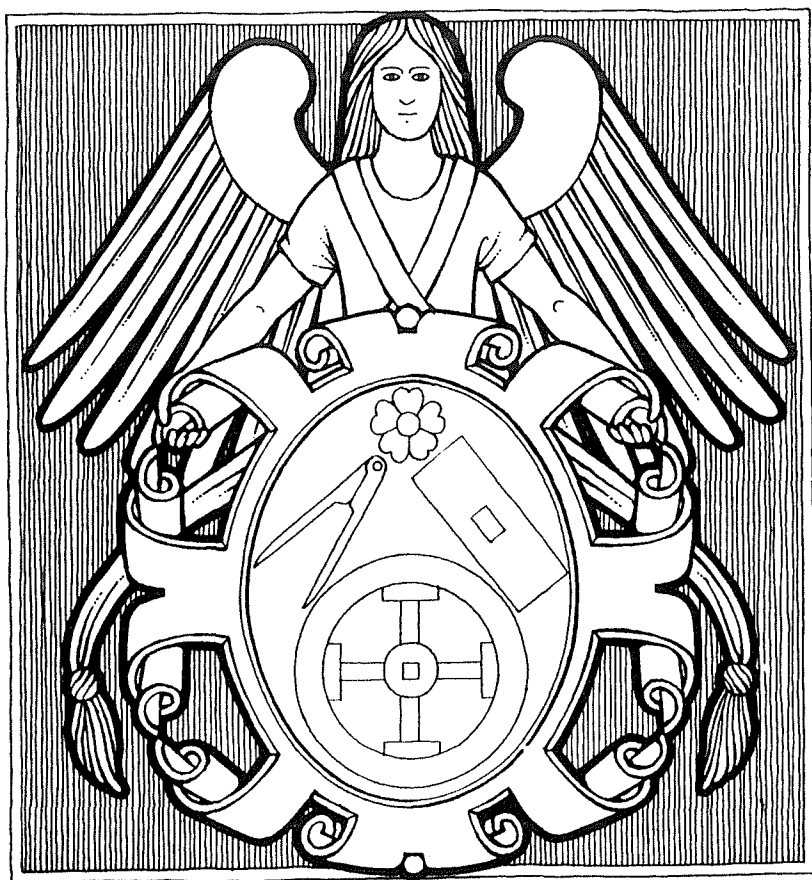
1234567 1234567891011
 89101112 1213141516171819
 202122232425262728293031

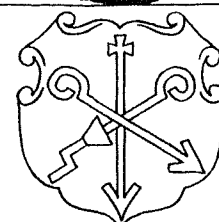
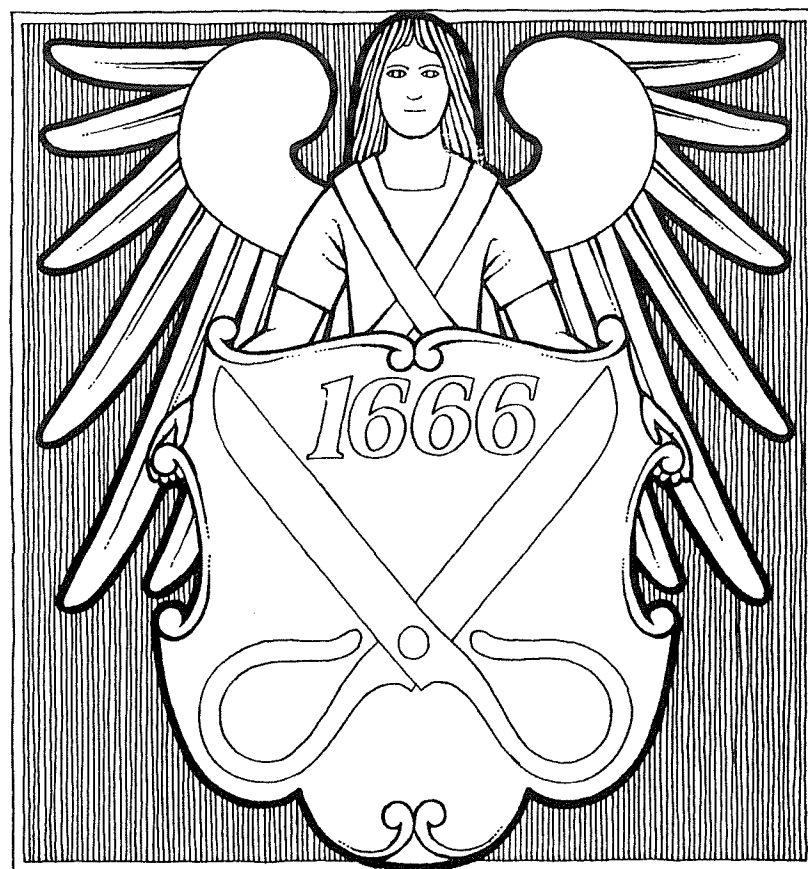
1234567 1234567891011
89101112 1213141516171819
2021222324252627282930

1234567 1234567891011
89101112 1213141516171819
202122232425262728293031

1234567 1234567891011
 89101112 1213141516171819
 20212223 24252627282930

1234567 1234567891011
 89101112 1213141516171819
 20212223 2425262728293031

1981

Spojené cechy - Pernink - 1682

V pečetním poli oválný štít rozdělený na deset polí /2-3-3-2/:

1. Rozevřené krejčovské nůžky s bodcem mezi želízky /krejčí/.
 2. Nízká korunovaná bota prostřelená šípem /ševci/.
 3. Volská hlava /řezníci/.
 4. Korunovaný preclík /pekaři/.
 5. Sud provázený vpravo palicí, vlevo útočníkem /bečváři, resp. bednáři/.
 6. Podkova provázená vpravo kladivem, vlevo kleštěmi, dole třemi vřítovitě postavenými hřeby /kováři/.
 7. Tři člunky postavené do trojúhelníku /tkalci/.
 8. Kružídlo a úhelnice /úhelník/ provázené nahoře pilou, dole pořizem /tesaři/.
 9. Hoblík /truhláři/.
 10. Dva křížem přeložené klíče /zámečníci/.
- Opis: DIE.ERBAREN.HANDWERGER.IN.STAD.PERNINKER.1682
Typář: Okresní archiv Karlovy Vary,
fond Spojené cechy Pernink.

1

Cech řezníků - Horní Slavkov - 1.pol. 17. století

V dolní části pečetního pole jsou ve štítu křížem přeložené želízko a mlátek, mezi nimi postavené korunované hrábě. Po obou stranách dva jednoocasí přivrácení lvi drží nad štítem jednou přední tlapou za uši volskou hlavu, nad ní v druhé tlapě řeznické sekery ostřím přivrácené.

Opis: SIGILL.E.E.FLEISCHER.HANDW.D.K.F.BERCKTSTADT.

SCHLACKENWALD

Typář: Okresní archiv Sokolov,
fond Cech řezníků Horní Slavkov.

Cech řezníků - Lomnice nad Lužnicí - 17. století

V pečetním poli v lemovaném štítu dvě skřížené řeznické sekery ostřím odvrácené, provázené nahoře velkou a dole malou pětistlou ráží.

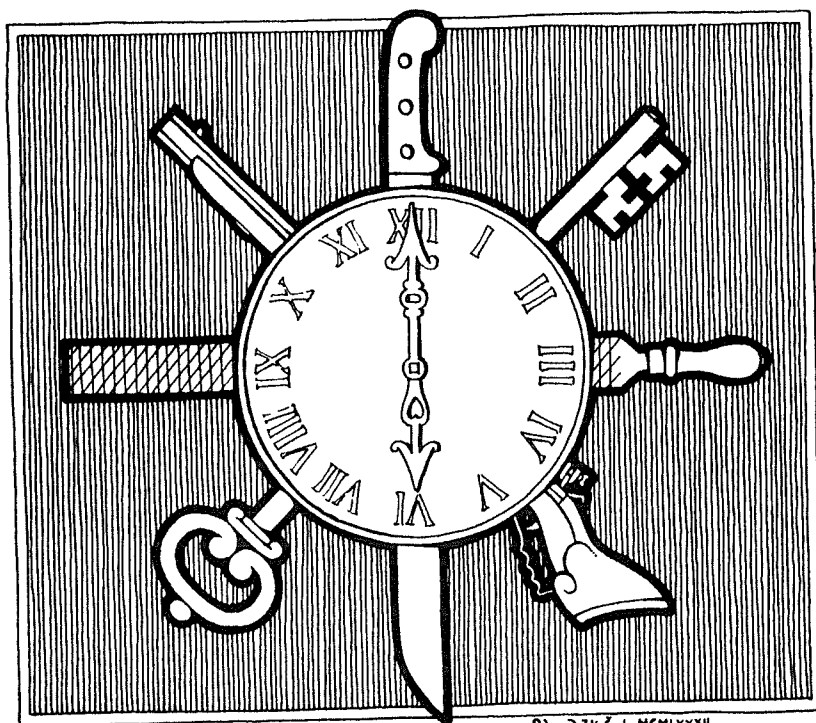
Opis: /hvězdička/ SIGILLUM LOMNICENSIS

Typář: Okresní archiv Jindřichův Hradec,
fond Cech Lomnice nad Lužnicí.

2

Cech kloboučníků - Horní Slavkov - 1.pol. 17. století

V pečetním poli ve štítu klobouk se širokou střechou ozářený paprsky shora vynikajícího slunce; pod kloboukem z

paty štítu vyrůstá květina. Nad štítem vysoký klobouk. Štít drží dva jednoocasí přivrácení lvi.

Opis: /hvězdička/ S.E.E.HANDW.DER.HVTMACHER.IN.

SCHLAGGENWALD

Typář: Okresní archiv Sokolov,
fond Cech kloboučníků Horní Slavkov.

Cech řezníků - Locket - 1.pol. 18. století

V pečetním poli ve štítu dvě zkřížené řeznické sekery ostřím odvrácené, mezi nimi volská hlava.

Opis: EIN.ERBAR.HANDWERCK.DER.FLEISCHMAKER.D.STAD.ELBOGEN

Typář: Okresní archiv Sokolov,
fond Cech řezníků Locket.

3

Cech mandlířů - Jindřichův Hradec - 1652

V pečetním poli ve štítu stojí u mandlířského štoku mistr a jeho pomocník. Na štítě přilba s točenicí a fafrnochy, v klenotu postavený mandlířský válec mezi buvolími rohy.

Opis: /hvězdička/ SIGL /hvězdička/ NEIHAVSER /hvězdička/ KHRAIES:1.6.5.2

Typář: Okresní archiv Jindřichův Hradec,
fond Cech Jindřichův Hradec.

Cech kožešníků - Slavonice - 1755

V pečetním poli dva jednoocasí lvi s odvrácenými hlavami drží v předních tlapách usen, nad ní pětistá růže rozdělující nápis ANNO. Po stranách lvů rozdělený letopočet 1755.

Opis: /křížek/ SIG.DER.KIRSCHN:ZUN.ZLAB:AVGER

Typář: Okresní archiv Jindřichův Hradec,
fond Cech Slavonice.

4

Cech kožešníků - Horšovský Týn - 1657

V pečetním poli kosmo dělený štít; v horním poli holubice s ratolestí v zobáku, dolní pole potažené kožešinou. Na štítě přilba s fafrnochy, v klenotu holubice s ratolestí. Po stranách klenotu letopočet 1657.

Opis: .PECZET.CECHV.RZEMESLA:KOZISS:W MES:TEG:HORSO

Typář: Okresní archiv Domažlice,
fond Cech kožešníků Horšovský Týn.

Cech krejčích - Jindřichův Hradec - 18. století

V pečetním poli drží dva dvouocasí přivrácení lvi rozevřené krejčovské nůžky s vévodskou korunou mezi želízky.

Opis: :Stadt.Neuhauser.Kleidermacher.Zunft.Insigl

Typář: Okresní archiv Jindřichův Hradec,
fond Cech Jindřichův Hradec.

5

Cech krejčích - Děčín - 1626

V pečetním poli ve štítu drží dva jednoocasí přivrácení lvi rozevřené korunované krejčovské nůžky. Nad štítem letopočet 1626.

Opis: /křížek/ SIGIL:EINES.ERBARNHADT.WERCK.SDER.SCHNEIDER.DER.SDAT.TETZCHEN

Typář: Okresní archiv Děčín,
fond Sbirka typářů Děčín.

Cech ševců a koželuhů - Bezručice - 1686

V pečetním poli stojí divý muž; v pravé ruce drží dělený štít, v horním poli nízká bota, v dolním poli kbelík; v levé ruce drží vykořeněný strom.

Opis: SIGEL.SHC.GEDER.ZV.WESERITZ.ZEG

Typář: Okresní archiv Tachov,
fond Archiv města Bezručice

6

Cech mlynářů - Sokolov - 1626

V pečetním poli ve štítu palečné kolo a mlynářský kámen s kypřicí, na nich stojí rozkřídlený sokol. Po stranách štítu letopočet 1626.

Opis: EIN.ERB.HANDWERG.D.MILER.ZV.VALKENAV

Typář: Okresní archiv Sokolov,
fond Cech mlynářů Sokolov.

Cech hrnčářů - Kožlany - 18. století

V pečetním poli vyobrazen biblický příběh o prvotním hrnčích.

Opis: :PEZET.REMESLA.HRNZYRSKEHO.Z.KOZLAN

Typář: Okresní archiv Plzeň-sever,
fond Cech hrnčářský Kožlany.

7

Cech pekařů - Locket - 1804

V pečetním poli dva dvouocasí přivrácení lvi drží pod květinovou korunou s křížkem preclík, pod ním dvě žemle a calta /2-1/, vše provázeno vpravo obrněnou ozbrojenou paží, vlevo kupeckými váhami.

Opis: /květina/ DAS.EHRSAMENWERCK.DER.WEISBECKEN.IN.ELBOGEN.A.F.T.

Typář: Okresní archiv Sokolov,
fond Cech pekařů Locket.

Cech mlynářů - Domažlice - 2.pol. 16. století

V pečetním poli ve štítu palečné kolo jímž jsou prostrčeny dvě zkřížené sekery ostřím odvrácené.

Opis: P R MLINARZV Z DOMAZLICZ

Typář: Okresní archiv Domažlice,
fond Cech mlynářů Domažlice.

Cech mlynářů - Nová Bystřice - 17.- 18. století

V pečetním poli drží dva jednoocasí přivrácení lvi palečné kolo, provázené nahoře kružidlem a úhelníkem, dole kypřicí.

Opis: /dvě zkřížené oboustranné šipky mezi dvěma hvězdičkami/ MILLERZUNFT DER STADT NEY WISTRIZ

Typář: Okresní archiv Jindřichův Hradec,
fond Cech Nová Bystřice.

Cech řezníků - Slavonice - 1542

V pečetním poli ve štítu řeznický sekáč. Nad štítem letopočet 1542.

Opis: /hvězdička/ S /křížek/ JEN FLEISCHACKEN ZLABINGS

Typář: Okresní archiv Jindřichův Hradec,
fond Cech Slavonice.

Cech punčochářů - Jindřichův Hradec - 1635

V korunované kartuši čtvercový štít; v 1. poli punčocha, v 2. poli rozevřené nůžky s korunou mezi želišky, v 3. poli bodlákové štěti, ve 4. poli kosmo položené rukavice.

Po stranách kartuše letopočet 1635.

Opis: .PE:RZE:PUNCZOCHARZKEHO.MIE:GINDRZICHOWI HRADCI

Typář: Okresní archiv Jindřichův Hradec,
fond Cech Jindřichův Hradec.

Cech pekařů - Stráž - 1586

V pečetním poli drží dva jednoocasí přivrácení lvi v předních tlapách dvojitý preclík pod korunou, pod ním tři žemle /2-1/. Po stranách koruny letopočet 1586.

Opis: SIGIL.DER.BECKER.HANDWERCK.INDER.STADT.NEIST

Typář: Okresní archiv Tachov,
fond Cechy Stráž.

Cech mlynářů - Mýto - 1715

V pečetním poli v korunovaném štítu palečné kolo provázené nahoře kypřicí bez otvoru.

Opis: /hvězdička/ PECET MLINARZUW MIESTIS MEGTA .ANO 1715

Typář: Okresní archiv Rokycany,
fond Archiv města Mýto.

Cech kožešníků - Zlín - 17. století

V pečetním poli nad travnatým pahorkem stojí dva jednoocasí přivrácení lvi držící přední tlapou nízký klobouk se širokou střechou, na něm stojí holubice s ratolestí v zobáku, zleva k ní přilétá pták.

Opis: :PEC. ZTIVEHO CECHE KOZUSSNICZKEHO:MIESTA:ZLINA

Typář: Okresní archiv Gottwaldov,
fond Cechy Zlín

Cech mlynářů - Horní Slavkov - 1652

V pečetním poli v kartuši /v orig. ji lze považovat též za rozvilinu/ je v oválném štítu palečné kolo, provázené vpravo kružidlem, vlevo pemřicí, nahoře pětistlou rží. Kartuš drží anděl.

Opis: S.DES.ERBARN.HANDWERCK.D.MILLER.Z.SCHLA.W

Typář: Okresní archiv Sokolov,
fond Cech mlynářů Horní Slavkov.

Cech bednářů - Děčín - 18. století

V pečetním poli v kartuši rozevřené bednářské kružidlo, pod ním dvě zkřížené bednářské palice.

Opis: /hvězdička/ .SIGIL.DER.BÜTNER.ZV.TETSCHEN

Typář: Okresní archiv Děčín,
fond Sběrka typářů Děčín.

Cech krejčích - Třebenice - 1666

V pečetním poli v kartuši rozevřené krejčovské nůžky s letopočtem 1666 mezi želišky. Kartuš drží anděl.

Opis: SIGIL.SARTORUM.CIV.TREBENIC

Typář: Okresní archiv Litoměřice,
fond Cech krejčovský Třebenice.

Cech provazníků - Sušice - 1667

V pečetním poli v kartuši křížem přeložené napínák, cívka s háčkem a zkručovadlo. Nad kartuší letopočet 1667.

Opis: MIR.SECHMEISTER.DES.GANTSEN.HANDWERCK.SEILE

Typář: Okresní archiv Klatovy,
fond Cech provazníků Sušice.

Spojené cechy pracujících s ohněm -Jindřichův Hradec - 1834

V pečetním poli křížem přeložené symboly jednotlivých řemesel - nůž, ručnice, pilník, klíč. Přes vše položen hodinový ciferník s římskými číslicemi, na němž ozdobné rafie ukazují 6 hodin. Po stranách rukojeti nože letopočet 1834.

Opis: /hvězdička/ STADT /hvězdička/ NEUHAUSER.VEREINIGTE.
FEUER.ARBETTER.ZUNFT

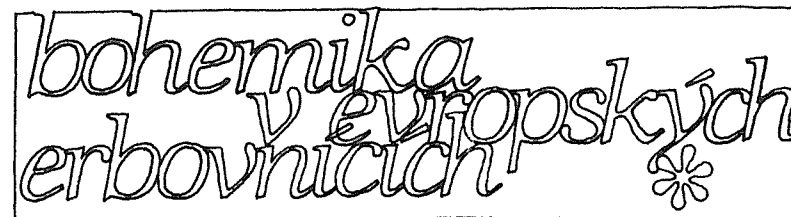
Typář: Okresní archiv Jindřichův Hradec,
fond Cechy Jindřichův Hradec.

P o z n á m k a :

Cechovní sfragistický materiál není dodnes patřičně doceněn, přestože byl v minulosti jako projev jurisdikční velmi často používán. Pro sfragistická, heraldická a ikonografická bádání a pro dějiny řemesel a průmyslu je mnohdy jediným pramenem k určování nástrojů, výrobků a event. výchozích surovin. V archivech je dochováno poměrně velké množství pečetí i typářů, jejichž náležitě vědecké zpracování by mohlo v mnohém zacelit mezery v dějinách techniky a v širším významu i v dějinách společnosti.

Předlohami pro volné výtvarné zpracování souboru cechovní symboliky byly typáře uložené v uvedených archivech. V jednotlivých vyobrazeních je položen důraz na projev řemeslné symboliky, proto nejsou výtvarně zakomponovány opisy, nápisy a drobné ozdobné detaily typické pro sfragistický materiál. Z toho důvodu není popis pečetí prováděn přísně sfragistickou metodou. Kromě obrazu pečetního pole uvádíme pouze opis /legendu/, event. nápisy v pečetním poli, další údaje - např. tvar a materiál typářů, výskyt pečetí /otisků/ na listinném materiálu, citace v literatuře apod. - však již nesledujeme.

Jaroslav Jásek

České znaky v Uffenbašském erbovníku z počátku 15. století

V Heraldické ročenice 1979 jsem v širších souvislostech stručně charakterizoval tak řečený Uffenbachsches Wappenbuch asi z přelomu 14. a 15. stol. /1/ Vracím se k látce, abych zevrubněji pojednal o sedmnácti českých a moravských znacích zde zaznamenaných a pokusil se postihnout v náležitých souvislostech celého kodexu jejich účel a platnost.

Erbovník je dnes uložen v Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg pod sign. Cod. 90 b in scrinio, kam přišel darem v 18. stol. z knihovny frankfurtského bibliofila Zachariáše Konráda z Uffenbachu. Jde o papírový kodex o 88 foliích rozměru 27,5 x 20,5 cm. Jeho provenience je alsaská a snad přímo štrasburská, dle štrasburských filigránů a alsaského dialektu v textech. /2/

Rukopis původně sestával ze 176 jednostranně popsaných folií, která byla uspořádána tak, že vždy dvě popsaná a dvě prázdná folia stála proti sobě. Rukopis je však poškozen dvěma restauračními zásahy, kdy zvláště převazbou v 16. stol. byl porušen původní sled folií a posléze v 19. stol. byla folia svými nepopsanými stranami k sobě přilepena; dnes má kodex 88 kartonážních listů. Nevhodné knihařské zásahy zcela narušily původní strukturu erbovníku, kterou lze rekonstruovat jen přibližně na základě vztahových a geografických, či provenienčních vazeb skupin erbů; sbírka byla seřazena podle geografického hlediska tak, že nejprve přicházely znaky románských zemí - Itálie, Španělsko, Francie, dále znaky z říše - Švýcarsko, Alsasko, Lucembursko, Württembersko, Švábsko, Rakousko, Bavorsko, Franky, východní a severní Německo, Falc, Porýní, Nizozemí; Anglie, Norsko, Irsko, Skotsko, Dánsko, Holštýnsko, Meklenbursko, Švédsko, Polsko, Morava, Čechy, Uhry, Balkán a dále mnoho fiktivních znaků biblických a legendárních z Předního východu, Indie, východních pohanských zemí a konečně z Říma. K biblické a legendární tematice se vztahuje i pět miniatur s náměty "mons tenebrarum" a hrob sv. Tomáše apoštola, Babylonská věž, Indie - říše kněze Jana, lidé s ptačími zobci.

Znaky bez klenotů jsou uspořádány vždy po čtyřech na

každé straně. Štíty jsou vkreslovány do předkreslených polí. Nadpisy nad štíty jsou psány širokou hornorýnskou bastardou. Každou politicko-geografickou jednotku uvádí znak suveréna, který se však formálně neodlišuje od jiných znaků, mimo nápisové legendy u panovníků, označené zlatou korunou s červenými kameny uprostřed písma nad znakem. Znak suveréna jsou umístěny ve sledu znakové řady, aniž by jim bylo vyhrazeno čestné místo.

Autoři soupisu německých erbovníků - Berchem, Galbreath a Hupp - datují rukopis do konce 14. stol. /3/ Zdá se, že ne bez opodstatnění. Před nimi datoval rukopis Tumner do první čtvrtiny 15. stol. bez bližšího zdůvodnění. /4/ Nejnověji se této dataci přidržel Brandys. /5/ Tvrzení o přel nejspíše o výskyt tří typů filigránů - s odkazem na dílo Briqueta /6/ - přicházejících na papíru rukopisu:

- 1/ štrasburský znak ve dvou variantách - dosud neregistrovaný filigrán;
 - 2/ půlměsíc - Francie, Štrasburk cca 1390-1440;
 - 3/ půlměsíc s hvězdou - Francie 1421-1436;
- příčemž připouští, že filigrány odpovídají Briquetovu soupisu jen přibližně. Kdybychom totiž připustili termín a quo r. 1421 na základě třetího filigránu - který jak řečeno není nesporný - pak by tomuto datu odporovalo několik skutečností. Znak jsou heraldicky jednoduché a to i v těch případech, kdy od konce 14. a poč. 15. stol. začínají být čtvrceny. Tak jen namátkou uvedme znak hrabat z Cili na f. 27v a z Wertheimu na f. 31r. /7/ Důležité, ne-li rozhodující, je vyobrazení erbu Vévodství burgundského na f. 4v. Tento znak v průběhu územního rozšiřování burgundského státu přibíral adekvátně i znaky nově nabytých nizozemských provincií: od r. 1384 flanderského lva v srdeční štítek a od r. 1406 brabantsko-limburský znak. /8/ V Uffenbacherském erbovníku je burgundský erb zařazen mezi francouzskými leníky a je vyobrazen v prvotní podobě čtvrcených polí lilii s bordurou a kosmých pruhů. Brabantsko-limburský znak pak stojí samostatně mezi dolnorýnskými provinciemi - f. 71v.

Uffenbacherský erbovník je povahou svého obsahu zařaditelný do kategorie tzv. všeobecných či generálních erbovníků, neboť je všeobecně pojatou reprezentací nobility z celé křesťanské Evropy, jakož i ze vzdálenějších oblastí, kam tvůrce v hojné míře imputoval evropský erbovníkový úzus. /9/ Komplexní ediční zpracování právě tohoto typu pramenů činí nemalé těžkosti pro značné množství a geografickou různorodost látky, vyžadující více či méně mezinárodní spolupráci v samostatném zpracování regionálními specialisty, v ideálním případě koordinovanou pod jednotnou redakcí. Naplnění tohoto požadavku je však stále jen zbožným přáním, ač jeho naléhavost je zvláště po shrnutí problematiky zřejmá. /10/ Studium erbovníků je v západoevropské literatuře stále opomíjeno, ačkoli právě tam pramená základna dovoluje značnou šíři i hloubku studijního zájmu. Z hlediska středoevropského, resp. česko-moravského prostoru, kde se středověkých erbovníků knih takřka vůbec

Uffenbachsches Wappenbuch
folio 37v

nedostává - s jedinou výjimkou tzv. Auly Caroli IV., novověké kopie nepochybně středověkého kodexu, podle některých indicíí snad z počátku vlády Václava IV. - je třeba věnovat zaslouženou pozornost každé jednotlivině, tím více skupině erbů bohemičtího původu, která se objeví v erbovníku cizí proveniencce. Motivace tohoto zájmu by, podle mého soudu, neměla být introvertní - ostatně bohemika v cizích erbovnících pramennou základnu domácí heraldiky nijak podstatně nerozšiřují, tím méně věcně korigují - jako spíše zaměřená vně k hledání důvodu uplatnění daného výběru znaků v cizím prostředí. Výskyt bohemičtích znaků v cizích erbovnících je jedním z projevů reflexe sociálně-politického a i kulturního nivo českého prostředí a jeho působnosti vně hranic českého státu.

Chceme-li z těchto předpokladů vycházet při posouzení přítomnosti českých a moravských znaků v našem erbovníku, stojí nám namnoze v cestě překážka v podobě nedostatečného zpracování obsahu rukopisu z domácích západoevropských provenienčních hledisek, v jejichž světle by jasněji vystoupily kontury výkladových omezení zmíněné české reflexe, její síla a míra pravdivosti. Tak v případě našeho erbovníku nevíme, zda jde o dílo obsahem původní či odvozené. Rovněž autora neznáme. Tato nejistota je pro erbovníky příznačná a při daném stavu zpracování materiálu nelze prozatím čekat příliš jasně. /11/ U vědomí těchto skutečností nemohu a ani nechci zacházet při interpretaci do příliš jemných detailů, neboť ty by nebyly v korelaci s dosavadním poznáním celku a mohly by snadno zavést k nežádoucí generalizaci. Výsledky rozboru české a moravské části erbovníku mohou mít jen omezenou vypovídací platnost.

Moravské erby začínají na foliu 37v.

Folio 37v

Der Groue von Merhern /markrabí moravský/

V modrém poli stříbrná orlice s modrou popeličinou, zlatou zbrojí a s pružinami přes křídla.

Jde o netradiční nahrazení stříbrno-červeného šachování výrazně stylizovanou modrou popeličinou. Z hlediska západoevropské heraldické stylizace nejde však o jev neobvyklý. /12/ V domácím prostředí máme rovněž doklad totožnosti šachování a popeličiny v erbu Ježovských a Loubských z Lub. /13/ Znak moravského markraběte je v pořadí čtvrtý; předcházející erby jsou polské.

Folio 38r

Der Groue von Megdeburg in Merhern /purkrabí maydburský,

děvínský - hrabata z Hardeku a Retzu v Rakousích/

Polcený štít, v pravé červené polovině půl stříbrné orlice se zlatou zbrojí a s pružinou přes křídlo, levá polovina sedmkrát červenostříbrně dělená.

Znak je totožně doložen na hradě Laufer z r. 1361 a na četných pečetích ze 14. a 15. stol. /14/ Současný barevný

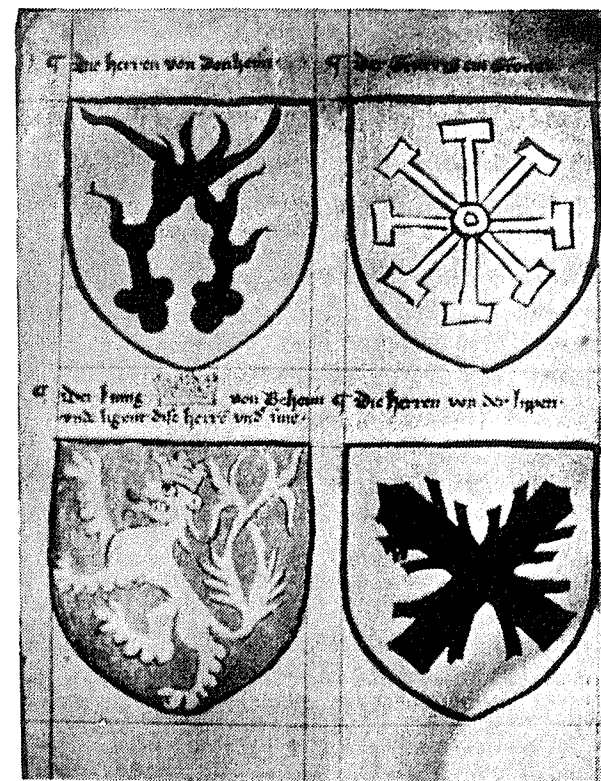
Uffenbachsches Wappenbuch

folio 38r

doklad je v mnichovském rukopisu bratrstva sv. Kryštofa na Arlbergu. /15/ Jde o starý rakouský rod, který se již ve 13. stol. objevuje na Moravě a psal se podle dvou hradů na moravsko-rakouském pomezí - Hardeka a Retzu. Jedna větev rodu užívala titulu purkrabích mayduburských podle Dívčího hradu /Magdeburg/ severně od Mikulova. Rod držel statky na Moravě i v Čechách. /16/ Významného postavení u dvora Karla IV. v 50. a 60. letech 14. stol. nabýli zejména Purkart jako hofmistr císařského dvora a jeho syn Jan v úřadu hofmistra královského dvora. V souvislostech provenienčně alsaského erbovníku není bez zajímavosti, že Karel udělil v r. 1360 Purkartovi landfojetví alsaské. /17/ Zdá se, že na Karlově dvoře vrcholil zenit politické činnosti rodu. Na Václavově dvoře se patrně již neuplatnili, alespon ne větší měrou. Spolehlivým indikátorem služebních a správních vztahů k panovníkovi mohou zde být relačně konceptní poznámky listin, v nichž Hardekové se ve Václavově kanceláři nevyskytují. /18/ Moravské listiny spíše naznačují, že těžištěm jejich činnosti se stala moravská šlechtická obec; účastní se jako přední hodnostáři zemských sněmů /19/ a několikrát vystupují v úloze smířčích uhrmanů ve sporech mezi urozenými Moravany a rakouským vévodským dvorem. Tato zprostředkovatelská úloha přirozeně vyplývala z okruhu jejich majetkově-rodových zájmů v obou zemích a činila je tak pro obě strany paritně zainteresovanými. /20/ Jejich rodová byla značně vysoká a subjektivně se markantně projevila v mimovolné formulaci titulatury ve dvou toliko jimi vydaných, resp. spoluvydaných, listinách z r. 1393 a 1399, kde je použita formule "von gots gnaden des heiligen romischen reychs burgraf zu Maidburg". /21/ Pro objasnění postoje Hardeků k dvoru moravských markrabat jsou důležité dvě listiny ze 17. a 21. prosince 1406. V první, vydané v Seefeldu, Jan ml. z Hardeka vystupuje vůbec poprvé jak první svědek mírové smlouvy mezi markrabím Joštem a Leopoldem Rakouským a o čtyři dny později ve Znojmě se Jošt zavazuje platit 300 kop gr. ročního platu Janovi, kterého přijal do svých služeb. /22/ Jakou podobu měly dosavadní kontakty Hardeků k Joštovi, nelze s určitostí říci; něco naznačuje jen časově odlehlejší Joštova listina z r. 1382, v níž se zavazuje dodržovat rozhodčí výrok Václava IV. a dalších ve válce mezi ním a bratrem Prokopem; Jan st. z Hardeka tu je vzat v ochranu jako straník Prokopův. /23/ U tohoto rodu jsme se zdrželi poněkud déle a připojili několik podrobnějších poznámek proto, že jeho úloha v českých politických dějinách není příliš známou. Interpretace titulatury purkrabích magdeburských /mayduburských/ vyvolává namnoze nesprávné asociace, situující Hardeky do prostředí města Magdeburku na Labi a to pak přirozeně i v rovině funkce tamního purkrabského úřadu. /24/

Die herren von Kunestat /páni z Kunštátu/

Ve slatém poli dvě černá břevna.

Uffenbachsches Wappenbuch

folio 38v

Autor zcela setřel specifiku kunštátského erbu tří černých pruhů v horní polovině štítu. /25/

Die herren von Krabern /páni z Kravař/

V červeném poli kosmo položený stříbrný hrot střely s otvorem v tulejce.

Opět neobvyklé vyobrazení setřelo zvláštnost benešovického erbu zavlnuté střely. /26/

Die herren von Byberstein /páni z Bibrštejna/

Ve stříbrném poli červený jelení paroh.

Pole štítu bývá též zlaté. Na Moravě se objevují páni z Bibrštejna až počátkem 16. stol. /27/

Folio 38v

Die herren von Donheim /páni z Donína/

Ve zlatém poli dva černé zkřížené parohy.

V českých pramenech se obvykle nacházejí stříbrné v modrém. Purkrabí z Donína se vyskytují na Moravě až koncem 15. stol.; usedlí především v Míšni a v Čechách. /28/

Der Starris ein Groue /hrabě Starris ?/

Ve zlatém poli stříbrné jakoby palečné kolo s osmi loukotěmi bez obruče.

Jméno i figura mně nejsou jasné. Palečné kolo měla na Moravě i v Čechách řada rodin, žádnou z nich však nelze připsat tomuto jménu. /29/

Der Kunig /koruna v textu/ von Beheim vn̄de ligent

diese herren vnder ihm̄e /král český/

V červeném poli stříbrný dvojocasý lev se zlatou korunou a modrým jazykem.

Znak je vyobrazen v obvyklé podobě.

Die herren von der Lippen /páni z Lipé/

Ve zlatém poli dvě černé zkřížené ostrve, každá o šesti sucích.

Všech správně namalovaný erb, formální znázornění ostrví však neodpovídá domácímu úzu střídání suků. /30/

Folio 39r

Die herren von Kusenecke /páni z Choustníka/

V modrém poli pokosem zlatý žebřík.

Tradiční vyobrazení erbu. Na Laufu je varianta stříbrného žebříku v červeném poli. /31/

Die herren von Rosenberg /páni z Rožmberka/

V modrém poli stříbrná pětistá růže se zlatým semeníkem.

Modrou barvou pole se výrazně odlišuje tento erb od obvyklých vyobrazení v červeném poli. /32/

Uffenbachsches Wappenbuch
folio 39r

Die herren von Sternemberg /páni ze Šternberka/
V modrém poli osmihrotá stříbrná hvězda.
Tradiční vyobrazení erbu, hvězda bývá zlatá. Na Lauфу je hvězda rovněž stříbrná. /33/

Die herren von Berowwe /páni z Bergova/
V modrém poli pokosem stříbrná ryba s červenou páskou kolem krku.
Bergovská ryba je zde zbavena charakteristického atributu křídel, rovněž v barvách se odlišuje od obvyklého vyobrazení červené okřídlené ryby ve stříbrném poli. /34/
Folio 39v

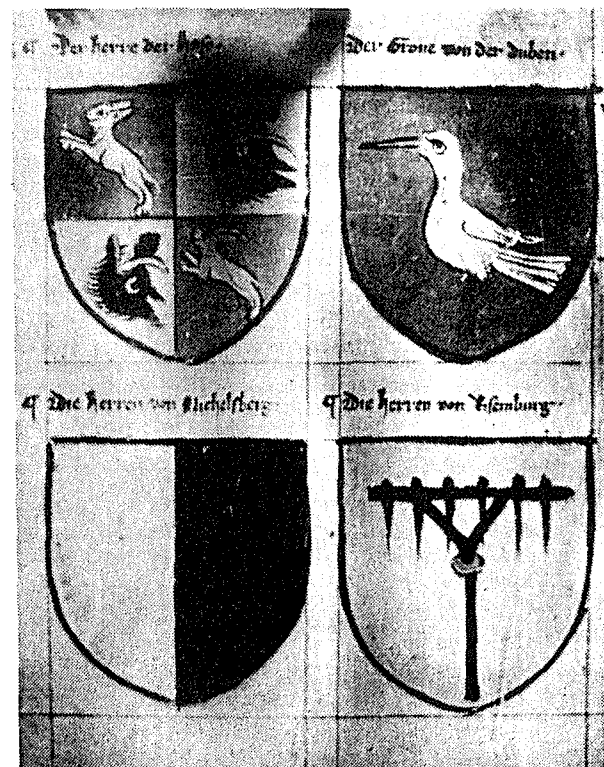
Der herre der Hase /pan Zajíc z Hazmburka/
Čtvrcený štít; v 1. a 4. modrém poli zlatý zajíc ve skoku, ve 2. a 3. zlatém poli zvrácená sviní hlava s ústy a jazykem červenými a se stříbrnými páráky.
Tradiční vyobrazení erbu shodné i v barvách. Vertikální orientace sviních hlav je však netypická. Jde o jediný erb označený v singuláru. Z příslušníků rodu přichází nejpravděpodobněji v úvahu Oldřich Zajíc z Hazmburka, z duchovních hodnostářů event. arcibiskup Zbyněk Zajíc nebo probošt Vilém Zajíc z Hazmburka. /35/

Der Groue von der Duben /hrabě z Duban ?/
V modrém poli stříbrný pták /čáp, čírka ?/ s červenou zbrojí.
Tvar predikátu "Duben" připomíná české "z Duban".
Markvart z Duban a z Mnštic na Pardubicku pečetil r. 1393 erbem kačera. Jiní vladkové téhož erbu drželi manské statky olomouckého biskupství. /36/ Potud by odlišná fyziognomie zobrazeného ptáka nebránila ztotožnit ho s kačelem Dubanských; větší nejistotu však vyvolává spojení predikátu s hraběcím titulem, který v českém prostředí není možný. Přestože neznám ani v říši hrabata tohoto erbu, není vyloučen omyl písaře.

Die herren von Michelsberg /páni z Michalovic/
Stříbrnočerně polcený štít.
Obvyklé vyobrazení erbu. /37/
Die herren von Risemburg /páni z Rýzmburka/
Ve zlatém poli černé hrabě o šesti kolících s červeným kroužkem na hrabišti.
Obvyklé vyobrazení erbu. /38/

Z dalších bohemik, resp. sílesik, je možné pro informativní úplnost ještě uvést v oddílu věnovaném míšenské šlechtě na foliu 62v erb pánů z Koldic.

Die herren von Kolditz
Dělený štít; v horním zlatém poli rostoucí černá lvice s červenou zbrojí, dolní pole pětkrát zlatočerně pokosem

Uffenbachsches Wappenbuch
folio 39v

dělené.

Erb je vyobrazen obvyklým způsobem.

Na foliu 79v jsou pod titulem "Dise herre liget in polanden" uvedeny erby:

Der herre von der Schwidritz /!/ /pán Svidnice/

Ve zlatém poli černočerveně polcená orlice.

Pole bývá někdy polceno zlatostříbrně.

Der hertzege von Tropwe /vévoda opavský/

Stříbrnočerveně polcený štít.

Obvyklé vyobrazení.

Der hertzege von Brige /vévoda břežský/

Ve zlatém poli černá orlice se zlatými pružinami přes křídla.

Obvyklé vyobrazení.

K slezským erbům je třeba připojit konstatování, že jak v erbovníku herolda Gelreho tak v Uffenbašském erbovníku není respektována příslušnost slezských knížat ke koruně Království českého a ti to jsou pojmuti mezi polské erby; rovněž tak i vévoda opavský. Soudím, že v tomto jevu nelze hledat vědomou tendenci, jako spíše odraz rozšířeného povědomí o přirozené teritoriální sounáležitosti k Polsku.

Z uvedeného přehledu vyplývá, že autor erbovníku se v řadě případů odklonil od běžně užívaného způsobu zobrazování českých erbů, jak ve stylizaci figur tak v barvách. V tomto směru nelze považovat Uffenbašský erbovník za prvořadý pramen staré české heraldiky, neboť odchylky od běžného úzu nejsou vyjádřením regulérních rodových variant, nýbrž zcela určitě nedostatečné informovanosti kreslíře, jinak ostatně velmi zručného, který je ve stylizaci heraldických figur tak říkajíc doma. Při kresbě českých erbů byl odkázán nejspíše na zprostředkované informace ústní než obrazové. Proto nemohl dosáhnout přesnosti zobrazování herolda Gelreho, který měl příležitost seznámit se s českými erby při průjezdu dvora Viléma Holandského Čechami v zimě v roce 1386. /39/

Přínosné však je, že výběr českých a moravských erbů vyjadřuje názor alsaského tvůrce a jeho okolí, jaký okruh osob se právě v dané době - na přelomu 14. a 15. stol. - jeví pro zastoupení Českého království nejrepresentativnější. Výsledek je o to ceněnější, že autor nepřistupoval k látce z úzce vymezeného profesionálního stanoviska herolda - pokud jím vůbec byl - nýbrž usiloval o všestranné naplnění záměru podat výběrový přehled křesťanské nobility celé Evropy. Ve srovnání s Gelreovým pokusem nedal svému dílu pevný formálně ideový rámec hierarchického členění - rovněž již předešle rezignoval na vyčerpávající úplnost své sbírky - zato přistoupil k sestavení díla systematicky se záměrem podat výběr nejdůležitějších znaků a udržet kvantitu jednotlivých partií ve vzájemné rovnováze. Dílo nevznikalo postupně ale

nejspíše naráz, již podle předem připraveného konceptu a bylo skutečně dokončeno alespoň v heraldické části.

České a moravské erby patří z velké části těm rodům, které náležely v Českém království k nejvýznamnějším: z Rožmberka, z Lipé, ze Sternberka, z Hazmburka, z Kunštátu, z Rýzmburka, z Michalovic, z Kravař. Představitelé těchto rodů měli v mnohém rozhodující vliv na vnitřní běh bouřlivého politického dění druhé třetiny Václavovy vlády a řada z nich byla přímo hlavními protagonisty Panské jednoty, odbojně vystoupivší za patronátu markrabího Jošta a krále Zikmunda proti Václavovi IV. v l. 1394 a 1402. Tak k uvedeným rodům patří Jindřich z Rožmberka, Jindřich Berka z Hohenštejna /erbu ostrví/, Hynek z Lipé, Ota z Bergova, Boreš ml. z Rýzmburka, Jan Michalec z Michalovic, Boček z Kunštátu, Albrecht ze Sternberka. Jiní přední jednotlivci jako Břeněk ze Skály, Jindřich z Hradce, Vilém z Landštejna, Půta ml. z Častolovic, Hynáček z Vizmburka, Petr z Kostí, Smil Flaška z Pardubic a další postupně do Jednoty vstupující uvedeni nejsou. /40/ Cílem panských požadavků bylo vytvořit takový způsob vlády, který by zajišťoval panstvu zvýšený podíl na moci a spolurozhodování prostřednictvím instituce královské rady, obsazené především panskými představiteli a úměrně tomu jejich zastoupení ve struktuře zemských event. dvorských úřadů. Tak to bylo vytýčeno v podstatě i v rozhodčím výroku Jošta a Zikmunda v r. 1396, jehož reálné naplnění se stalo hlavním motivem politických událostí až do r. 1403, kdy osvobození Václava z vídeňského zajetí oslabilo dosavadní úspěchy Jednoty a vedlo k jistému uklidnění vztahů z vyčerpání argumentace a via facti nalezení způsobu soužití. Je třeba konstatovat, že přes značné upevnění pozic panstva po r. 1396 nelze vidět zásadní obrát v neprospěch královské moci ve funkčnosti vládního a správního aparátu - zvláště kanceláře, fungující prostřednictvím rady - jak by se mohlo zdát v průběhu sporu.

Důkladný rozbor chodu Václavovy kanceláře, vypracovaný I. Hlaváčkem, ukázal, že rada jako orgán panovníkův si zachovála akční integritu v intencích Václavových a vnucený přístup panských jednotníků nemohl z ní učinit stavovský orgán fakticky nadřazený králi a jeho rozhodování kontrolující. Přítomnost jednotníků v radě se nejspíše projevila latentní vnitřní eliminací a ztrátou raison d'être u panovníkovi se stala více nominální. Václav IV. své otřesené pozice uhájil.

V těchto i v následujících letech nalézáme v zemských úřadech i v radě promiskue jednotníky spolu se straníky královými. Panstvo však spíše shodou vynucených okolností a svou dočasnou agresivní agilitou mohlo navenek vystupovat jako reprezentant státu, což bylo zcela v souladu s jejich třídně podmíněnými oligarchickými tužbami, pokládajícíce tak základy stavovské monarchie. /41/ Poněvadž šlo většinou o osoby se starou rodovou tradicí, byla reflexe jejich rodového splendoru kdekoliv za hranicemi tím více sa-

možejmou. Tak se to v náznaku obráží, jak hypoteticky soudím, i v zastoupení znaků v Uffenbašském erbovníku - přes omezení daná informačními možnostmi - přesto svou strukturou zřetelně profilovaném zmíněnými i následujícími okolnostmi.

Jindřich z Rožmberka, hlava Jednoty, byl nejvyšším purkrabím pražským v l. 1396-7 a opět v l. 1400-1403. V r. 1405 byl potvrzen v Bechynsku jako popravce. /42/

Páni z Lipé drželi dědičně maršálkovský úřad /43/ a páni z Hazmburka pak úřad nejvyššího truksasa. /44/

Úřad nejvyššího písaře zemského držel v l. 1403-1408 Boček z Kunštátu a v r. 1409 Jan z Michalovic. /45/

Heřman z Choustníka byl v l. 1398-1402 nejvyšším komorníkem a v r. 1402 mistrem královské komory. Byl jednou z opor Václavovy strany; zemřel asi v r. 1405.

Jeho bratr Beneš, rovněž straník Václavův, byl nejvyšším písařem s přestávkami v l. 1382-1385; v l. 1400-1408 byl vratislavským hejtmánem. Zemřel v r. 1410. /46/

Ota st. z Bergova zastával podkomořský úřad v l. 1402-1403. /47/

Jan z Bibrštejna se v r. 1400 připomíná jako člen rady. /48/

Petr I. z Kravař se v r. 1406 stal nejvyšším komorníkem olomouckým. Jeho příbuzný Lacek I. z Kravař byl od r. 1407 nejvyšším hofmistrem v Čechách a o rok později i nejvyšším purkrabím pražským. Byl stoupencem Václava IV. Obě hodnosti podržel do r. 1411, kdy byl králem jmenován moravským hejtmánem. /49/

Rozbor českých znaků jen podporuje tendenci datovat erbovník alespoň do samého počátku 15. stol., neboť takto odráží výběr znaků, ve většině reprezentující skupinu českých šlechticů, kterým jejich úřední a majetkové postavení ve správně-mocenské struktuře českého státu dávalo předpoklady, aby navenek za hranicemi mohli být pokládáni za dostatečně reprezentativní osoby. Pro datování erbovníku alespoň před r. 1411 mluví i ta okolnost, že znak moravského markraběte stojí samostatně jako zvláštní mocenský činitel, nadřazený mezi českými erby.

Můžeme uzavřít konstatováním, že soubor českých znaků v Uffenbašském erbovníku je spíše než formálními znaky cenný svým obsahem proto, poněvadž odráží stav vědomostí a představ o předních představitelích českého státu v oblasti, která není v bezprostředním sousedství Čech. Tyto vědomosti se mohly v právě inkriminované době rozšířit v původisti erbovníku např. prostřednictvím štrasburského poselstva, které cestou na Václavův dvůr na jaře v r. 1395 padlo do zajetí nebojácného českého pána Bohuslava ze Švamberka. /50/

Vladimír Růžek

Poznámky, literatura:

- /1/ Růžek, V.: Znakové soubory v Evropě.
In: Heraldická ročenka 1979. Praha, ČNS - pob. Heraldika 1979, s.78-79.
- /2/ Literatura o erbovníku je skrovná.
Trummer, P. H.: Uffenbachsches Wappenbuch.
In: Der Deutsche Herold, XLV., 1914, s.115 an.
Berchem, E. - Galbreath, D. L. - Hupp, O.: Die Wappenbücher der deutschen Mittelalters.
In: Beiträge zur Geschichte der Heraldik. Schriftenreihe der Reichsstelle für Sippenforschung, Bd. III., Berlin 1939, s.19, č.14.
Mayer, K.: Genealogisch-heraldische Untersuchungen z. Geschichte d. alten Königreiches Burgund. Diss. München 1929, Speier 1930.
Segessen de Brunegg, H. A.: Les Sires de la Tour-Chatillon en Valais.
In: Schweizer Archiv f. Heraldik, 45, 1931, s.8-11.
/Obě posledně cit. práce mi nebyly přístupné. Dle širších bibliografických údajů však přihlížejí k erbovníku jen z úzce vymezené regionální genealogie./
Nejnověji shrnul poznatky o erbovníku a kodikologicky jej popsal T. Brandis: Die Codices in scrinio der Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg /1-100/, Hamburg 1972, s.148-151.
- /3/ Berchem, l.c., s.19.
- /4/ Trummer, l.c., s.115.
- /5/ Brandis, l.c., s.148.
- /6/ Briquet, Ch. M.: Les filigranes. 2.Aufl.
Leipzig 1923, č.5191-5200, 5345-5350.
- /7/ Hrabata z Cili od poč. 15. stol. čtvrtí svůj erb /hvězdy/ s pruhovaným polem.
Srov. J. Siebmacher's Grosses u. allgemeines Wappenbuch von M. Gritzner, Bd. I., Abt. 3, Reihe III A. Nürnberg 1887, s.39.
Zhruba současný heraldický rukopis Codex Figdor již přináší čtvrcený štít.
Srov. Widmoser, E. - Köfler, W.: Botenbuch d. Bruderschaft St. Christoph auf dem Arlberg. Tiroler Handschrift "Codex Figdor", Innsbruck - München 1977, s.50.
Podobně hrabata z Wertheimu od poč. 15. stol. čtvrtí rodový erb půl orlice s růžemi s polem s břevny.
Srov. J. Siebmacher's Wappenbuch von G. Seyler, Bd. I., Abt. 1, Theil 2, N. F. Nürnberg 1909, s.135, tab. 135. Rovněž čtvrcení prokázáno v Codexu Figdor, srov. s.93 cit. edice.
- /8/ Srov. J. Siebmacher's Wappenbuch von Ad. M. Hildebrandt, Bd. I., Abt. 2. Nürnberg 1870, s.13, tab.28
V Codexu Figdor erb se srdečným štítkem flanderského

lva, srov. s.90 cit. edice.

Jen na okraj využívám příležitosti k upozornění na zobrazení říšské symboliky na foliu 2r našeho erbovníku, kde je pod legendou "Der keise von Rome" erb dvojhlavého černého orla ve zlatém poli hned vedle erbu černé orlice /jednohlavé/ na zlatém poli s legendou "Der Roemesche Kunig", což není bez významu při interpretaci symboliky Václava IV., event. Zikmunda Lucemburského, do jejichž období vlád spadá i vyhotovení erbovníku.

/9/ K typologii erbovníků a k metodickým přístupům jejich interpretace srov. nejnovější hodnotnou příručku M. Pastoureaux: *Les armoiries*. In: *Typologie des sources du moyen age occidental* /directeur L. Genicot/, Fasc. 20. Turnhout 1976, s.38 an.

/10/ Pastoureaux, l.c., s.45

/11/ Pastoureaux, l.c., s.42 an. Je zdůrazňována filiační chaotičnost zvl. u francouzských a anglických erbovníků i vzhledem k způsobu dochování většinou v kopiích /70% a 60%, situace u německých erbovníků je lepší /80% v originálech/. V případě autorství velkých heraldických sbírek se spíše předpokládá práce kolektivu; l.c., s.42.

/12/ Kolář, M. - Sedláček, A.: *Českomoravská heraldika I*. Praha 1902, s.141, 165 an. /dále jen ČMH I./

/13/ Na základě totožnosti figury šachu se stylizací popelichinové kožešiny se V. J. Sedlák přiklání k příbuzenství Ježovských a Loubských z Lub s Janovskými a Klenovskými, erbu šachovaného břevna. Srov. VJS. /Vladimír Jan Sedlák/: *Ježovští a Loubští z Lub*. In: *Heraldika*, bull. pro pomocné vědy historické, XII./1979, č.1, s.28-30, obr.e. na l. s. obálky.

/14/ Kraft, W. - Schwemmer, W.: *Kaiser Karls IV. Burg und Wappensaal zu Lauf*. In: *Schriftenreihe d. altnürnberg. Landschaft VII*. Nürnberg 1960, s.85, tab. Sedláček, A.: *Českomoravská heraldika II*. Praha 1925, s.123. /dále jen ČMH II./

/15/ Viz vyobrazení ve výběrové edici O. Huppa: *Die Wappenbücher vom Arlberg*. In: *Die Wappenbücher d. deutschen Mittelalters*, Bd. I. Berlin 1937-1939, s.281.

/16/ K rodovým souvislostem a k držbě statků na Moravě viz: Pilnáček, J.: *Staromoravští rodové*. Viden 1930, /reprint Státní oblastní archiv Brno/, s.371. K držbě v Čechách viz přehledně A. Sedláček v Ottově slovníku naučném X., Praha 1896, s.881; dále příslušné díly Sedláčkových Hradů. Hardekové se majetkově vyprodávají z Čech do r.1391, Jan ml. purkrabí maydburský prodal Jindřichovi z Hradce Kozí Hrádek s příslušenstvím.

Kopičková, B., edit.: *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.*, Tomus III., *Fontes archivii publici Trebonensis*. Pragae 1977, s.112, č.253.

/17/ O úloze maydburských purkrabí na Karlově dvoře srov. moje netištěná disertace *Znaková galerie české šlechty na hradě Laufu u Norimberka z r. 1361*. /Příspěvek k personálnímu složení českého královského dvora Karla IV. v 60. letech 14. stol./, FF UK Praha 1979, s. 41-43.

/18/ K tomu viz důkladnou práci I. Hlaváčka: *Das Urkunden- und Kanzleiwesen d. böhmischen u. römischen Könige Wenzel*. In: *Schriften MGH*, Bd. 23. Stuttgart 1970. Dostupnější je starší přípravná studie téhož autora: *Studie k diplomacii Václava IV. VI. /Relatoři listin Václava IV. a královská rada/*. In: *Čsl. časopis historický*, XI./1963, s.21.

/19/ Tak 26.7.1380 je Jan z Hardeka, purkrabí maydburský, jmenován na sněmu v popředí zemských baronů jako "magnificus dominus". Viz: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XI*. Pragae 1885, s.177, č.197. /dále jen CDM/. Dne 21.6.1410 podobně zasedá na sněmu Jan /Hanuš/ ml. z Hardeka. Viz: *CDM XIV.*, 1903, s.130, č.140.

/20/ Dne 18.10.1385 je Jan st. purkrabí z Maydburka jedním ze tří rozhodčích mezi Václavem IV. a Albrechtem Rakouským. Viz: *CDM XI.*, 1885, s.337, č.372. Dne 11.2.1386 je rozhodčím Purkart purkrabí z Maydburka mezi Albrechtem Rakouským a Oldřichem z Boskovic. Viz: *CDM XI.*, 1885, s.346 an., č.388. V době 12.8. - 7.9.1399 prostředkuje Jan ml. purkrabí z Maydburka postupně mezi pp. z Kunštátu, z Lípy a z Hradce na jedné a rakouskými vévody na straně druhé. Viz: *CDM XV.*, 1903, s.482 an., č.548, 549; s.485, č. 552; s.487, č.553.

/21/ *CDM XII.*, 1890, s.167, č.172 v listině Jana ml. z Hardeka, přenechávajícímu svůj lenní dvůr, je tak označen svědek - jeho příbuzný Jan starší. Dále srov. *CDM XI.*, 1903, s.485, č.552.

/22/ *CDM XIII.*, 1897, s.489, č.450; s.491, č.451. K událostem vízickým se k oběma listinám srov. F. M. Bartoš: *Čechy v době Husově 1378-1415*, ČD II/6, Praha 1947, s.211 an. /dále jen Bartoš/.

/23/ *CDM XIII.*, 1885, s.231, č.258.

/24/ Nejnověji např. v rejstříku v pozn. 16 cit. Regest, kde jsou všechny varianty Magdeburku zařazeny do NDR.

/25/ O erbu a rodu Pilnáček, l.c., s.366. ČMH II., s.37.

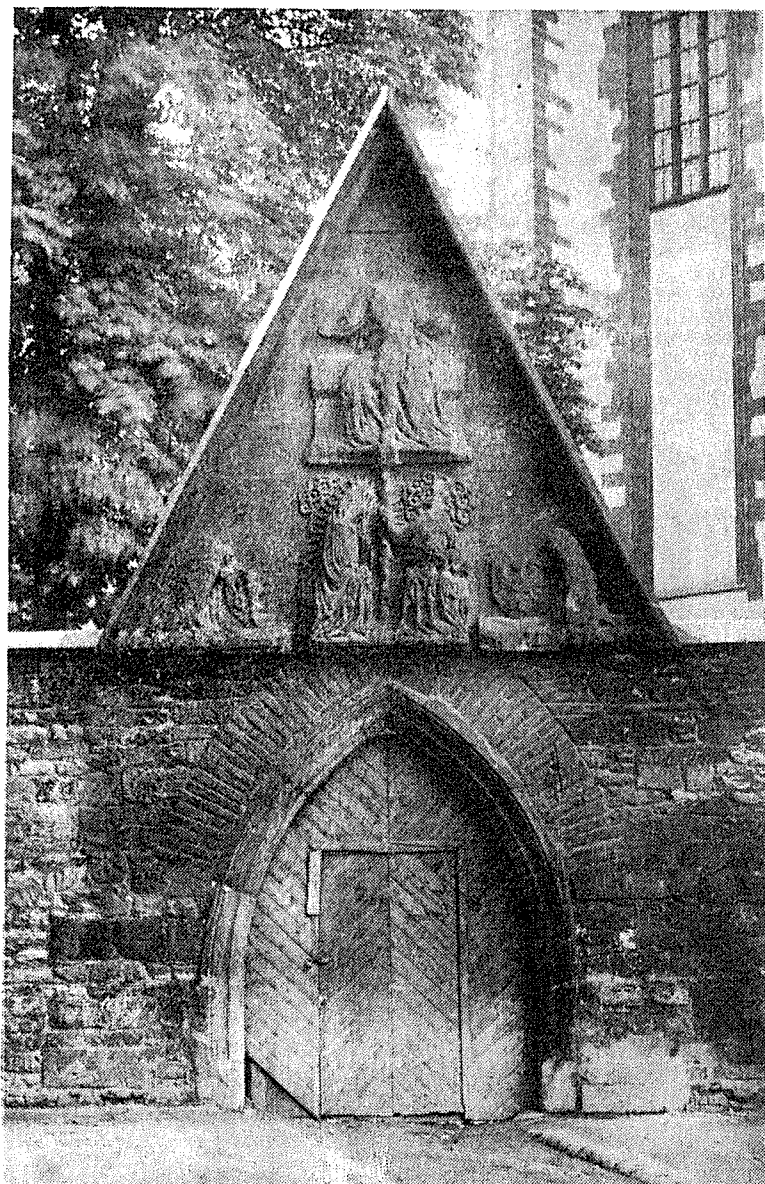
/26/ Pilnáček, l.c., s.383. ČMH II., s.26.

- /27/ Pilnáček, l.c., s.173.
ČMH II., s.93.
- /28/ Pilnáček, l.c., s.331.
ČMH II., s.114. Hradý X., 1895, s.227.
- /29/ ČMH I., s.207. ČMH II., s.337.
- /30/ ČMH II., s.12 an. O rodu příslušné díly Hradů.
- /31/ ČMH II., s.137.
Kraft - Schwemmer, l.c., s.81.
K rodu srov. Ottův slovník naučný XII., 1897, s.379.
- /32/ ČMH II., s.8 an. Hradý III., 1884, s.35.
- /33/ ČMH II., s.38.
Hradý VII., 1890, s.20 an.; XV., 1927, s.76-77.
- /34/ ČMH II., s.91 an. Hradý XIV., 1923, s.213, 266.
- /35/ ČMH II., s.18.
O zmíněných hodnotářích v kontextu Bartoš.
- /36/ ČMH II., s.176. Pilnáček, l.c., s.175.
- /37/ ČMH II., s.144. Hradý X., 1895, s.215 an.
- /38/ ČMH II., s.32 an. Hradý XIV., 1923, s.170 an.
- /39/ Mikucki, S.: Rycerstwo słowianske w Wapenboek Gelreho, cz. 2. In: Prace z dziejów Polski feudalnej ofiarowane R. Grodeckemu w 70 rocznice urodzin. Warszawa 1960, s.189-203. K tomu srov. moje poznámky v exkusu I. mé diplomní práce stejnojmenné s pozn. 17 /FF UK Praha 1978/ pod názvem České znaky v Gelreově erbovníku /1369-1399/, s.174-199.
- /40/ K událostem let 1394-1402 viz podrobně Bartoš, s. 120 an.; obecně výstižná charakteristika u Z. Píaly: Přehusitské Čechy. 2. vyd., Praha 1978, s.306 an.
- /41/ Russocki, S.: Protoparlamentaryzm Czech do poczatku XV wieku. In: Rozprawy uniwersytetu Warszawskiego 71. Warszawa 1973, s.95 an.
- /42/ Tomek, V. V.: Dějepis města Prahy V. 2. vyd., Praha 1908, s.42 an. /dále jen Tomek/.
Bartoš, s.211 a na dalších místech.
- /43/ Tomek, s.56. Hynek z Lipé se objevuje r. 1400 jako rada ve svědečné formulí. Viz: Hlaváček, l.c., s.480.
- /44/ Tomek, s.57. Oldřich z Hazmburka vystupuje jako relátor ve dvou listinách r. 1398 a 1413. Viz: Hlaváček, l.c., s.460.
- /45/ Tomek, s.41. Erhard z Kunštátu jako relátor r. 1413. Viz: Hlaváček, l.c., s.463. Jan z Michalovic v r. 1415. Viz: Hlaváček, l.c., s.466; Bartoš, s.468.
- /46/ Bartoš, s.467.
Hlaváček, l.c., s.458.

- /47/ Tomek, s.45. Bartoš, s.120.
- /48/ Hlaváček, l.c., s.477.
- /49/ Dvorský, F.: O starožitném panském rodu Benešoviců II. Brno 1910, s.77, 78, 99.
Tomek, s.43, 53. Hlaváček, l.c., s.462 an.
- /50/ Bartoš, s.135 an.

Poznámka redakce:

Osobu "hraběte Starise" se nepodařilo identifikovat v českém prostředí a autor je toho názoru, že s největší pravděpodobností se jedná o zatím nerozluštitelnou zkomoleninu.
Erbovní znamení nepředstavuje palečné kolo, spíše se podobá figurě, která se v české heraldické terminologii nazývá kolem klévkým.

Príspevky ke studiu heraldických pramenů

Tympanon kláštera u Panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském

Praha má 10 obvodů, 8 nemocnic, 14 mostů, 437 věží, 2 hrady a jeden úřad ztrát a nálezů. Napadlo vás někdy, kolik má Praha dveří? Ano, dveří, těch obyčejných dveří, kterými chodíme každý den a často si ani nevšimáme, jaké ty dveře jsou, kolik lidí jimi prošlo dnes nebo za celá staletí, kam vedly dříve a kam teď, co zdobí ostění nebo supraportu. Jedny takové vedou do dvora utopeného ve stínu polygonálního závěru kostela Panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském a slouží dělníkům jakési nevýznamné dílny. Ani oni si zřejmě nevšimají, že nad dveřmi, kterými denně chodí, je starý gotický tympanon či jeho kopie a vůbec je zřejmě nenapadne, že právě on dokázal zamotat hlavy historikům, architektům i znalcům umění. Zastavme se proto právě zde, před obyčejnými dřevěnými dveřmi a vejďme jimi na chvíli mezi tajemství, jež se skrývají v zákoutích staré Prahy.

Kamenný tympanon, zdvihající se nad portálem, je skutečně jedním z tajemství, která si chrání dávná staletí před zraky naší doby. Vysoký reliéf protáhlého štítu je totiž sám sobě jediným svědkem vlastní existence a pouze nasloucháním jeho zkamenělé řeči můžeme dojít blíže k poznání. Jedině naslouchání vytesaných slov nám může přiblížit, kdy byl vytvořen a kdo byl jeho mistrem, kdo jej dal zhotovit a kde původně stál. Podívejme se mu přímo do tváře, do vrásek nařasených rouch i do ran, jež mu zanechaly bouře staré Prahy.

Vápencový tympanon je rozdělen vertikálně na dvě poloviny. Osu tvoří kmen – strom života, jenž v horní části přechází v Kristův kříž. Tento kříž povznáší Bůh Otec, což dohromady s Duchem Svatým představuje "trůn boží milosti". Ve spodní části, kde kmen ustoupí, sedí po pravici Krista Panna Marie na lvu, zatímco Kristus na orlu. Postava Marie, korunovaná svým synem, je obklopena špicemi aureoly na způsob "ženy sluncem oděné" a pozadí tvoří růžokvěté keře. Na stejné úrovni heraldicky vpravo klečí figura, zřejmě donátora, která má před sebou štít s královským lvem, zatímco druhý donátor na straně trůnícího Krista

štít s orlicí. Všechny plastiky jsou značně otlučené, takže se nezachovala žádná hlava ze zmíněných figur a i jiné části, jako korpus Krista, jsou téměř zničeny. Důležité však zůstává, že se dochovaly znaky, které jsou dobrým vodítkem k určení památek.

Vzhledem k velkému poškození bylo problémem určit stáří sochařského díla. Hlavním prostředkem byl výtvarný rozbor, který měl srovnávací metodou určit tvůrčí původ. Většinou odborníků byl štít považován za přežilý proud abstraktního slohu první poloviny 14. stol. a jako takový kladen převážně do 6., 7. či 8. dekády. Opitz na tympanonu našel příbuznost s plastikami štítu špitálu ve Würzburgu a s figurami kateřinské kaple vzdálenějšího štrasburského Münsteru. Kutil naproti tomu původně vztahy s Dolní Kounicí, později s tympanony portálů kaplové věže v Rotweilu. Dále jím byly zjištěny souvislosti s poměrně ranou českou gotikou. Na základě datace těchto památek byl pak tympanon časově zařazen do 40. let, ještě do období slepého krále Jana, což bylo podnětem k novým výkladům vývoje umění v lucemburských Čechách.

Pohlédneme-li na dobu dvou prvních králů z rodu Lucemburků, jeví se nám doba Jana v oblasti kultury jako stagnace, zatímco doba syna Karla jako krásný květ velkého umění na těle naší země. To samo klade otázku, kde se tento květ vlastně vzal, zdali byl vypěstěn z vlastní půdy, zdali byl důsledkem vývoje místních poměrů nebo byl snesen lístek po lístku sběratelskou vášní Karla IV. a sklouben v celek jeho osobností. Matyáš z Arrasu, Parléřové z Gmündu, Wurmser ze Strassburku, Barisani de Modena – to jsou jména umělců této doby, každé znějící jinou řečí kromě češtiny, každé znamenající vztahy s kulturními centry tehdejší Evropy. Bylo umění doby Karlovy skutečně přeneseným květem?

To je otázka, kterou nutně řeší výtvarná historie. V našem případě vyslovil Kutil domněnku, že tympanon u Panny Marie Sněžné spolu s torzy plastik domu "U zvonu" jsou pozůstatky díla pokročilé huti, pracující již pro Jana ještě před přílivem nových umělců. Vzhledem k tomu, že jsou památky značně fragmentární, je tato hypotéza možná, stejně jako je málo možné ji přesvědčivěji prokázat. Faktem však pro nás zůstává, že tento názor byl většinou odborníky přijat, což dokazuje i nejnovější výklad Karla Stejskala. V r. 1976 byl proto originál instalován ve sbírce gotiky Národní galerie, v expozici býv. kláštera u sv. Jiří, kde je umístěn v chronologické řadě na jednom z prvních míst. Jaká je však pravda o době vzniku, je stále ukryto v jeho figurách.

Zmíněné teorii napomáhá jedno. Tympanon byl nad branou, vedoucí kdysi do hřbitova, umístěn zřejmě druhotně, takže místo původního vzniku je pro nás neznámé. Nelze jej proto bezpečně vázat k lokalitě, v níž se dočkal našeho století a to dává jistě velké pole pro mnohé dohady. Tympanon mohl vzniknout vlastně kdekoliv a byl pak přenesen nad hřbitovní bránu. Bylo tomu skutečně tak? Nejsou to u-

náhlené soudy?

Tympanon má povahu výrazně sakrální, takže nemohl patřit stavbě světské. Náležel kostelu nebo klášteru i když je jistě sporné jeho původní osazení. Nebyl to určitě kostel bez významu, neboť je dílo příliš honosné, zvláště na dobu svého vzniku. Pohlédneme-li do dějin pražských staveb, zjistíme skutečně v období rytířského krále jistě fundace, jako založení kláštera u sv. Anny v r. 1316 nebo výstavbu kláštera minoritů po r. 1318. Dokonce ještě pět let před smrtí zakládá slepý král nový klášter kartuziánů na dnešním Smíchově, a je možné, že vznikly v té době i jiné větší stavby. Nebylo by proto nemožné, kdyby byl tympanon vskutku přenesen z jiné lokality, ale ... ale chybí nám motiv takového činu a přihlédneme-li k případné tektonické funkci, byl by takový čin i technicky nemožný. Vraťme se proto k místu, z něhož jsme vyšli a prohlédneme si onen dvůr ve stínu kostela, prohlédneme si jeho okolí a pročteme stránky jeho dějin. Vždyť všechny výklady, které předcházely, neznaly žádné pochyby, že vznikl právě zde, v klášteře u Panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském. Dějiny kláštera nebyly zřejmě méně pohnuté než osudy našeho tympanonu.

Klášter založil Karel IV. ve druhém roce své vlády. Byl to panovník v mnohém záhadný, velký rytíř i velký podvodník, humanista a zbožný vyznavač, chamtivý sběratel a štědrý dárcce. Znal styky s Francií jako s Byzancí a nebyly mu cizí problémy italského jihu. Byl stejně diplomatem jako vzdělanec, kondotiérem jako literát, kajícím i císařem. Byl vlastně zrcadlem současného světa a tak paprsky jeho osobnosti ozářily zem, vrhaly na ni odlesky pestřích barev v království dosud nevidaných. V Čechách vznikaly nové stavby a byly povolovány nové řehole. Vedle benediktinů slovanek liturgie nebo ambroziánů milánského ritu to byl i řád východního typu, karmelitáni, který k nám přichází z Porýní.

Povolání k usazení řádu přináší breve papeže Klimenta VI. ještě za vlády krále Jana. V r. 1347, na počátku září, daruje Karel těmto bratrům dříví z korunovačního hostiny, aby jej použili při své nové stavbě. Vlastní založení, tedy formální, se stalo v Norimberce listinou vydanou v listopadu o rok později. Jak karmelitáni s dřívím naložili, bohužel nevíme, ale za pouhé čtyři roky se píše o domu čili klášteru, který stál v tomto místě, tedy na písku za Havelskou branou. Další zprávy se dočkáme až krátce po smrti Karla IV., kdy se ujímá převorství v pražském konventu tachovský bratr Heřman. V r. 1379 je zřízeno, ještě na žádost krále Karla, při konventu generální studium a právě téhož roku dochází subvence papežské kurie. Tato subvence je jistě důležitá a má zásadní vliv na vývoj kláštera. Zatímco do té doby získávali karmelitáni prostředky darem nebo almužnou a sloužil jim k bohoslužbám menší kostelík, je nyní přikročeno k monumentální stavbě, která neměla v Praze obdoby. Třicet tři metry vysoký chor nedokončeného chrámu je

dodnes svědectvím neobyčejných plánů, snah a koncepcí. Byl
 vysvěcen v r. 1397 a do husitských válek k němu přibýlo ro-
 zestavěné trojlodí. To však, stejně jako věž, bylo za válek
 zničeno a tak se dochovalo jen stavební torzo. Pro chrono-
 logii místa je podstatné, že k stavbě severní zdi nového
 presbytáře byla použita jižní zeď starého kostela, přičemž
 musela být odbourána klenba. Starý kostelík byl tedy ukon-
 čen, možná i s nedalekou věží, ještě za vlády Karla IV.
 Zprávy o detailech bohužel nemáme nebo jsou pro nás bezvý-
 znamné. Prvou zmínku, která nás může zajímat, nalezneme až
 v době jagellonské. Zpráva Beckovského uvádí k r. 1483, že
 byl poškozen tympanon, vedoucí z kláštera na Konešský a Ovoc-
 ný trh, na čemž měli vinu horeční utraquisté při bouřích
 toho roku. Jeho obraz byl podle podání "Boží umučen a po
 jeho stranách Karel IV. s jedním karmelitánem a obrazové
 jiní, někteří klečící, někteří sedící ...". Popis se přes-
 ně neshoduje se štítem, který zkoumáme, ale přesto je zde
 shoda velmi blízká. Většinou odborníků je proto zpráva dá-
 vána do souvislosti s naším tympanonem. Byl ale tympanon
 součástí kláštera již v době svého vzniku? Může nám tato
 zpráva nějak pomoci? Odpověď bude záporná. Nejstarší osud
 tympanonu se noří v temnotách a z nich jej nevzkřísí ani
 uvedená zmínka. Pouze pečlivý rozbor památky nás může do-
 vést k určitému cíli. Nebudeme ovšem první, kteří se o roz-
 bor tohoto díla pokoušejí, neboť skulptura putá pozornost
 již téměř století.

Nejstarší názor, který ovlivnil další bádání, náležel
 Pečírskovi a vycházel v podstatě z přesvědčení, že je tym-
 panon součástí kláštera. Plastiky donátorů proto určil ja-
 ko pár manželský - Karla a Blanku z Valois - tedy postavy
 vlastních fundátorů. Toto určení převzal Denkstein spolu s
 jinými, všem ovšem unikla důležitá věc a to oděv domnělé
 donátorky. Tato "královna" klečí v sukni krátké jen po ko-
 lena a je přepásána dvěma řemeny, jedním, jenž váže oděv a
 druhým pro rytířskou zbraň. Toho si povšiml Josef Opitz a
 dále Bachmannová, kteří k určení pravé figury použili zna-
 ku a Blanku překřtili na Jana Jindřicha. V levém štítu je
 totiž orlice, jež dala podnět k přesvědčení, že jako orli-
 ce moravská je znakem markraběcí. To již je ovšem názor
 závažnější, který nelze vyvrátit jediným důkazem. Pojďme
 si proto orlici a jejím pandánem prohlédnout zblízka.

V pravém štítu je český lev. Je zcela evidentní a do-
 nátor byl proto vždy pokládán za českého krále. Na druhé
 straně je však orlice. Orlice jako blason. Nemá perizoním
 ani polcení, listěčky ani vínek. Nemá dokonce ani šachová-
 ní. Její podoba je značně plastická a plochu pokrývá kon-
 strukce peří. Heraldik odpoví zcela jednoznačně: zde se o
 moravskou orlici nejedná! Nebudeme ovšem ukvapením a nedo-
 pustíme se omylu, jimiž je tympanon přímo zaplaven. K podob-
 ným závěrům je nutné porovnání!

Plastickou heraldiku lucemburských Čech je možno roz-
 dělit do dvou pojetí. Prvé je zřejmě starším proudem s je-
 ho charakter je jasně plastický. Spočívá v objemu, v plas-

tickém provedení vedlejších detailů. Zároveň s tímto prou-
 dem se vyvíjí jiný heraldický sloh, který můžeme nazvat
 grafický. Grafické pojetí aplikované na skulpturu vytváří
 figury téměř plošné, kde jsou detaily často malovány na
 hladkém podkladu. Toto při identifikaci působí mnohdy zna-
 čné potíže, neboť polychromie nebývá autentická nebo ji
 památky vůbec nemají. V našem případě se však jedná o pro-
 jev plastického slohu, kde jsou detaily tvarovány způsobem
 zcela obvyklým. Naturalizace ptáčích figur peřím je u kame-
 nických prací stejně tak běžná jako u pečetí nebo artefaktů
 jiné povahy. Tento způsob však najdeme pouze tehdy, kdy jde
 o znamení bez pomocných figur jakou je např. šachování. V
 případech opačných jsou tyto figury plasticky vyznačeny,
 aniž počítají s konkretizací povrchové kresby. Takto najde-
 me orlici moravskou vedle orlice Svaté říše římské na Sta-
 roměstské radnici v Praze, tak jako orlí hlavy pánů z Jen-
 štejna vedle Moravy na arkýři Karolina. Uvážme-li tyto
 případy, můžeme těžko kalkulovat s omylem nebo nedbalostí
 tvůrce, jenž místo šachování vytvořil dekor zcela odlišný,
 a vůbec už nelze připustit, že byla kresba šachovnice na
 plochu přenesena další úpravou. Heraldik odpoví zcela jed-
 noznačně a jeho odpověď je vskutku pravdivá. Dalším dokla-
 dem je poměr znaků, mocenských symbolů.

Pandán orlice markrabství moravského a českého králov-
 ského lva je v době lucemburské prakticky archaismus. Vy-
 skytuje se pouze historicky, nikoliv jako výraz skutečných
 politických vztahů. Zatímco v době přemyslovské tvořily
 Čechy s Moravou uzavřený celek, jsou novou konstelací Če-
 chy povzneseny přímo k pandánu říšské orlice. Bohemocen-
 trismus století odtrhl Čechy od Moravy, bratra od sestry,
 neboť bratr byl zasnouben v novém předurčení říši, aby s
 ní po snatku splynul v jedno tělo a stal se zároveň jejím
 vládařem. Stěží budeme hledat v památkách lucemburské doby
 česko-moravskou kombinaci v párovém pojetí, zatímco Čechy
 s říší jsou zcela obvyklé.

Heraldikova slova jsou tedy potvrzena.

Je ovšem škoda, že ne všichni historici jsou heraldi-
 ky. Potom se může stát, že Albert Kutal stále určuje orlici
 jako moravskou, čímž dokládá svou teorii a ranou datací.
 Pravá figura je podle něho postavou markraběte Karla, čímž
 dílo zařazuje do 40. let. Tento omyl je ovšem průkazný a
 nedokládá jej pouze heraldický rozbor ale také symbolismus
 této památky.

Při popisu štítu jsme si povšimli, že Panna Marie se-
 dí na lvu, zatímco Kristus sedí na orlu. K Panně Marii při-
 hlíží český lev, ke Kristu říšská orlice. Tento vztah není
 náhodný a má svou významnou symbolickou funkci.
 Lev Panny Marie je "leo rugiens" - lev řvoucí - obraz zla.
 Tuto teorii vyslovil Josef Mayer a my s ním můžeme plně
 souhlasit. Vedou nás k tomu poznatky středověkého lvího
 symbolu a zvláště slezský typ tzv. madon na lvu. Co vyja-
 druje tato symbolika?

Lev je ve Starém zákoně líčen v podobě kořistníka,

jenž ve své podstatě shrnuje všechno zlo, všechno pozemské, všechno světské. Panna Marie překonává zlo vlastní čistotou, vlastní ctností a tím vykupuje, společně s Bohem - Kristem, lidstvo z božského zatracení. Přemožení lva je motiv obvyklý a vyskytuje se v mnohých případech nejen u Marie ale i u jiných, často i světských, figur. Kristus sedící na orlu je motiv obdobný.

Abychom nastínili tuto symboliku, je nutné přihlédnout k stáří orla jako symbolu, který byl znamením panovnické moci v Egyptě, Makedonii, především však v Římě. Jeho specifika jsou dnes již otázkou, ale křesťanství jej přejímalo po svém. Jako symbol starofinské moci nabyl významu nepřitele, šelmy, dokonce Antikrista. Ve smyslu nepřitele pojímá křesťanství původně každý stát, neboť stát byl prvotní překážkou náboženství a v podstatě uzurpací božské moci. Tento postoj se mění za křesťanských vládců, kteří jsou vlastní vírou viny zproštěni, ale pejorativ zůstává stále na státě. To je učení sv. Augustina v knize "O státě božím". Opakem je Tomáš Akvinský, jenž státu přiřítá božskou přirozenost a tím sanktifikuje nejen jeho řád ale též tradované státní symboly. Orlice jako znamení staré římské říše tak nabývá opět kladného významu, ovšem ne bezvýznamu, neboť kultura středověku je souhrnem antitéz, kdy splývá dobro se zlem často v jediném symbolu. Charakter je pak obohacen dalšími významy, jako např. paralelou s orlem evangelisty Jana, ve středověku "miláčka Páně" i autora knihy "Zjevení" v jedné osobě, který právě skrze tuto knihu měl pro člověka středověku mimořádný eschatologický význam.

Sedí-li tedy Kristus na orlu, znamená to nejspíše symbol přemožení moci a to jak ve smyslu vlastního umučení tak i boží vlády, zatímco orlice heraldická znamená světskou moc jak v kladném významu tak i ve významu hříšného prosebníka. Jelikož se zde jedná o vazbu symbolů nejvyššího řádu, nemůžeme pochybovat, že znakem na štítě je říšská orlice. Společně s českým lvem, který, jak píše Beccari, "obnoví říšskou orlici nejprve v konstelaci hvězd, potom na zemi", tvoří římský orel vyvolený pár, znamení nejvyšší světské moci. Přemáhání stejných figur v ústředním motivu představuje přemožení této moci a zároveň přemožení světskosti jako takové svatou podstatou. Přihlédneme-li k rozboru obou našich znaků, dojdeme ke shodě s tímto výkladem, neboť mu forma orlice naprosto odpovídá.

Ale pozor! Zpytavým pohledům přísných heraldiků jistě neujde žádná podrobnost! Jak je možné, že říšská orlice je na místě méně čestném než lev, tedy nalevo! Jak je možné, že panovník v pravé části, tedy český král, je zobrazen s osobou říšské důstojnosti! A kdo to je? Co je to za nesmysl? Vždyť tento obraz neodpovídá pravidlům! Nevěřme! Všechno jsou smyšlenky, držme se heraldických řádů! Vždyť podle oděvu je zcela nepochybné, že levá figura je rytíř, bojovník. To by znamenalo, že se zde jedná o římského krále, případně císaře. A tento římský král by klečel na straně méně čestné. Kdo by byl touto postavou? Kdo by byl tento

římský král? Byl by to snad velký Lucemburk z přemyslované krve?

Jestliže si fragmenty důkladně prohlédneme, nalezneme spolu s Kutalem na opasku muže několik velkých písmen K. Budeme s ním také souhlasit, že jsou to iniciály Karla?

Abychom mohli tento výklad přijmout, je nutné určit druhého donátora. To je však, jak jsme zjistili, problém nejtěžší, neboť znak ani postava nenapovídá mnoho. Je proto nutné obrátit pozornost k ostatním částem tympanonu a hledat případné souvislosti. Zastavme se u hlavních zobrazujících motivů, které jsou samy o sobě dosti neobvyklé. Jak již víme z popisu tympanonu, tvoří jeho osu ostrebnatý kmen, jenž v horní části přechází v Kristův kříž. Tento kmen zobrazuje strom života, tedy symbol, který má představovat vykoupení lidstva Kristovým umučením a vrácení života straceného prarodiči v Ráji ve formě "žítva věčného". V "Genesis" je psáno doslova, že "vyvedl Hospodin Bůh ze země všeliký strom na pohledění libý a ovoce k jídlu chutné; též strom života uprostřed Ráje i strom vědění dobrého i zlého". Po okušení lidmi ze stromu vědění je potrestal Stvořitel smrtelností, vyhnal je z Ráje a strom života, rostoucí v Edenu, nechal ostříhat svými cherubíny. Skrze oběť Syna božího je tento strom navrácen lidstvu vírou. Jde tedy o symbol mystický, eschatologický, který se promítá i do motivu ve spodní části tympanonu.

Zde je zobrazeno korunování Panny Marie v obvyklém schematu, tedy Kristem pohledově zprava. Kristus i Panna Maria jsou vykoupiteli lidstva ze zatracení a v duchu středověkého typologického antiparalelismu jsou přirovnávání k lidským prarodičům, Adamovi a Evě. Kristus je chápán jako "nový Adam" a jako "nová Eva" Panna Maria. Pandán Adama a Evy u stromu vědění je tedy antiparalela k Panně Marii a Kristu po stranách kmene - stromu života. Podání jablka Evou Adamovi, tedy prvý hřích, je zde proměněn v podání koruny naopak Kristem Panně Marii. Boží matka navrácí lidstvu to, co ztratila Eva.

Toto pojetí dobře vystihuje např. malba v Dehticích, kde klečí donátor u stromu vykoupení, tedy u stromu života získaného vírou, kterou představuje adorace Kristova umučení. Po stranách kříže jsou postavy představující Marii a Jana čili "kalvárii", na druhé straně však rovněž mnicha a církve - Ecclesii. Tento obraz je mimo jiné zajímavý proto, že symbol Ecclesie najdeme spolu s Marií i v našem tympanonu.

Panna Maria je "sluncem oděná" čili ve svatozáří jako Assumpta. To znamená nejen matku Krista ale i Ecclesii, jeho nevěstu a zároveň dceru. Moc Boha a ctnost Mariina je vyjádřena společně s tímto obsahem a představuje je lev a orel, o nichž jsme již hovořili.

Vraťme se nyní opět k donátorům. Již jsme ukázali, že český lev a říšská orlice korespondují se zvířaty v ústředním motivu. Bylo by zcela logické, kdyby zde byla vazba nejen symbolů ale i samotných donátorů. Adoruje-li jedna po-

stava Krista a druhá Marii se lvy na jedné a s orly na druhé straně, musíme tušit i vztah mezi figurami. Jelikož Kristus je zde vykupitelem lidstva a Panna Marie ženského pokolení, je zřejmé, že ji adoruje žena, tedy královna, zatímco Boha-Krista rytíř-panovník, tedy římský král. Je možné tuto domněnku prokázat?

Nikoliv! Ale je možné ji podepřít dalšími poznatky. Oděv figury u českého lva je dlouhý volně splývavý a stejně rovněž dlouhý je i plášť, sepnutý přes prsa páskem. Obecně vzato je to oděv, který odpovídá spíše oděvu ženskému než mužskému. A heraldika? Heraldika je v tomto případě logická. Římská orlice je na straně trůnícího Krista spolu s rytířským nositelem a na straně Panny Marie je královna s českým lvem. Kurtoazní znaky souhlasí a odpovídají dobovému zvyku, kdy u královských figur jsou v pandánu český a římský znak, což dokládá více památek. Dokonce ani obrácení muže a ženy není výjimkou! Vyskytuje se v Čechách i v cizině ještě před dobou lucemburskou a dokonce v malé kapli sv. Kateřiny na Karlštejně najdeme Elišku Pomořanskou na straně pohledově levé, jak přijímá milost Panny Marie, a Karla napravo, přijímající milost Krista-dítěte. Nestojí nám nic v cestě, abychom tuto domněnku přijali. Postava s písmeny K a s orlicí může být skutečně Karel IV.

Odpovíme si nyní na otázky znovu a postupně. Odpovězme si na ně z hlediska těchto poznatků, ale nečinme si nárok na svou neomylnost. Zvažme pouze skutečnosti a objektivně se je snažme hodnotit.

Východím bodem, oním šifrovacím klíčem celého problému, je určení postav klečících donátorů. Naše domněnka, vycházející z ikonografického rozboru, kdy je v obraze korunování Panny Marie stranové umístění figur pevně zakotveno, se opírá o vazbu heraldických zvířat a postav donátorů k tomuto motivu, což ovlivnilo rozmístění manželského páru. Tak klečí z pohledu v levé polovici česká královna, zatímco v pravé polovici český a římský král. O jakou královnu se jedná, nevíme, třebaže nás může mnohé svádět k osobě Blanky z Valois. Stejně však může jít o mladou Annu Falckou či ještě mladší Annu Svidnickou; o Elišku můžeme uvažovat stejně. K tomu nás vede oděv mužské figury, který na sobě nese známky první poloviny století před jeho přechodem do nového stylu. Muž má sukni dlouhou po kolena, volnou, splývající a v pase přepásanou. Taková sukně se nosí běžně do 50. let, zatímco od té doby je postupně vystřídána krátkým kabátcem. Tato móda se ujala u dvora beze zbytku a dlouhá sukně koncem vlády Karla IV. by byl do jisté míry archaismus. Dále nás musí zajímat skutečnost, že Karel IV. v hodnosti císařské nebyl zobrazován ve své době jinak nežli v albě a v pluviali či dlouhém rouchu, tedy v majestátu, zatímco za svého království byl asi odíván v obrazech více rytířsky. Prohlédneme-li si pečeť Univerzity Karlovy z roku jejího založení, je zde klečící Karel pouze v sukni a s mečem po boku, jak byl vytesán zřejmě na našem tympanonu. Proto můžeme předpokládat, že bylo dílo dokončeno ještě před první římskou jízdou. Do té doby byl třikrát ženat a nikdy nebude

asi zjištěno, která z jeho žen s ním byla zobrazena.

Naproti tomu domněnku, že se v tympanonu skutečně jedná o postavu Karla, nám mohou podepřít další podrobnosti. Především je to mysticismus stromu života, který v té době pramenil zejména z chiliastických představ františkánského okruhu. Mystiku tzv. spirituálů přinesl na dvůr Karla IV. počátkem 50. let ztroskotaný tribun Cola di Rienzo a ovlivnil jí načas zřejmě své nové útočiště. Konečně symbol kříže mohl mít nejen mystický ale i triumfální význam. Představoval víru v dobytí Svaté země, která splývala v myslích věřících s vytouženým Rájem, s nímž byl Svatý kříž přímo spojován. Tak se v legendách o kříži, o jeho nalezení a pak pozdvižení, projevily tento kříž v podobě stromu života "šířící svou vůni až do Persie". Můžeme proto v motivu tympanonu tušit i význam "vítězného kříže", který pro dobu Karlova podtrhl především Rudolf Chadraba. Je to jen další střípek mozaiky, dotvářející matným leskem pozadí nečekaných vztahů.

Je tu však ještě jedna otázka, a to otázka původnosti místa. Jak již víme, mohl být tympanon součástí jiné lokality, než v jaké se dočkal našeho století. Mohl být odjinud přenesen, ale chybí nám motiv takového činu. Při destrukci některé ze sakrálních staveb za válečných dob by zřejmě i tato její část podlehla zničení. Byl-li tedy štít na dnešní místo přenesen, byl přenesen zřejmě ze stavby, která musela ustoupit jiným účelům. Takový případ ovšem najdeme přímo v klášteře, neboť byl jeho starší kostelík stržen při stavbě nového presbytáře a nelze tušit, zdali byl jedinou postiženou stavbou. Jestliže byl konvent počátkem 50. let, jak dokládá zpráva, částečně zbudován, není důvodu k nedůvěře, že vznikl tympanon v této lokalitě. Tomu svědčí i postavy donátorů čili fundátorů vlastního kláštera.

Kruh otázek se už, plastika promluvila. A přesto nad štítem plují oblaka. Jsou stejně tajuplná jako 600 let staré dílo a můžeme v nich tušit mnohé nejistoty, které se na zem snášejí jako déšť. Porozuměli jsme skutečně řeči kamene? Jsou jeho slova skutečně slovy pravdy? Kde máme jistotu, že se nejedná o krále Karla a krále Václava z doby, kdy byl již římským králem? Není zvláštní kombinací znaků vyjádřen právě vztah těchto dvou Lucemburků? Nebo snad o Jana a jeho manželku ještě před rokem 1335, kdy byl polským králem? Není vlastně levá orlice polskou orlicí? Nejde o Václava a jeho ženu Janu, případně Žofii? Otazník vedle otazníku. Proti každému je mnoho odpovědí, ale tyto otázky nelze vymazat, nelze je vymazat potud, pokud se nenalezne takový jasný důkaz, který odstraní všechny pochyby, všechny polemiky. Takový důkaz ovšem nemáme a možná jej nikdy mít nebudeme. Jen jsme naslouchali řeči dávného století, uvažovali jsme o problému s nadějí poodkrýt roušku starého tajemství.

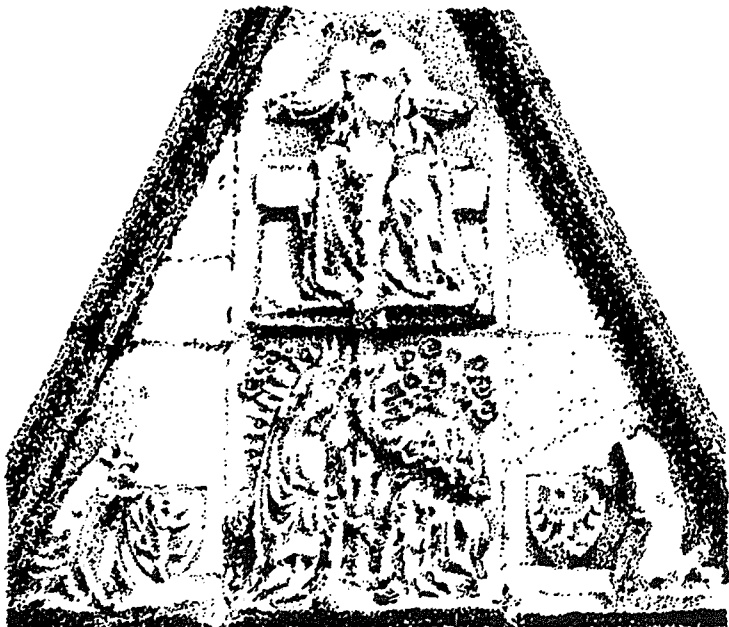
Vycházíme ven, vycházíme obyčejnými dveřmi, vycházíme s názorem ale ne s jistotou. Originál štítu je dnes v galerii a je na místě, které mu zřejmě náleží. Je zde vy-

kládán často ve smyslu, který je jasně pouhou smyšlenkou. Kolik lidí, kteří prošli kolem jeho torz, již popletli? Byli jsme my ti neomylní? Byli jsme jediní z desítek, kteří jej skutečně pochopili? Oblaka plují dál. Tympanon zvedá hrot jako prst věčnosti, věčného varování.

Dveře se zavírají. Kolik jich Praha má, se nikdy nedovíme, každé jsou jiné a každé skrývají jiné osudy, jedny radost i smutek věčejšího dne, druhé dech matné doby dávnoho středověku.

Vycházíme. Zámek zapadá, klika se zvedá. Ale nezamykáme za sebou. Vždyť nejsme neomylní a i ostatní mají své právo na pravdu.

Stanislav Judl

Základní literatura:

Denkstein, Vladimír: Stavební historie klášterního kostela Panny Marie Sněžné v Praze. Praha 1932.

Denkstein, V. - Drobná, Z. - Kybalová, J.: Lapidárium Národního muzea. Praha 1958.

Kutal, Albert: Gotické sochařství v Čechách a na Moravě. Praha, Umělecká beseda 1941.

Kutal, A. - Líbal, D. - Matějček, A.: České umění gotické. /Stavitelství a sochařství./ Praha 1949.

Kutal, Albert: České gotické sochařství 1350-1450. Praha, Státní nakladatelství krásné literatury a umění 1962.

Kutal, Albert: Umění, 1973, s.480 ad.

Lorenz, Vilém: Nové Město pražské. Praha, Státní nakladatelství technické literatury 1973.

Mayer, Josef: Umění, 1974, s.426 ad.

Opitz, Josef: Sochařství v Čechách za doby Lucemburků. I. Praha 1935.

Peřírka, Jaromír: Die böhmische gotische Plastik. Prag, Prager Rundschau, 80, s.269-288.

Stejskal, Karel: Umění na dvoře Karla IV. Praha, Artia 1978.

Vyskočil, Jan Kapiestrán: Šest století kostela a kláštera u Panny Marie Sněžné. Praha 1947.

Poznámka redakce:

Stat', koncipovaná jako přednáška, byla autorem proslouvena na schůzi pobočky Heraldika ČNS dne 1. 4. 1980.

K náhrobníkům v kostele třeběšickém

Při mnoha příležitostech bylo již dříve zdůrazněno, jak významným pramenem pro poznání heraldiky v jejím praktickém použití jsou náhrobníky a ostatní funerální objekty. /1/ Zejména jde-li o méně význačnou rodinu, může být ztvárnění erbu na náhrobním kameni jediným zdrojem informací o jeho skutečné výtvarné podobě. Přesto musíme přistupovat ke studiu náhrobníků s veškerou obezřetností a mít vždy na mysli, že právě při užití funerálním bývalo do jisté míry tolerováno překračování heraldického práva na znak, resp. na jeho podobu platnou v době úmrtí pohřbeného. Jde zvláště o případy, kdy náhrobník nebyl zhotoven po smrti ihned nýbrž s určitým časovým odstupem až po případném polepšení erbu rodině zesnulého.

Zpracované téma, vycházející z regionální dokumentace heraldických památek Podblanicka, si kladě za cíl poukázat mimo jiné na zmíněnou praxi. /2/

Obec Třeběšice je položena v těsné blízkosti silnice z Benešova do Divišova a do Českého Sternberka, tedy vklíněna mezi místa, jež dala vznik staroslavným rodinám Benešoviců a Divišoviců neboli Sternbergů. Vesnice se původně nazývala Debrník a jejím centrem byl do dnes dochovaný v jádře románský kostel Všech svatých, připomínaný poprvé v roce 1350. Panské sídlo se nalézalo asi 1 km východně a od začátku neslo název Třeběšice. Podle něj se nazýval vladycký, později rytířský, rod, z něhož vynikl Valkoun z Třeběšic a na Třeběšicích, který roku 1448 dlel ve vojsku Jiřího z Poděbrad při dobytí Prahy. Patrně ještě v 15. stol. rodina vymřela; v roce 1544 dal vložit do obnovených desk zemských své dědictví třeběšické rytíř Václav Záhora ze Záhoří. Za tohoto rodu došlo z neznámých důvodů k opuštění staré tvrze a k vystavění nového zámku poblíž kostela v obci Debrník. Zámek byl nazýván Třeběšicemi a jméno bylo posléze přeneseno na celou obec, již zůstalo podnes, zatímco název Debrník upadl nadobro v zapomnutí. /3/

Na přelomu 16. a 17. stol. přešly Třeběšice nakrátko do rukou rodiny Lukaveckých z Lukavce, poté Věžníků z Věžníka, kteří vlastnili panství po celou třicetiletou válku; teprve v roce 1651 je c. k. rada Odolán Věžník z Věžníka prodal pražskému měšťanu Tomáši Schierovi, který se téhož roku oženil s Ottilií Engelovou z Engelflussu a ke koupi Třeběšic využil jejího věna.

Připomeneme si nejprve základní údaje o rodině Engellů. /4/ Jejich první představitel v Čechách byl Servác-Facis Engel, který se přistěhoval okolo roku 1630 z Brabant-

ska do Prahy a provozoval na Menším Městě koželužství. Společníkem mu byl jeho syn - též Servác - který se roku 1648 zúčastnil obrany Prahy proti Švédům a za bojové zásluby byl odměněn císařem Ferdinandem III. dne 20. října 1651 udělením erbu s predikátem "z Engelflussu". /5/ Následoval prudký vzestup bohatství i společenské prestiže mladšího Serváce Engela, který již 30. září 1655 zakoupil od bratří Vratislava Bedřicha a Václava Euseba Vratislavů z Mitrovic jejich dosavadní panství v Mníšku pod Brdy, v letech 1656-1672 dal tamtéž vybudovat honosný zámek a 16. prosince 1658 docílil povýšení do říšského rytířského stavu a polepšení erbu /6/, který mu byl potvrzen pro české země dne 1. března 1663. /7/ Jakéhosi zenitu dosáhla rodina Engellů zakrátko nato, ještě v téže generaci, kdy 27. července 1667 získal Servác rytíř Engel z Engelflussu povýšení do stavu říšských svobodných pánů /8/, pro české země potvrzen 31. července 1670. /9/ Zatímco v generaci zmínovaného Serváce II. převládají snatky a čerstvě nobilitovanými rodinami, další generace jeho dětí se již snoubí s rodinami starožitnými a dovršuje tak začlenění Engellů do české aristokratické společnosti 2. poloviny 17. století. Po celou dobu svého bytí po meči vlastnila rodina Mníšek a přílehlé panství, z něhož vytvořil již roku 1664 Servác II. s císařským souhlasem fideikomis. Rodina vymřela po meči v roce 1743; její poslední mužský člen, Ignác Karel svob. pán Engel z Engelflussu, nezanechal potomky, kteří by se dožili dospělosti a mníšecký fideikomis dědil podle nástupnického řádu prvorozený synovec od nejstarší sestry zesnulého, Marie Viktorie, Ignác hrabě z Unwerthu.

Trojímú stupni šlechtictví Engellů z Engelflussu odpovídají tři podoby erbu, jejichž popisy uvádíme při kresbách. Pozoruhodné je, že při povýšení do stavu rytířského jde o polepšení dosavadního erbu, při udělení panského stavu obdrželi Engellové erb zcela nový. Pokud jde o výskyt erbu Engellů z Engelflussu na nemovitých památkách - mimo popisované Třeběšice - je třeba se obrátit především do jejich bývalého sídla Mníšku pod Brdy. Tam nacházíme zpodobení jejich panského erbu na lavici z roku 1672 uvnitř farního kostela sv. Václava, na sochařském fragmentu umístěném v jedné z kaplí Božího těla na vnějších nárožích bývalého hřbitova okolo téhož kostela a nad portálem zámku. Všechny erby vykazují určité odchylky proti podobě udělené. Velmi pěknou barokní řezbářskou prací je erb na lavici, která ve 2. a 3. poli štítu figuruje lva umístěnou přes dělicí čáru, takže vyplňuje celé pole, kromě toho je lev ve skoku nikoli kráčející. Erby v kapli Božího těla a nad zámeckým portálem jsou vytesány v kameni a ve /stříbrné/ spodní polovině děleného 2. a 3. pole štítu nesou /zlatý/ jeruzalémský kříž. Jde nepochybně o znamení rytířů Božího hrobu, mezi něž náležel již před udělením panského stavu zakladatel rodové moci i zámku, Servác II. Engel. Tato podoba erbu je též uvedena v heraldické sbírce Francka z Franckensteinu z počátku 18. století. /10/

VROZENYA STATECNY RYTIRZ
PAN THOMAS SCHIER Z WNDT
MÝHLE ANA TRZEBESSÝCÝCH
G. M. CISARSKE SLAVNEHO
WERNIRSKEHO REGIMENTV
CVRASSIRVW NEG WÝSSI
LEITNAMBT V SNVL WPANV
LETA 1. 6. 79. DNE 9 JANVARV
WIEKV SWEHO 70. KTERE
MVŽ TO PAN BVCH WIECNE
ODPOCINVTÍ ASLAWNE
SKRISSENÍ RACZ DATÍ AMEN

VROZENAPANNÍ OMILIA
SOHIROWA Z WNDT MICHE
ROZENAPANNÍ Z ENGEE
FLVSSVANA TRZEBESSÍCZE
V SNVLAV PANV BOHV
LETHA 1. 6. 57 DNE 17.
JANVARV WIEKV SWEHO 35.
KTEREZ TO PAN BVCH
WECZNE ODPOCZÝNVTV
ASLAWNE SKRŽÝSSENÝ
RACZ DATÝ AMEN

Původní erb Engellů z roku 1651 se nacházel - a snad ještě nachází - v hlavní lodi bývalého jezuitského kostela sv. Salvátora na Starém Městě pražském na náhrobním kamenní, zakrývajícím vstup do krypty, kterou dal zřídít Servác II. Engel hned v roce své nobilitace. Kresbu tohoto náhrobníku jsme našli v genealogických materiálech Francka z Franckensteingu /11/, na přelomu minulého a našeho století se o něm zmiňuje Vávra jako o dobře zachovalém. /4/ Jeli-kož je kostel sv. Salvátora v současnosti restaurován a již delší dobu uzavřen, neměli jsme možnost ověřit si existenci náhrobního kamene na místě.

Vraťme se však do Třeběšic, které v roce 1651 koupil za věno své manželky Ottilie Engelové z Engelflussu pražský měšťan Tomáš Schier. /4/ Byl c. k. podplukovníkem Wernierského regimentu kyrysníků a dne 3. srpna 1667 získal majestátem císaře Leopolda I. rytířský stav starožitných rodin, predikát "z Windmühle" a polepšení původního - nám neznámého - erbu. /12/ V souvislosti s Tomášem Schierem z Windmühle a Třeběšicemi je literaturou uváděna pověst o zázračném vyvobození treběšického pána z tureckého zajetí. /13/

Náhrobník Tomáše Schiera v kostele treběšickém - na epistolní straně presbyteria - nese na obdélné desce, ohraničené rolverkovým rámem, český nápis, který v soudobém pravopise zní: "UROZENÝ A STATEČNÝ RYTÍŘ PAN TOMÁŠ SCHIER Z WINDMÜHLE A NA TREBĚŠICÍCH, J. M. CÍSAŘSKÉ SLAVNÉHO WERNIERSKÉHO REGIMENTU KYRYSÍŘŮV NEJVYŠŠÍ LEUTNANT, USNUL V PÁNU LÉTA 1679 DNE 9. JANUARIÍ VĚKU SVĚHO 76, KTERÉMUŽTO PÁN BŮH VĚČNĚ ODPOČINUTÍ A SLAVNĚ VZKŘÍSENÍ RAČ DÁTI. AMEN". /14/

Ve spodní části spatřujeme erb Schierů se zašlými zbytky polychromie, jehož popis uvádíme s tinkturami podle erbovního diplomu /12/: Čtvrcený štít se středním štítkem, na němž spočívá císařská koruna, vlastní štítek červený se stříbrným břevnem, na něm iniciály - nahoře F.I., uprostřed F.III., dole L.I. 1. a 4. pole hlavního štítu černé, v něm zlatý korunovaný dvouocasý lev ve skoku, obrácený ku středu štítu, ve vnější tlapě drží meč, ve vnitřní hořící granát. Ve 2. a 3. červeném poli po třech /1-2/ železných válečných koulích. Dvě korunované turnajské přilbice s přikryvadly červenostříbrnými a černožlatými nesou klenoty: rostoucího zlatého korunovaného dvouocasého lva, držícího v pravé tlapě meč, v levé červenou korouhev se zlatým lemem, na ní tři /1-2/ zlaté koruny; pětrosí pera - červené, stříbrné, modré, zlaté a černé. Sedláček uvádí v popisu štítu chybně 1. a 4. pole červené, tinktury 2. a 3. pole neuvádí vůbec. /15/

Figury lvů na náhrobníku treběšickém vykazují již určitý úpadek, proporce erbu však svědčí o dosud nepotlačeném heraldickém citění, celek včetně bohatých přikryvadel působí živě a vyváženě.

Na protilehlé evangelijní straně presbytáře se nachází druhý náhrobník, na němž čteme: "UROZENÁ PANÍ OTTILIA SCHIEROVÁ Z WINDMÜHLE, ROZENÁ PANÍ Z ENGELFLUSSU A NA TREBĚŠI-

CÍCH, USNULA V PÁNU LÉTA 1657 DNE 17. JANUARIÍ VĚKU SVĚHO 35, KTERÉŽTO PÁN BŮH VĚČNĚ ODPOČINUTÍ A SLAVNĚ VZKŘÍSENÍ RAČ DÁTI. AMEN". Erb pod heraldickou korunou tvoří čtvrcený štít s korunovaným středním štítkem, který je červený se stříbrným břevnem. 1. a 4. pole zlaté s černou korunovanou orlicí ku středu hledící; 2. a 3. pole černostříbrné děleno, v horní části krácející zlatý lev drží v pozvednuté přední tlapě hořící kouli /granát/. Na náhrobníku jsou patrné zbytky polychromie, tinktury jsou uvedeny podle kopie erbovního listu /8/, který též uvádí, že k popsanému štítu náleží tři přilby s přikryvadly červenostříbrnými a černožlatými a s klenoty - anděl držící rakouský štítek, černá orlice, sedící zlatý lev s modrou koulí v tlapě. Sedláček opět mylně popisuje 2. a 3. pole jako stříbrno-černé dělené a lva pokládá do celého pole přes dělicí čáru /16/; tak tomu je na lavici v Mníšku, o níž byla zmínka výše, jde však o odchylku proti udělené podobě erbu.

Erb na náhrobníku Ottilie Schierové přísluší Engellům ve stavu panském, tedy od roku 1667. Do té doby erb v popsané podobě neexistoval a je tedy zřejmé, že náhrobník dal zhotovit po smrti své mladé manželky stárnoucí vdovec Tomáš Schier nebo dokonce až jejich potomci. Tuto druhou alternativu podporuje skutečnost, že oba náhrobníky jsou stylizovány velmi podobně, rolverkový rám nápisu je totožný a stejný je i typ písma. To by ukazovalo na práci jednoho kameníka v téže době, i když kámen Tomáše Schiera je zřetelně zachovalejší. Ottilie rozená Engelová z Engelflussu, jejíž bratr byl povýšen do šlechtického stavu a obdařen erbem v roce jejího sňatku s Tomášem Schierem, nejenže nemohla užívat erbu, který byl rodině udělen až 10 let po její smrti, ale neměla nárok ani na užívání polepšeného erbu pro stav rytířský, neboť v době jeho udělení byla již více než rok mrtva. Na náhrobníku se tedy měla objevit právě podoba erbu, na který jedině měla Ottilie právo. Ovšem následkem prudkého růstu společenské prestiže Engellů a Schierů se užití erbu panského stavu jevílo pozůstalým jako samozřejmé.

Schierové a Engelové původem jistě nebyli ryzí Češi. O to průkazněji je tehdejší silný vliv českého prostředí alespoň na drobnější šlechtu, která označuje své hroby jazykem domácím.

Po smrti Tomáše Schiera z Windmühle dědil majetek syn Jan Tomáš, po něm jeho sestra Marie Magdaléna, manželka Františka Leopolda svob. pána Bechinie z Lažan a na Rozsochatci.

Okrajově připojujeme drobnou genealogickou zajímavost z potomstva uvedených manželů. Jejich vnučka, Marie Venantie z Lažan, se později provdala za Petra Eusebia hraběte Radetzského z Radče, s nímž zplodila syna Jana Josefa Václava, který se stal polním maršálem a jedním z nejproslavenějších rakouských vojevůdců. Z téže větve Bechinů byl také baron Ludvík Bechinie, který býval důstojníkem c. k. četnictva a ve věku 68 let zahynul jako vězeň koncentračního tábora v

Buchenwaldu dne 22. července 1941. /17/ Tak shledáváme mezi pokrevním potomstvem Tomáše Schiera a jeho manželky Ottilie roz. Engelové význačnou postavu evropských dějin 19. století i obětí zvrácené nacistické ideologie ve věku 20.

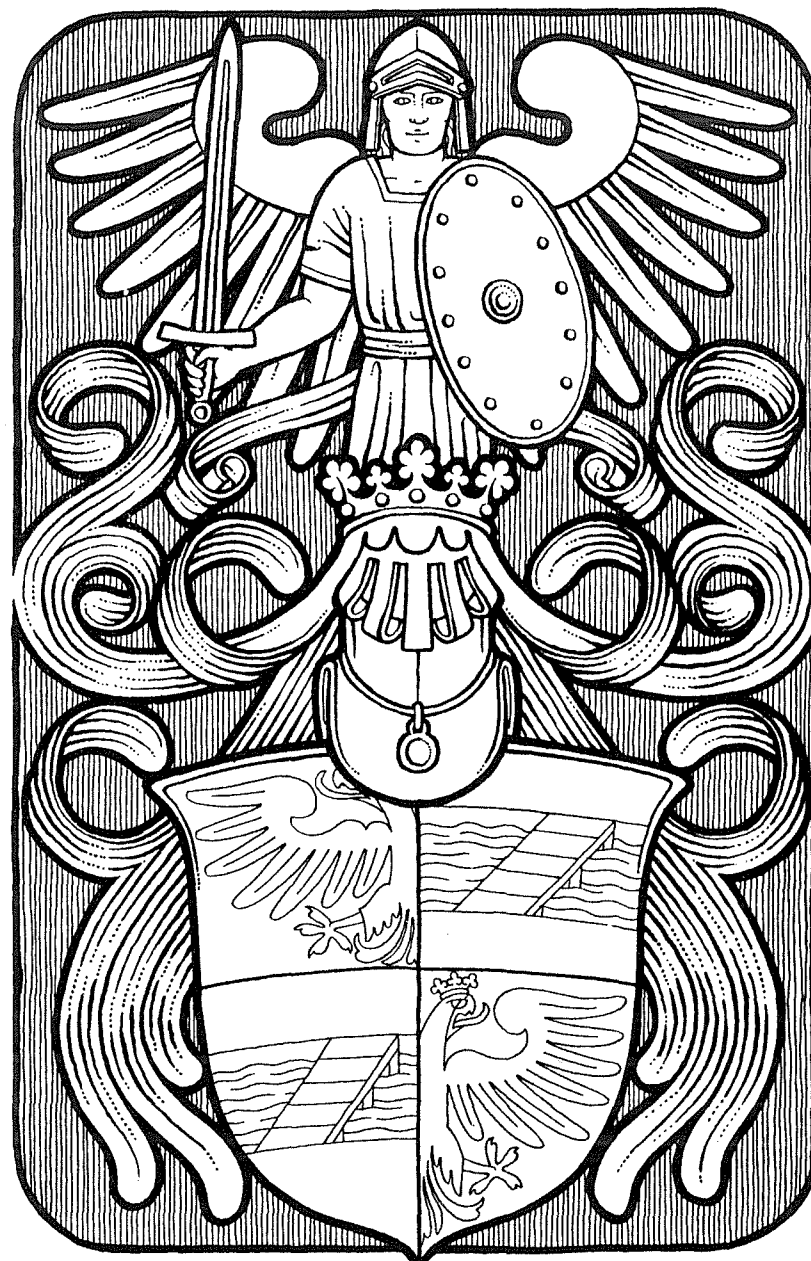
Historii Třeběšic můžeme uzavřít tím, že výše uvedení manželé František Leopold svob. pán Bechinie z Lažan a Marie Magdaléna roz. Schierová z Windmühle prodali roku 1704 Třeběšice Götzum k Českému Sternberku, od kteréhožto panství byly Třeběšice znovu odloučeny v roce 1752, kdy se Roggendorfové snažili zabránit úpadku odprodejem některých statků. Posledním majitelem Třeběšic byl Emauzský klášter na Novém Městě pražském.

V samotném závěru považujeme za nutné ještě jednou rekapitulovat, že náhrobníky, ač patří k základním heraldickým a genealogickým pramenům, vznikaly často s menším či větším časovým odstupem po úmrtí pochovaného a odrážely případné změny, k nimž došlo v souvislosti s postupem rodiny na společenském žebříčku. Typickým příkladem je použití erbu Engulů z Engelfluseu ve stavu svobodných pánů na náhrobníku Ottilie Schierové, jehož vznik lze takto položit až do roku 1667 nebo do let následujících. V období mezi úmrtím Ottilie a vznikem náhrobníku postoupili Engelové z prostého šlechtictví až do stavu panského, což nalezlo odraz ve volbě podoby erbu. Vidíme tedy, že zevrubnější přístup badatele vyžaduje vždy srovnání dochované památky s dalšími historickými prameny, aby výsledek bádání byl spolehlivý a přesný.

Mojmír Chromý
František Kučera

Poznámky, literatura, prameny:

- /1/ Mimo jiné několik referátů ve "Sborníku příspěvků z I. celostátního setkání genealogů a heraldiků", konaného v Ostravě ve dnech 18.- 19. 10. 1980.
- /2/ Zčásti již užito v přednášce M. Chromého a Fr. Kučery "Regionální heraldika Vlašimska", proslovené na schůzi pobočky Heraldika ČNS dne 10. 6. 1980.
- /3/ Vlasák, Ant. Norbert: Bibliotéka místních dějepisců - Okres Vlašimský. Praha 1874.
- /4/ Spolehlivé genealogické údaje - Vávra, Josef: Historické paměti bývalého panství mníšického a kláštera sv. Marie Magdalény na Skalce. Praha 1899.
Mnoho omylů - Procházka, Roman von: Genealogisches Handbuch erloschener böhmischer Herrenstandsfamilien. Neustadt an der Aisch 1973.
- /5/ Státní ústřední archiv Praha, Saalbuch 63, fol. 373.
- /6/ ibid., Saalbuch 67, fol. 266.

- /7/ ibid., Saalbuch 74, fol. 235.
- /8/ ibid., Doerr - kopiář říšských register.
- /9/ ibid., Saalbuch 83, fol. 139.
- /10/ Státní knihovna ČSR, VI Pd 14/4 E III, s.2.
- /11/ ibid., MS VI Pa 2 Engelsflussiana pag. 7.
- /12/ Státní ústřední archiv Praha, DZV 553 E 20.
- /13/ Podlaha, Ant.: Posvátná místa království českého - arcidiecése Pražská - vikariát Vlašimský. Praha 1909.
- /14/ Srov. s přepisem Antonína Podlahy v Soupise památek historických a uměleckých v království českém - XXXV. Politický okres Benešovský. Praha 1911.
- /15/ Sedláček, August: Českomoravská heraldika II. Praha 1925, s.609.
- /16/ ibid., s.404.
- /17/ Procházka, Roman v.: Oesterreichisches Familienarchiv - Anhang Böhmisches Adelsfamilien. Neustadt an der Aisch 1969.

Popisy erbů Engeld z Engelflussu

/srov. Sedláček, A.: Českomoravská heraldika II. Praha 1925, s.404./

Erb šlechtický z 29. 6. 1651:

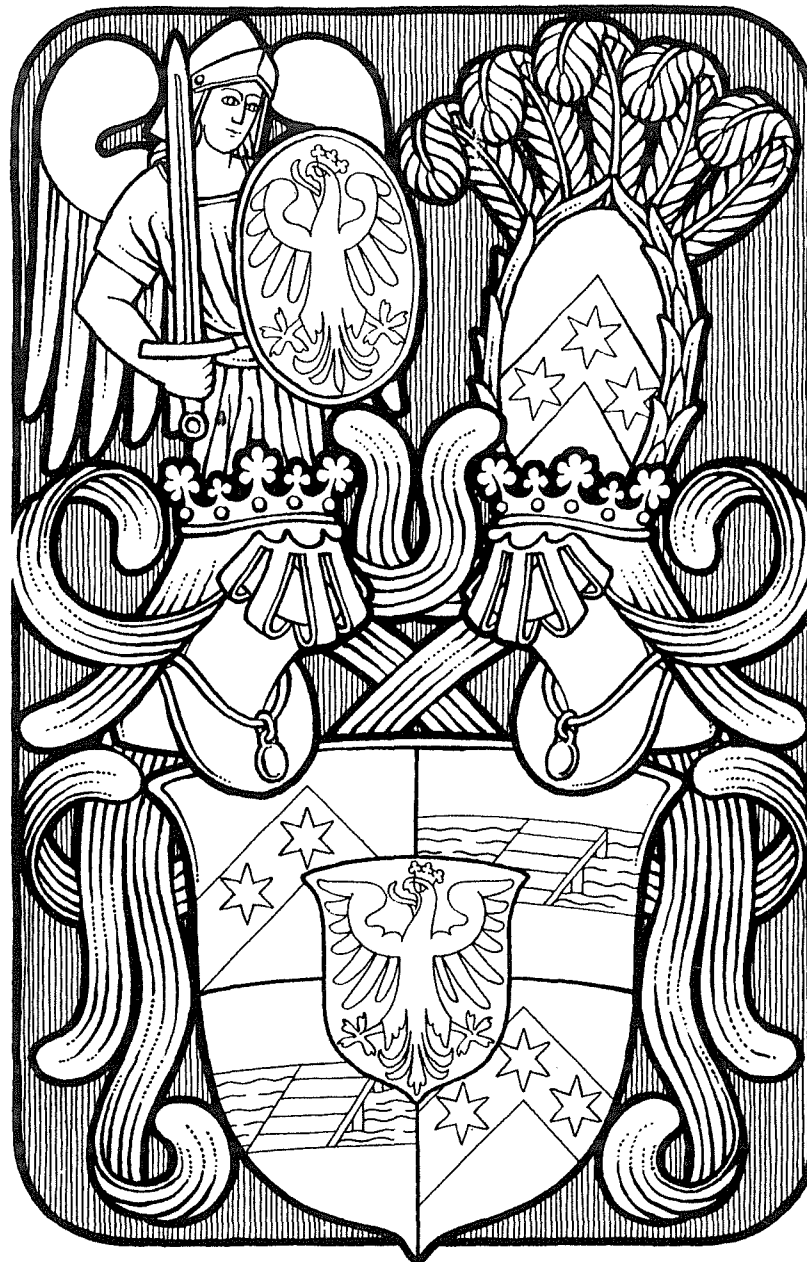
Čtvrcený štít. V 1. a 4. stříbrném poli půl černého zlatě korunovaného orla, který vyniká z poltící čáry; ve 2. a 3. červeném poli stříbrný potok, přes něj pošíkem dřevěný most. Na turnajské přílbici s překryvadly vpravo červenostříbrnými, vlevo černostříbrnými rostoucí bílé oděný anděl se železnou přílbou na hlavě, přepásaný červenou páskou, v pravici drží zdvižený meč, v levici oválný železný štít.

Erb rytířský ze 16. 12. 1658:

Čtvrcený štít se zlatým středním štítkem, na němž je černá zlatě korunovaná orlice. V 1. a 4. zlatém poli černá krokev se třemi zlatými hvězdami; ve 2. a 3. červeném poli stříbrný potok, přes něj pošíkem dřevěný most. Dvě korunované turnajské přílbice, pravá s překryvadly červenostříbrnými nese popsaného anděla držícího štít se znamením ze středního štítku, levá s překryvadly černo-zlatými nese oválnou desku lemovanou zlatým věncem, na níž je černá krokev se třemi zlatými hvězdami, za deskou vyniká pět pětosých per - stříbrné, červené, zlaté, černé, zlaté.

Erb svobodných pánů z 27. 6. 1667:

Čtvrcený štít se zlatě korunovaným červeným středním štítkem se stříbrným břevnem. V 1. a 4. zlatém poli černá zla-

tě korunovaná orlice ku středu hledící; 2. a 3. pole čer-
nostříbrně dělené, nahoře zlatý kráče, jící ku středu obrá-
cený dvouocasý lev drží v tlapě modrou hořící kouli /gra-
nát/. Tři korunované turnajské přilbice: 1. s přikryvadly
červenostříbrnými a černožlatými nese již popsaného andě-
la, držícího v levici korunovaný střední štítek; 2. s při-
kryvadly červenostříbrnými nese zlatě korunovanou černou
orlici; 3. s přikryvadly černožlatými nese zlatého sedící-
ho lva, který drží v tlapě modrou hořící kouli /granát/.

Neznámý malíř erbovních miniatur z rudolfinské Prahy

Tímto příspěvkem bych chtěl navázat na své předchozí
články, v nichž jsem se zabýval otázkami autorství erbov-
ních miniatur v erbovních listinách /1/ a dotknout se epo-
chy, která zatím v jejich vývoji není prozkoumána; myslím
tím obdobím renesance.

Renesanční umění proniká do erbovních miniatur v lis-
tinách, které vydala Česká dvorská kancelář, až v první
třetině 16. stol. Stalo se tak poněkud opožděně ve srovná-
ní např. s Uhrami, kde se vyskytly renesanční erbovní mi-
niatury již za Matyáše Korvína, nebo s kanceláří říšskou,
do jejíž miniatur proniklo renesanční umění již za Maximi-
liána I.

Mezi renesančními erbovními miniaturami zaujímají mi-
niatury z doby Rudolfa II. významné období a představují
zřejmý umělecký vrchol. Zjišťování jejich autorství se
však provádí poměrně obtížně, ačkoliv dochovaných originá-
lů známe celou řadu. Oproti předchozímu vývoji, kdy sice
známe také mnoho neidentifikovaných malířských rukou, ale
miniatury můžeme rozdělit do několika základních typů,
přináší konec 16. a počátek 17. století řadu nových prvků
ve výzdobě listin a zejména nové kombinace těchto prvků.
K tomu ještě přistupuje značná šíře různých malířských dí-
len nebo rukou. I v tom se odrazilo dominantní postavení
Prahy jako střediska dobového uměleckého života, kde pří-
jemci listin měli velkou možnost ovlivnit, ne-li určit,
volbu umělce, který miniaturu maloval.

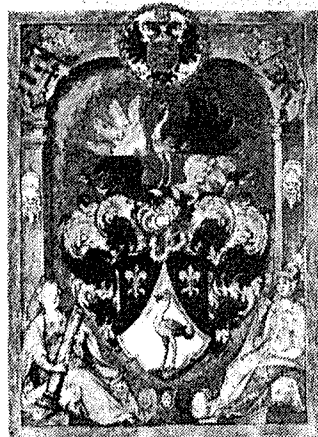
Proto je dosti cenné zjištění téhož malíře ve dvou
listinách z doby Rudolfa II., ověřené srovnáním asi čtyři-
ceti originálů erbovních listin z jeho doby.

Chronologicky prvou listinu nedávno publikoval Jozef
Novák. /2/

Dne 10. září 1598 povýšil Rudolf II. listinou, vyda-
nou na Pražském hradě, do šlechtického stavu Jána Bonu.
Novák také publikoval data o osobě příjemce a jeho rodě,
takže není třeba se k těmto údajům vracet. Jím zveřejněná

reprodukce miniatury je dobrým podkladem pro naše srovnání s druhou listinou.

Dne 13. října 1607 na zámku v Praze vydala říšská kancelář Rudolfa II. listinu, v níž byl Adam Gruensseisen povýšen do říšského/šlechtického stavu, byl mu udělen erb a právo pečeti červeným voskem. V listině je dále uvedeno, že příjemce byl osm let správcem císařského panství Steyer v Rakousích. /3/ Nobilitační spisy, zřejmě koncept listiny, jsou uloženy ve Vídni. /4/ Udělený erb má černý štít se zlatým hrotem, v němž stojí na zeleném trávníku pštros přirozené barvy a drží v zobáku železnou podkovu. Hrot je provázen dvěma zlatými lillemi. Nad štítem je turnajská přílba s černo-zlatou točenicí, na níž mezi rozevřenými křídly, pravé zlatočerné, levé černo-zlaté, stojí týž pštros. Křídla černo-zlatá.

Erb je namalován ve středu listiny na miniatuře, která má výšku 103mm a šířku 142mm. Ve zlatém rámci je na ní proveden fialovou barvou oblouk, spočívající na dvou hranatých sloupech, které nesou na svých předních plochách zlaté lví hlavy. Erb je umístěn na modrém zlatě damaskovaném pozadí. Na erbem ve žlutém kruhu, orámovaném zeleným věncem, je císařský erb, po jehož stranách v horních rozích miniatury jsou umístěny korunované znaky Čech /vpravo/ a Uher /vlevo/. Dole po stranách erbu sedí dvě alegorické postavy. Jsou oděny do zeleného šatu, přes který mají přehozen červený plášť. Vlevo sedí žena se sloupem - alegorie Síly, Udatnosti /Fortitudo/, vpravo sedí Spravedlnost s obvyklými atributy - meč a váhy - nemá však zavázané oči a na hlavě má přílbu.

Právě tato postava Spravedlnosti je svým pojetím takřka totožná s vyobrazením v miniatuře na listině pro Jána Bonu. Tím však společné znaky nekončí. Velmi obdobné jsou v obou případech některé prvky architektonických částí - hlavice sloupů, zaklenutí oblouku. Oba štíty mají značně shodný tvar. Velmi podobná je malba křidel, což považujeme za dobrý identifikační prvek, neboť v jejich ztvárnění si takřka každý malíř vytvářel svůj osobitý styl. Rovněž shodná je i malba křidel, které se objevují náhodou v obou klenotech. K hlavním rozdílům patří např. jiný tvar sloupů a rozložení vojenských trofejí v dolní části miniatury pro Jána Bonu. Rozdílné jsou také alegorické postavy, ale zde se zřejmě projevil volba příjemce.

I přes tyto rozdílnosti můžeme vyslovit názor, že obě miniatury jsou dílem téhož malíře, který trvale nebo alespoň dlouhodobě působil v Praze. Zatím zjištěné časové rozmezí 1598 - 1607 je příslibem, že malíř byl činný při výzdobě i dalších listin a že se v rámci systematického výzkumu originálů erbovních listin s jeho rukou ještě setkáme.

Tomáš Krejčík

Poznámky:

- /1/ Krejčík, Tomáš: Ke studiu erbovních listin. In: Sborník příspěvků z I. setkání genealogů a heraldiků. Ostrava, Klub genealogů a heraldiků při DKP Vítkovic, b.r. /1981/, s.38-40; tam citována starší literatura.
- /2/ Novák, Jozef: Rodové erby na Slovensku I. Kubínyiho zbierka pečatí. Martin, Osveta 1980, barevná příloha za s.16.
- /3/ Originál uložen ve Státním oblastním archivu Brno, G II Sbirka rukopisů Františkova muzea v Brně, inv. č. 348. Muzeum listinu získalo v r. 1875 od Eduarda Steinera svob. pána z Pfunden, c. k. min. rady ve Vídni.
- /4/ Frank, Karl Friedrich v.: Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Oesterreichische Erblande bis 1806 ... , 1. Bd., Schloss Senftenegg 1967, s.133.

Z DĚJIN ČESKÉ HERALDIKY

České rodopisné a heraldické časopisy

V letech 1979-1982 byla provedena komplexní bibliografická excerpce všech rodopisných a heraldických periodických tiskovin vydávaných v české řeči od r. 1901, pokud o všem byla jejich existence - mnohdy značně krátkodobá - vůbec zjištěna a pokud byly dostupné. /1/ Zároveň s excerpací byla prováděna podrobná anotace, která má v některých případech charakter konspektů. Vzhledem k tomu, že všechny excerpované tituly procházely mými rukama a že jsem prováděl i finální úpravu anotovaných záznamů, domnívám se, že dnes máme dosti spolehlivý a objektivní obraz o úrovni rodopisného a heraldického písemnictví za uplynulých 80 let.

Většina českých rodopisných a heraldických periodických tiskovin vznikla současně se založením rodopisně-heraldických spolků a společností. Pouze několik titulů, pokud máme zjištěno, vzniklo ze soukromé iniciativy jednotlivců a jejich úroveň se diametrálně liší. Podívejme se v této stati na tiskoviny, které vznikly jako tiskový orgán spolků a společností a zachovejme přitom hlediště chronologické.

HERALD.

Neodvislý měsíčník politický, vědecký a zábavní. Majitel, vydavatel a odpovědný redaktor Adolf Řídký. Roč. I./1901, č. 1, 2, 3. Praha, n.vl. 1901.

V r. 1900 založil úředník státních drah v Dobrušce Adolf Řídký Historicko-genealogický spolek Herald a v r. 1901 začal vydávat časopis shora uvedeného názvu, jehož obsah značně kuriozní povahy zcela odpovídal charakteru založeného spolku. V 1. čísle si Řídký vyřizoval jakési osobní spory s přednostou železniční stanice dobrušsko-syrovátské, používaje přitom verbálních urážek takového kalibru, že mohl být postaven před soud pro veřejné nactiutrhání. Ve zbývajících dvou číslech, která vyšla do konce téhož roku, dominuje Řídkého literárně-historické drama s názvem "ELENA Z ŘÍTKY"; ve všech číslech jsou inzeráty nejružnější povahy, kosmetické rady, grafologie atd. Jedinými články z oboru heraldiky a rodopisu jsou otištěné Stanovy spolku Herald a článek "POTOMCI DOMNĚLE VYMŘELÝCH STARÝCH ZNÁMÝCH RODŮ V ČECHÁCH USEDLÝCH". Vydávání časopisu bylo zastaveno současně s úředním rozpuštěním spolku v dubnu r. 1902. /2/

ČASOPIS RODOPISNÉ SPOLEČNOSTI ČESKOSLOVENSKÉ V PRAZE. Majitel a vydavatel Rodopisná společnost čsl. v Praze. Roč. I./1929 - XVII.-XVIII./1945-46.

Praha, nákl. Rodopisné společnosti čsl. 1929-1947.

Dne 13.3.1929 byla na ustavující schůzi v pražském Obecním domě založena Rodopisná společnost čsl. v Praze, v jejímž čele stáli odborně i vědecky erudovaní jednotlivci, avšak řadové členstvo tvořili především laičtí zájemci a badatelé převážně v oboru občanského rodopisu. Prvních pět ročníků časopisu redigoval významný rodopisný pracovník a historik, vrchní archivář schwarzenberských statků v Čechách, PhDr. Antonín Markus. Lze právem konstatovat, že za jeho vedení získal časopis velice dobrou odbornou úroveň; byla zde otištěna řada významných rodopisných článků a studií a péčí redaktora bylo systematicky referováno o oborovém písemnictví, regionálně-vlastivědné i obecně historické literatuře. Od VI. ročníku převzal redakci časopisu PhDr. Zdeněk Kristen. Nelze brát v pochybnost jeho odborné kvality a poctivou snahu o vydávání kvalitního časopisu, avšak Společnost v té době procházela vleklou finanční krizí, zaviněnou poněkud neuváženou vedlejší ediční činností. Časopis, až do té doby vycházející pravidelně čtyřmi čísly ročně, začal upadat jednak obsahově ale zejména rozsahem. Rovněž nepravidelnost vycházení zajiště nepříspěvala k udržení živého členského kontaktu. Výbor Společnosti i redakce se snažily o zlepšení situace; do časopisu byla zařazena rubrika Rodopisná galerie, zprvu jako součást časopisu, posléze jako samostatná příloha s průběžným i samostatným stránkováním. Přesto, že i nyní v časopisu vycházely některé významné články a studie, celkovým obsahovým rozbořem docházíme k závěru, že redakce neměla mnoho publikačního výběru. Dr. Kristen se po třiletém redigování vzdal další práce a tak v r. 1939 se opět v redakci objevil Dr. Markus, aby společně s prof. Františkem Navrátillem vydali zpožděný a rozsahem zmenšený dvojročník IX.-X./1937-38.

V době národní nesvobody se stávalo vydávání časopisu stále těžším a jeho rozsah se zmenšoval vzhledem k válečnému hospodářským omezením polygrafického průmyslu. V redakci se objevují Dr. Václav Dáviděk, znovu Dr. Kristen, Vlastimil Holejšovský, Jan Petr, Rudolf Kryl. Na samém konci války byl časopis zastaven a k obnovení došlo teprve v r. 1947. Redaktorem posledního dvojročníku byl PhDr. Bohumír Lífka.

Jestliže bychom provedli vzájemnou komparaci rodopisných a heraldických článků v časopisu otištěných, bude mít rodopis nesporně převahu. Ostatně členské základna se zabývala především rodopisným bádáním zpravidla o dějinách vlastního rodu, pouze menší část odborně fundovaných členů byla schopna samostatně publikovat buď na stránkách časopisu nebo knižně.

Měli-li bychom na základě provedené bibliografické excerpce a anotace provést zhodnocení, lze říci, že s ohledem na

tehdejší pojetí sledovaných disciplin představoval publikovaný materiál velmi slušný badatelský průměr.

SBORNÍK JEDNOTY POTOMKŮ POBĚLOHORSKÝCH EXULANTŮ-POKUTNÍKŮ A PŘÁTEL RODOPISU V PRAZE.

Rodopis - Historie - Vlastivěda.

Majitel a vydavatel Jednota potomků pobělohorských exulantů-pokutníků a přátel rodopisu v Praze.

Roč. I./1930 - XIII./1949, č.1-2.

Praha, nákl. Jednoty 1930-1939, 1946-1949.

Dne 20.4.1929 byla v Národním domě v Praze na Smíchově založena Jednota potomků pobělohorských exulantů-pokutníků a přátel rodopisu v Praze. Jak již z názvu plyne, členstvo Jednoty se sdružilo z podstatně jiných pohnutek a program Jednoty měl spíše charakter politického vyjádření zájmů nepočetné skupiny osob, které se považovaly za potomky proskribovaných českých rodů a domáhaly se na čsl. vládě řešení majetkových záležitostí spojených s otázkou užívání šlechtické titulatury, řádů a hodností. V r. 1933 došlo k částečné změně názvu na Jednotu starých českých rodů v Praze, zároveň byl adekvátně opraven i název Sborníku, v jehož podnázvu slovo "Vlastivěda" bylo nahrazeno slovem "Heraldika".

Prvním redaktorem Sborníku byl Bořivoj Nesměrák a v redakční radě byli Vilibald Kamareith, František Kapoun, MUDr. Vincenc Matina, Roman Procházka, PhDr. Jan Rejsa-Kolkovský, JUC. Jaroslav Škréta a Karel Tunkl. Od II. ročníku redigují Sborník pouze MUDr. Vincenc J. Matina a PhDr. Jan Rejsa, nakonec jen Dr. Matina. Z hlediska rodopisu a heraldiky jako vědních disciplin měl Sborník značně nízkou úroveň a prozrazoval neprofesionální charakter autorů. Je pravdou, že i zde se objevily závažnější články a statě, avšak vesměs byly ve Sborníku publikovány materiály, hájící stavovské a majetkové zájmy členů.

Odborná úroveň Sborníku se poněkud pozvedla v r. 1939 s příchodem PhDr. Františka Beneše do redakce a založením Genealogického a heraldického odboru Jednoty; současně však došlo k zastavení Sborníku německými okupačními úřady, přičemž však Jednota rozpuštěna nebyla, neboť v r. 1944 vznikl při ní - resp. byl zřejmě aktivován - Genealogický a heraldický odbor pod vedením Josefa Milde. Závěrem lze říci, že Sborník v porovnání s Časopisem Rodopisné společnosti stál obsahově na daleko nižší úrovni, což bylo dáno charakterem členstva Jednoty.

Z pohnutek typicky českého spolkaření a vzájemné neshovinnosti vznikl v pohnutém období Mnichova a následné německé okupace Československa další rodopisný spolek, který nesl název Svaz přátel rodopisu, jehož zakladatelem byl Karel Vyšín. Spolek byl ustaven dosti bombasticky, jak o tom svědčí několik zpráv z tisku, mj. i z Časopisu Rodopisné společnosti. Okupace Československa a zřízení Protektorátu nebyly příznivé rozvoji českých kulturních zájmů, takže činnost Svazu se vyvíjela dosti obtížně.

Laskavostí jednoho z členů pobočky Heraldika ČNS se nám podařilo získat téměř neznámé tiskoviny vydávané Svazem v r. 1939 a 1940. /3/

Jedná se o nečíslovaný výtisk s názvem ČLENSKÉ ZPRÁVY SVAZU PŘÁTEL RODOPISU V PRAZE.

Byl vydán dne 25. listopadu 1939; na čtyřech stranách obsahuje spolkové zprávy, různá oznámení a výtah z přednášky Dr. Zemana "NÁRODOHOSPODÁŘSKÝ VÝZNAM RODOPISNÉHO BĚDÁNÍ". V r. 1940 jsme zaznamenali obdobnou tiskovinu s názvem RODOKMEN.

Členské zprávy Svazu přátel rodopisu v Praze.

Majitel a vydavatel Svaz přátel rodopisu v Praze. Řídil redakční kruh. Odpovědný redaktor Karel Vyšín, předseda Svazu. Roč. II./1940, č.1,2,3. Praha, nákl. Svazu 1940. Nestr. Obsahem tří čísel jsou krátká sdělení, informace, výzvy. V r. 1941 vydal Svaz tiskovinu s názvem RODOKMEN.

Časopis pro genealogii a heraldiku.

Majitel, vydavatel a nakladatel Svaz přátel rodopisu v Praze. Odpovědný redaktor Karel Vyšín. Roč. 1941, č.1.

Praha 1941. 16 s.

Tímto číslem byla skončena ediční činnost Svazu v době války; alespoň se nám nepodařilo zatím další tiskoviny zjistit. K obnovení ediční činnosti Svazu došlo až v r. 1946; vydávaná tiskovina nesla název:

RODOKMEN.

Časopis pro rodopis, znakovství a ostatní pomocné vědy historické. Řídil redakční kruh. Odpovědný redaktor Karel Vyšín. Roč. I./1946 - III./1948. Praha, Vydavatelské družstvo "Rodokmen", zapsané spol. s r. o. v spolupráci se Svazem přátel rodopisu v Praze, 1946-1948.

Časopis vycházel čtyřikrát ročně v pravidelných lhůtách. Když jsme provedli excerpce a anotaci publikovaných článků a statí, byli jsme příjemně překvapeni velmi dobrou odbornou úrovní. Rovněž poměr mezi heraldikou a rodopisem byl daleko příznivější než u Časopisu Rodopisné společnosti. Pouze namátkou bych připomněl, že v I. roč. byla otištěna Sedláková studie "O KLENOTU ČESKÉHO ZNAKU", vydaná posléze jako zvláštní otisk. V dalších ročnících se setkáme se jmény Dr. Schwarzenberga, Dr. Turnwalda, Ing. Arch. Štorma, Dr. Bartůňka a dalších. Časopis vedl obsáhlou referátovou rubriku, která přinášela spolehlivé informace o současné literární produkci oborové i mimooborové. Lze se důvodně domnívat, že časopis se mohl v následujících letech vypracovat na slušnou odbornou úroveň a stát se tiskovým orgánem českých rodopisných a heraldických badatelů i odborníků.

HERALDICKÉ DOPISY.

Dne 21.9.1943 vydal Josef Milde v Praze privátně 1. HERALDICKÝ DOPIS, určený blízkým přátelům a zájemcům o heraldiku, jako rozmnožený strojopis. Vydávání dalších dopisů bylo nepravidelné se zřetelem na politické poměry tehdy panující. Teprve v r. 1944, když Mildeho skupina navázala

kontakty s dosud existující Jednotou starých českých rodů v Praze, došlo k založení Heraldického odboru - resp. patrně k aktivaci již od r. 1939 existujícího Genealogického a heraldického odboru Jednoty starých českých rodů - a Heraldické dopisy dostaly podobu tištěné jedno- až dvoulistovky. Kromě různých sdělení a zpráv byly zde publikovány odborné články např. z oblasti heraldické terminologie, metodická soustava k provedení evidence a vědecké dokumentace hmotných heraldických památek, vystavených pozvolnému nebo násilnému zániku. Kruh spolupracovníků kolem Josefa Milde se stal po obnovení samostatnosti Československa základem kádrem samostatné čsl. heraldické organizace.

HERALDICKÝ ČASOPIS.

Vydavatel Heraldická společnost.

Vedoucí redaktor PhDr. František Beneš, odpovědný redaktor JUC. Karel J. Horáček, posláze Josef Milde.

Roč. I./1948 - II./1949, č.1.

Praha 1948-1949.

Dne 10.11.1947 se konala ustavující schůze Heraldické společnosti, jejímž předsedou se stal Dr. František Beneš. Vydávaný časopis byl vedle Rodokmenu jedinou tiskovinou, věnující se výhradně otázkám heraldického a částečně sfragistického bádání. Celkem pět vydaných čísel ukazuje, že časopis byl dílem heraldických odborníků. Zejména je nutné upozornit na úvodní článek Karlovského - dosud pod pseudonymem Garov - "PALCÁT A VÁLEČNÁ PALICE V HERALDICE", studii Schwarzenbergovu "PĚTICÍPÁ HVĚZDA V MODERNÍ HERALDICE", Benešovo neukončené pojednání s názvem "ZNAMY A PEČETI" a rovněž nedokončenou stať Mildeho "ČESKOSLOVENSKÁ LITERATURA HERALDICKÁ V LETECH 1945-1949". Také ostatní statě, jakož i zprávy zahraničního sekretáře Společnosti, zasluhují studijní pozornost.

Následná dvacetiletá absence pomocných historických věd - zejména heraldiky a genealogie, které se skromně připomínaly několika desítkami členeček na stránkách různých pozůstalých regionálních časopisů - znamenala vážné porušení kontinuity těchto disciplín a jejich zaostávání z hlediska obecného vývoje československé historické vědy. K renesanci dochází teprve kolem poloviny 60. let, aby v letech následujících vzniklo nezávisle na sobě několik heraldicko-genealogických časopisů jako tiskových orgánů nově zakládaných spolků.

HERALDIKA.

Již v r. 1966 se konstitovala v Muzeu těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy /dále jen MTZZ/ neformální skupina zájemců a spolupracovníků, která pod vedením tehdejšího ředitele Muzea, prom. filosofa Miloše Zárybnického, vytvořila stálou expozici s názvem "Heraldika a jílovští těžaři". V lednu r. 1968 vyšlo 1. číslo cyklostylovaných informací o vzniku a plánech Kruhu spolupracovníků heraldické sekce při MTZZ; kromě toho zde byl otištěn model adresáře, který obsahoval 152 jména možných zájemců o obor

heraldického event. rodopisného studia a bádání. Číslo 2 vyšlo jako nedatovaný strojopis; informovalo o vzniklé možnosti tisku a vydávání heraldického časopisu rotaprintovou technikou, dále přineslo některé podněty pro náplň příštích čísel.

HERALDIKA.

Bulletin pro základní /pomocné/ historické vědy.

Roč. I./1968 - XIII./1980.

Jílové u Prahy, Heraldická sekce při Muzeu těžby a zpracování zlata 1968-1980.

V dubnu r. 1968 vyšlo číslo 1a za redakce Dr. Klášterského, Josefa Kočandrle a Miloše Zárybnického. Vydávání bulletinu lze rozdělit do dvou etap, které souvisejí s celkovou změnou redakce a tím i pracovní koncepce.

Do r. 1972 stál v čele redakčního kruhu Miloš Zárybnický; redakční kruh byl v té době dosti varlabilní, což přinášelo určité výhody i nevýhody zároveň. Náplň jednotlivých čísel bulletinu byla rámcově dána soupisem badatelských temat - asi 100 položek - k nimž redakce hledala a přiváděla spolupracovníky. Např. z podnětu prvního redakčního kruhu vzešla myšlenka uspořádat diskuzi mezi předními českými heraldickými výtvarníky o problémech heraldické kresby a malby v současnosti. Vedle drobných a někdy nepodstatných článků zde byla publikovány statě zásadního charakteru a významu; namátkou uvedme tematický okruh k moravským komunálním znakům a pečetím nebo zasvěcenou studii Dr. Chadraby o významu Albrechta Dürera jako heraldického tvůrce.

V r. 1972 odešel z Muzea Miloš Zárybnický a s ním i celý redakční kruh, který se pokusil převést vydávání bulletinu pod jinou patronací. Uvažované možnosti a jednání v té věci vedená nebyla nakonec úspěšná. Vydavatelské vakuum trvalo zhruba po celý r. 1973. Poté se v Jílovém z podnětu Karla Vyšiny ustavila nová redakce, která navázala na předchozích pět ročníků. Bohužel úroveň bulletinu značně poklesla, neboť kruh lidí, kteří měli vydávat bulletin dále, byl sřejmě sestaven zcela náhodně a bez osobního zájmu některých zúčastněných. Výtvarná a grafická stránka bulletinu se povznese na vyšší úroveň v době krátkého působení Zdirada Čecha v redakci, odborná úroveň některých statí vzrostla až v době, kdy v redakci pracoval bývalý předseda Genealogické a heraldické společnosti v Praze Dr. Vladimír J. Sedlák.

K jednotlivým ročníkům bulletinu byly zpočátku vydávány roční členské premie; v r. 1970 premiový tisk nazvaný "BŘETISLAVU ŠTORMOVÍ", k roč. IV./1971 dva premiové tisky - "K DÜREROVĚ HERALDICE" od Rudolfa Chadraby a kolektivní dílo textových doplňků a rejstřík k Schwarzenbergově "HERALDICE" z r. 1941.

V r. 1972 navázal redakční kruh spolupráci s nově vzniklým Vexilologickým klubem v Praze poskytnutím publikačních možností; současně zde také publikoval pracovní tým Epigraphica Judaica pod vedením Nicosse Dumase. Od r. 1977 vycházely jako roční příloha bulletinu tzv. Minucí, tematicky

zaměřená k určité heraldické problematice. Co do vnější úpravy jsou napodobeninou někdejších Mnichovských kalendářů, obsahově nevykukají vysokou úroveň. Máme-li zohlednit vydaných třináct ročníků na základě provedené bibliografické excerptce a anotace, lze konstatovat, že první vydavatelská perioda byla zcela zákonitě poznamenána dlouholetou omlkou těchto oborů, takže okruhy otázek a problémů se mnohdy vzájemně překrývaly či vylučovaly. S postupným zpracováváním látky by se dalo očekávat, že budou publikovány materiály původní, vzešlé výhradně z pramenného studia. Zatím se však bohužel setkáváme s tím, že jsou znovupublikovány věci staré, známé a relativně dostupné, pozorně či méně pozorně opřašované a epigonsky vydávány za plody vlastní práce. /4/

ERBOVNÍ SEŠITY.

Redigoval Dr. Zdeněk M. Zenger s redakční radou.

Číslo 1/1968 - 12/1971.

Praha, Heraldická sekce Klubu vojenské historie při Vojenském historickém ústavu v Praze 1968-1971.

Heraldická sekce KVH při VHÚP byla jednou z dalších skupin heraldiků, která se ustavila v r. 1967. Vydaných 12 čísel v rozmezí čtyř let nemůže poskytnout zcela objektivní obraz o publikačních možnostech a schopnostech členů Sekce, avšak některé z otištěných statí neomylně signalizují reálnou snahu po zachování nadprůměrné odborné úrovně. Při anotaci nás zaujaly především práce teoretické a pramenné povahy.

GH - LISTY GENEALOGICKÉ A HERALDICKE SPOLEČNOSTI V PRAZE.

Acta genealogica ac heraldica.

Redigoval Dr. Vladimír Jan Sedlák s redakční radou, posléze Dr. Jaroslav Honc.

Sešit 1/1969 - 15/1971.

Díl II., sešit 16/1972 - 25/1973.

Třetí řada, sešit 1/1974 - 12/1976.

Čtvrtá řada, sešit 1/1976 - 6/1977.

Pátá řada, sešity duben, červen, září, prosinec/1977.

Šestá řada, sešity únor, květen, září/1978.

ZPRAVODAJ GENEALOGICKÉ A HERALDICKE SPOLEČNOSTI

/GH-Listy/ Acta genealogica ac heraldica.

Odpovědný pracovník Ing. Viktor Gentner.

Sedmá řada, číslo 1-2 /leden/, 3-4/1979.

číslo 1,2,3/1980.

Praha, Genealogická a heraldická společnost 1969-1980.

Genealogická a heraldická společnost v Praze byla založena na ustavující schůzi dne 4.12.1968, na níž byly projednány stanovy a zvolen přípravný výbor. Po ministerském schválení stanov byla na den 5.3.1969 svolána ustavující valná hromada, z níž vzešla Společnost jako oficiální sdružení pro zájmové i odborné pěstování heraldiky, genealogie a disciplín příbuzných. První číslo vyšlo v květnu téhož roku.

Z výše naznačeného členění časopisu je zřejmé, jak se měni-

la vydavatelská koncepce a jakým oříškem je správné a přehledné bibliografické zpracování. Po vydání prvních čísel bylo zřejmé, že časopis bude mít rodopisný charakter. Zevrubně provedená bibliografická excerptce a anotace veškerého publikovaného materiálu tento názor jednoznačně potvrdila a navíc ukázala diametrální rozdíly v kvalitě jednotlivých článků. V r. 1979 - v roce 10. výročí vzniku - se dostala Společnost do krizové situace vinou nejednotnosti a vzájemných konfliktů mnohačlenného správního výboru. Rozpory přerostly rámec Společnosti a byly řešeny nadřizovými orgány. Jedním z důsledků byla i změna v technologii výroby časopisu, která se stala pro Společnost značně nevýhodná a ekonomicky ztrátová; zároveň byla nařízena změna názvu. V r. 1980 z rozhodnutí nadřizovaných orgánů ukončila Společnost činnost a splýnula s nově ustavenou Českou heraldickou a genealogickou společností při Okresním muzeu Praha-západ v Jílovém u Prahy.

Neujasněná vydavatelská koncepce časopisu - jak plyne z uvedeného schématu - se promítla i do obsahové stránky.

Nelze pominout, že v časopise vycházely kvalitní studie především přičiněním fundovaných autorů, jakým byl např. Dr. Honc, avšak v globálním bibliografickém pohledu lze označit úroveň za slabě průměrnou. Zejména v posledních ročnících byly publikovány práce, mající charakter přímých kompilací nebo z odborného hlediska trapně triviální. Namátkou lze uvést články "TRUBKA V HERALDICE", "KOHOUT V HERALDICE" nebo "ERBOVNÍ LÉKAŘI ČESKÝCH VELMOŽŮ". Rovněž výtvarná stránka, reprezentovaná kresbami v tzv. Zásobníku znaků, je tristní a lze dosti snadno určit předlohy, podle nichž autoři pracovali.

V souvislosti s existencí Společnosti je nutné zmínit se také o vzniklých pobočkách. Existovalo jich celkem 10, z nich 4 zahájily vydávání vlastních tiskovin - brněnská, ostravská, ústecko-orlická a ohniševská.

HERALDICÁ A GENEALOGICKÁ ROČENKA.

Redigoval PhDr. Jan Skutil CSc. s redakční radou.

Rájec-Jestřebí - Brno, MěNV a Genealogická a heraldická společnost v Praze, místní pobočka v Brně 1978.

Soubor článků různé úrovně charakteru regionálně-vlastivědného je obsahem jediné vydané Ročenky. Heraldiky zajiště nepotěší článek M. Chlebka "ZNAK MĚSTA RÁJEC-JESTŘEBÍ", v němž dominuje zcela neheraldický a veškeré terminologii se vymykající popis nově vytvořeného znaku pro sloučené obce Rájec a Jestřebí, povýšené v r. 1973 na město. Rovněž symbolika znaku očividně připomíná výklady symboliky vlajek rozvojových států Afriky a Asie.

ZPRAVODAJ OSTRAVSKÉ POBOČKY GENEALOGICKÉ A HERALDICKE SPOLEČNOSTI V PRAZE.

Roč. I./1978 - III./1980-81.

Ostrava 1978-1981.

Od skromných počátků jednostranného cyklostylového tisku přešel výbor pobočky k dvou- až trojstolupcovému sáze-

nému tisku na formátu A-4 s velmi slušnou grafickou úpravou a rovněž velmi dobrou stránkou obsahovou. Opět namátkou lze uvést články Evy Garbové "NÁHROBEK CTIBORA SYRAKOVSKÉHO Z PĚNKOVA V KOSTELE SV. JANA KRŤITELE VE STARÉ VSI NAD ONDŘEJ-NICÍ" nebo Vladimíra Rolince "KOMPLEXNÍ IDENTIFIKAČNÍ ROZBO-RY V RANÉ GENEALOGII".

V r. 1980 uspořádala ostravská pobočka I. celostátní setkání genealogů a heraldiků. Z materiálů proslovených na kon-ferenci byl sestaven SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ. V současné době existuje býv. pobočka jako Klub genealogů a heraldiků Ostrava při Domu kultury pracujících Vítkovic v Ostravě.

Obdobně i býv. brněnská pobočka GHSP se ustavila jako Genea-logický a heraldický klub při Domu kultury ROH Královopolské strojírny v Brně. V prosinci r. 1981 bylo zahájeno vydávání GENEALOGICKÝCH A HERALDICKÝCH INFORMACÍ. Vzhledem k signálně vydanému číslu nelze provést objektivní charakteristiku. Zdá se však, že by Brno mohlo být pandánem Ostravy a při vhodně rozdělené spolupráci pokrýt systematicky celý region Moravy.

ZPRAVODAJ POBOČKY GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ SPOLEČNOSTI V ÚSTÍ NAD ORLICÍ.

Řídil František Šilar.

Číslo 1/1977 - 16-17/1980.

Ústí nad Orlicí, GHSP, pobočka Ústí n/O. 1977-1980. /5/

Ústeckoorlická pobočka GHS zahájila vydávání vlastního zpravodaje v lednu r. 1977 technikou oboustranného cyklosty-lového tisku, bohužel u některých čísel velmi nekvalitního provedení. Sedmáct vydaných čísel představuje zhruba 200 stran tematicky i kvalitativně různorodého textu. Obsahově převažují články regionálně-historického charakteru, čímž Zpravodaj do jisté míry laicky suploval regionálně-histo-rické periodikum, dále převažují články rodopisné. Heraldic-ká tematika je zastoupena v menšině.

Na jedné straně je nutné ocenit poctivou snahu přispívají-cích členů pobočky o zpracování regionálních temat, na dru-hé straně však nelze nevidět malé zkušenosti v publikační a zejména redakční práci kolektivu, který měl dostat meto-dickou i odbornou pomoc z ústředí Společnosti.

V r. 1979 vydala pobočka rodopisný medailon k 80. výročí narození akad. malíře Jindřicha Štyrského; autorem sborníku je Jan Křivohlávek.

RODOPISNÁ POCHODENÍ OD KLADESKÉHO POMEZÍ.

Číslo 1/1978 - 4/1980.

Ohnišov v Orlických horách, GHSP, pobočka Ohnišov

1978-1980. /6/

Ohnišovská pobočka zahájila vydávání vlastního zpravo-daje v květnu r. 1978 rovněž technikou cyklostylového tisku a s podobnými potížemi jako u Zpravodaje ústeckoorlického. Nepoměrně menší rozsah je tematicky, kvalitativně i obsaho-vě téměř shodný a o vydavatelské koncepci platí výše nazna-čené.

Celkově lze o pobočkových tiskovinách říci, že jejich obsahová úroveň byla přímo úměrná profesionalitě jednotli-vých redakčních kolektivů a zároveň míře odbornosti i pu-blikačním schopnostem autorů.

ZPRAVODAJ PRO PŘÁTELE RODOPISU A HERALDIKY.

Metodický sborník pro rodopis a heraldiku.

Řídil PhDr. Miloslav Bělohávek.

Roč. I./1969.

Plzeň, Západočeské nakladatelství 1969. /7/

Dne 4.12.1968 se ustavil při Městském archivu v Plzni Kroužek přátel rodopisu a heraldiky pod vedením archiváře Dr. Bělohávky. Od března následujícího roku zahájil vydá-vání Zpravodaje v dvojčíselovém řazení. Po roční existenci Kroužek zanikl, aniž bylo vydáno ve Zpravodaji nějaké pro-hlášení. Vzhledem ke krátké existenci, nelze objektivně po-soudit publikační záměry; připomeneme pouze, že ve Zpravoda-ji bylo otištěno několik význačnějších článků z pera Dr. Bělohávky, Dr. Nuhličky a Dr. Honce.

HLASATEL.

Čtvrtletní heraldicko-genealogická příloha měsíčníku Sběratel.

Redigovali Dr. Bohumír Liška, arch. Bohumír Šimek, Dr. Kri-stián Turnwald, Karel Liška, Karel Vyšín.

1969, č.1,2-3-4.

Praha, Klub sběratelů kuriosit při Ústředním domě armády v Praze 6 1969.

Vznik časopisu a jeho roční existence je dílem Karla Vyšína, který před r. 1969 naplňoval genealogicko-heraldic-kou rubriku měsíčníku Sběratel, tiskového orgánu Klubu sbě-ratelů kuriosit. Časopis byl vydáván bez řádného tiskového povolení a projednání s kompetentními orgány Klubu. Kromě toho byla tato výlučně interní tiskovina veřejně inserová-na, takže výbor Klubu koncem r. 1969 další vydávání zakázal, o čemž je v Hlasateli stručné oznámení, a samovolně jmeno-vanou redakci rozpustil. Grafická úprava časopisu byla vel-mí nedokonalá, z obsahu zaujmou snad pouze kresby papežských znaků od arch. Šimka.

HERALDICKÁ ROČENKA.

Redigovali PhDr. Milan Buben, Zdirad J. K. Čech, prom. pe-dag. Pavel Palát, PhDr. Pavel R. Pokorný, JUDr. Zdeněk M. Zenger.

Praha, Heraldický klub, resp. pobočka Heraldika České numis-matické společnosti 1974-1980.

Po zrušení Heraldické sekce KVH ke dni 31.12.1972 byla v r. 1974 nalezena možnost získat statut klubu, resp. poboč-ky v České numismatické společnosti. Po vyřešení administra-tivních záležitostí byla zahájena pravidelná schůzovní a přednášková činnost a vydávání Ročenky. Přes značné opoždě-né vycházení, k němuž mají členové pobočky oprávněné kri-tické výhrady, má Ročenka určitou obsahovou koncepci; po ú-vodním znakovém kalendáři následuje výroční zpráva o čin-nosti, stať o národní heraldice zpracovaná s použitím za-

hraniční literatury, většinou nedostupné širšímu okruhu zájemců, odborná pojednání zpravidla pramenné povahy a nakonec stať o československých městských znacích a pečetích. Autorský okruh je značně úzký. Provedenou bibliografickou exercepí, anotací i ohlasem v odborné veřejnosti bylo potvrzeno, že Ročenka je v současné době jedinou tiskovinou svého druhu, v níž jsou publikovány materiály nadprůměrné odborné úrovně. Připomeňme si např. studie Dr. Pokorného "ELEKČNÍ PEČET OLOMOUCKÉHO BISKUPA BRUNA", "ZNAK ŽELIVSKÉ KANONIE V HISTORICKÉM VÝVOJI", stať Dr. Krejčíka o erbovních listinách nebo studii Dr. Růžka "ZNAKOVÉ SOUBORY V EVROPE".

Jestliže bychom měli na základě výsledků bibliografické exercepce a anotace zhodnotit literární produkci za uplynulých 80 let, musili bychom konstatovat, že na jedné straně se setkáváme s pracemi vysoké odbornosti, ať již pocházejí od autorů odborně vzdělaných nebo od laiků, kteří usilovným studiem získali velmi dobré znalosti, na druhé straně zde však máme plejádu článků průměrných či dokonce podprůměrných, kde autoři očividně přecenili své schopnosti. Do této skupiny patří také zdatní kompilátoři a příčinliví opisovači starších literárních zpracování, pro které je patrně jediným "pramenem" zpravidla "Ottův slovník naučný". Dále bychom mohli konstatovat, že převažuje literární produkce povahy genealogické, resp. rodopisné. Přes relativně značné množství periodických tiskovin vydávaných spolky lze jejich obsah hodnotit jako průměrný a v některých případech podprůměrný. Budeme-li pátrat po příčinách tohoto jevu, zjistíme, že námi sledované disciplíny byly převážně ponechány na pospas laikům, sběratelům erbů, rodopisným badatelům a tzv. zájemcům, kteří sledovali při své práci zpravidla úzký osobní zájem. Nelze samozřejmě generalizovat, avšak domníváme se, že v globálním pohledu je uvedené hodnocení na místě.

Závěrem bych chtěl znovu připomenout dnes již téměř legendární stať Dr. Františka Peněže "HERALDICKÉ BĚDÁNÍ V ČESKOSLOVENSKU A HERALDICKÁ SPOLEČNOST", publikovanou jako program Heraldické společnosti v červnu r. 1948, v níž volá po nutnosti vědecké organizace heraldické práce, jejímž jedním z komponentů by byla cílevědomě a metodicky řízená práce laických badatelů. Dokud nedojde k tomuto zásadnímu obratu, dotud bude česká heraldika a genealogie doménou diletantů, kteří budou neustále omílat sporé znalosti vyčtené z populárních článků či z různě vydávaných minim a příruček. /8/

Pavel Palát

Poznámky:

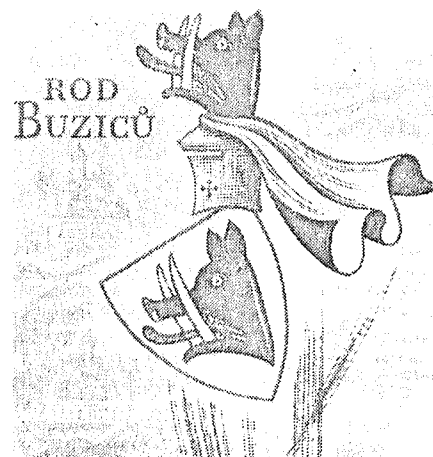
- /1/ Vědomé reziduum některých titulů, resp. jejich neúplnost, je pro nás pouze dokladem nutnosti průběžné registrace, exercepce a následné anotace vydávaných tiskovin současně s jejich vznikem. Sledování publikovaných článků v tiskovinách mimooborových či dokonce v populárně naučných představuje problém sám o sobě, neboť není v silách několika jednotlivců takovou práci úspěšně zvládnout.
- /2/ O spolku Herald a o spolkové činnosti vůbec proslovil autor několik přednášek na pravidelných schůzích pobočky Heraldika ČNS.
- /3/ Uvedené tiskoviny jsme získali ve fotokopii od Ing. Musila z Prahy. Pokud by některý z členů býv. Svazu přátel rodopisu v Praze vlastnil další vydané tiskoviny, prosíme touto cestou o jejich krátkodobé zapůjčení, abychom mohli provést bibliografickou exercepci.
- /4/ Při bibliografické exercepci a následné anotaci jsme velmi často zjišťovali, že publikované materiály jsou téměř doslovným opisem z "Ottova slovníku naučného", Sedláčkovy "Českomoravské heraldiky" apod. Autoři zpravidla upraví text pouze stylisticky a v poznámkovém aparátu jaksi zapomenou uvést svůj studijní "pramen". Dokonce jsme zjistili, že jsou takto překreslovány i kresby znaků, pod něž se autor zcela bezostyšně podepíše.
- /5/ Název pobočkového Zpravodaje se měnil takto: Zpravodaj pobočky Genealogické a heraldické společnosti v Ústí nad Orlicí, č. 1/1977 - 3/1977. Zpravodaj pro rodopis, heraldiku a vlastivědu Podorlicka Genealogické a heraldické společnosti v Praze, pobočka v Ústí nad Orlicí, č. 4/1977. Zpravodaj pro rodopis, heraldiku a vlastivědu Podorlicka ústeckoorlické pobočky Genealogické a heraldické společnosti v Praze, č. 5/1978. Zpravodaj Genealogické a heraldické společnosti v Praze - pobočka Ústí nad Orlicí, č. 6-7/1978 - 10-11/1979. Zpravodaj Genealogické a heraldické společnosti v Praze - pobočka Ústí nad Orlicí a Historického vlastivědného kroužku při JZK Ústí nad Orlicí. Příloha Ústeckého kulturního zpravodaje, č. 12/1979 - 16-17/1980.
- Za zapůjčení ústeckoorlického i ohnišovského zpravodaje k provedení bibliografické exercepce děkujeme archivu Janu Krivohlávkovi.
- /6/ V dalších číslech nesl název Zpravodaj od Kladského pomezí.

- /7/ Původní název byl Zpravodaj Kroužku přátel rodopisu a heraldiky při Městském archivu v Plzni. K změně došlo od dvojčísla 5-6.
- /8/ Autor této studie si je vědom toho, že některé zde vyslovené soudy se mohou zdát příliš tvrdé a příkré. Při komplexní bibliografické exerpce a anotaci jsme vypracovali téměř 4000 záznamů; přesto, že jsme neprováděli anotaci kritickou, neubránili jsme se mnohdy tomu, abychom nahlédli do českých genealogicko-heraldických kompendií či do Ottova slovníku. Podobnost "nově" publikovaných materiálů se staršími zpracováními již nelze označovat za náhodu. Kritický pohled na úroveň českého heraldického písemnictví publikovaného v tzv. kmenových tiskovinách je tedy na místě.

Výběr z literatury & ZPRÁVY

Rožmitál pod Třemšínem historie města psaná heraldikou.

Deset heraldických kreseb Jana Čáky, který je i autorem průvodního textu. Pro návštěvníky Brdského památníku vydalo Městské kulturní středisko v Rožmitále pod Třemšínem roku 1980.

Útlá knížečka, formátu 12x24 cm, se 12 stránkami textu přeloženého ve zkrácené verzi do němčiny a do ruštiny a s 10 vícebarevnými ilustracemi na polotuhém kartonu, je uzavřena v envelopě zdobené znakem Rožmitálu. Historie tohoto nikoli nevýznamného města je pochopitelně bohatší a složitější, avšak provedený výběr lze považovat za více než zdařilý. Každá z 10 kapitol začíná popisem vyobrazeného znaku či pečeti, za ním následují nejdůležitější historické údaje v chronologickém pořádku.

V 1. kapitole, nazvané "Znak podbrdského rodu Buziců", je především připomenuta pověst o udatném Jetřískovi a jeho zápasu s divokým kancem, kterého přemohl, odnesl na knížecí dvůr a tam mu uťal hlavu. Za tento nevšední čin obdržel patřičné erbovní znamení. Rod Buziců však patřil mezi starožitné urozené rody; jeho členové postupně kolonizovali Rožmitálsko stavbou tvrzí nebo dvorců a tak se dostávajíme do skutečné historie. Kapitoly 2. a 3. jsou věnovány jedné z pozdějších etv

rodu Buziců - Lvům z Rožmitálu a jejich významu v politice Českého státu v 15. stol. Zvláštní pozornost je věnována nejvýznamnější osobnosti rodu - Johaně z Rožmitálu - královně a manželce Jiřího z Poděbrad. Kapitola 4. si podrobněji všímá rožmitálské městské pečeti z r. 1581, ale to již patřil Rožmitál Floriánu Gryspekovi z Gryspachu, o jehož erb a osudech se dočteme v kapitolách 5. a 6.; Rožmitál v r. 1623 získalo jako gryspekovský konfiskát pražské arcibiskupství, jemuž patřil až do r. 1948. Kapitoly 7. a 8. si všímají hospodářského obrazu města, rozvoje řemesel a cechovních pořádků. Poznáme pečeť spojených cechů bednářského, truhlářského a zámečnického, pečeť pekařů z r. 1719, pečeť hrnčířů, kolářů a znak cvočkářů. Kapitola 9. připomíná významnou osobnost v českých kulturních dějinách - pedagoga a hudebního skladatele Jakuba Jana Rybu. Závěrečná 10. kapitola je věnována významným historickým událostem 19. stol., zejména lidovému hnutí za uznání státoprávních požadavků v rámci habsburské monarchie. Velmi pěkné výtvarné provedení i typografická úprava vytvořily spolu s obsahem zdařilou regionální publikaci, která vhodně reprezentuje město Rožmitál a kterou si rádi zařadíme do knihovny.

pp

CIVITATES MONTANARUM IN RE PUBLICA BOHEMOSLOVENICA.

Horní města v Československu. Dvanáct heraldických kreseb Jana Čáky s průvodním slovem dr. inž. Jiřího Schenka. Vydal komitét symposia "Hornická Příbram ve vědě a technice".

Otázky a problémy, týkající se městské - a v širším významu komunální - heraldiky a sfragistiky, představují v současné době velmi silný proud v české heraldické práci, takže máme možnost posuzovat celou řadu prací, jejichž kvality jsou závislé na literární a pramenné základně autory prostudované. Poněkud odlišného charakteru je společná práce Čáky a Schenkova. Odlišnost spočívá v tom, že oba autoři přistupují k bohatému materiálu městské heraldiky nikoli jako teoretičtí badatelé ale jako praktičtí tvůrci, kteří kladou důraz na výtvarné pojetí, přičemž textová část je zde podřízena k ilustracím.

Máme před sebou první soubor námětově čerpající z montánní tematiky, 12 měst, která měla v minulosti značný význam pro ekonomický rozvoj českých zemí a Slovenska: Jáchymov, Krupka, Kladno, Březové Hory, Rudolfov, Kutná Hora, Jihlava, Ostrava, Kremnica, Banská Štiavnica, Spišská Nová Ves, Rožnava, Stříbro. Text, čítající tři strany formátu A-4 a mu-tovaný do ruštiny, němčiny a angličtiny, je rozdělen na dvě části. V úvodu je připomenut význam horního podnikání ve středověku, základní heraldické a sfragistické informace a stanovena kritéria uspořádání a výběru materiálu.

Druhá část textu je věnována jednotlivým městům - základní administrativní a historické údaje, popis znaku a ilustrace.

Těžiště tohoto souboru, jak jsme již výše naznačili, spočívá ve vícebarevných ilustracích, na nichž vždy dominuje úplný městský znak, podložený kresbou významných městských architektur. Přestože formát publikace je A-4, velikost samotných ilustrací je 11x16 cm; tím vyniká celá kresba z bílé plochy a činí tak dojem hloubky prostoru.

Celý soubor je uložen v envelopě z polotuhého kartonu, na přední straně je jeden z městských znaků.

Koncepcí, výtvarné řešení i typografická úprava jsou na velmi dobré úrovni, čímž předurčují o tuto publikaci mimořádný zájem, zejména při očekávaném vydání dalších svazků.

pp

Karel Liška - Ludvík Mucha: Klíč k našim městům.

Praha, Práce 1979. Edice "Kamarád", premie. 256 s., 136 s. příloh.

Na přebalu této knihy vidíme pečeť a čtyři městské znaky, takže i přes neheraldický název jde o knihu s obsahem heraldickým, sfragistickým a - vexilologickým.

V úvodním slově autorů je vymezen rozsah předkládané práce, její význam a pro poučení uživatelů jsou podány přehledné základní informace o městské sfragistice, heraldice a o vexilologii. Zatímco publikací, které se zabývají pečetěmi a znaky měst, bylo v poslední době vydáno několik, o městských vlajkách jsou obecné znalosti značně sporadické. Zařazením vexilologické části se tato kniha stává jakýmsi průkopníkem v oblasti městské vexilologie, neboť publikované údaje o současně užívaných městských vlajkách vycházejí z výsledků průzkumu, který provedl Vexilologický klub v Praze pod vedením Dr. Ludvíka Muchy.

Obsahově je kniha rozdělena do tří částí.

V první části jsou zařazena tři největší města - Praha, Bratislava a Brno - včetně bývalých samostatných měst, která byla k jednotlivým městům postupně připojována.

Ve druhé části jsou zařazena všechna města krajská, rovněž s bývalými samostatnými městy či obcemi, postupně připojovanými /Hradec Králové, Ostrava, Ústí nad Labem/, pokud ovšem užívala pečeti, znaku či vlajky.

Ve třetí části jsou pak zařazena všechna města okresní.

Tímto uspořádáním je tedy vymezen rozsah publikace.

Každé z uvedených měst tvoří samostatnou kapitolu; bývá zpravidla uvedena kresbou, připomínající středověké městské veduty. V textové části je podán stručně a přehledně nejprve administrativní a historicko-ekonomický obraz, poté je věnována pozornost vývoji pečeti, znaků a vlajky.

Za podstatný přínos knihy považujeme její ilustrační část, která je rozdělena do samostatných oddílů - pečetě, vlajky a znaky. Po stránce kresebné nelze nic vytknout, naopak je

Je nutné upozornit na precizní kresbu pečeti, dosahující kvality paleografického přepisu, a znovu připomenout, že kresby vlajek představují v naší literatuře potěšitelnou novinku. Výhrady bychom snad mohli mít k zařazení jednotlivých kresebných souborů v rámci knihy; jejich rozdělení a náhodné vložení na libovolné místo mezi textem působí rušivě, spíše měla být vytvořena samostatná obrazová příloha a umístěna buď na začátek nebo na konec knihy. To však je záležitost technické redakce a tento nedostatek zajisté není na újmu obsahovým kvalitám předložené práce.

pp

František Zvolský: Znaky moravských měst a městeček.

Poznámky a doplňky ke znakům moravských měst a městeček. Vydal Kroužek sběratelů a přátel drobného umění při ZVROH n.p. Geotest Brno jako svůj neprodejný členský tisk. Brno, srpen 1980. 23 s., 7 obr. znaků.

Františka Zvolského není třeba našim badatelům v oblasti městské heraldiky a sfragistiky zvláště představovat, neboť všichni znají jeho knížku "Znaky moravských měst" vydanou vlastním nákladem v Brně v r. 1947 a bohužel nedokonalou edici "Znaky českých měst", které zůstaly jako torzo čtyř sešitů obsahujících fotokopie archivních materiálů. František Zvolský se v r. 1980 znovu přihlásil o slovo, aby provedl korektury ke dvěma vydaným pracím o moravské městské heraldice a sfragistice - Baletkově práci "Znaky měst a městeček Severomoravského kraje", která byla publikována ve Sborníku Státního archivu Opava v r. 1971, a k práci širšího autorského kolektivu vedeného Dr. J. Dřímalem a Dr. I. Starhou "Znaky a pečeti jihomoravských měst a městeček", Brno 1979.

V úvodu Zvolský stručně rekapituluje dosavadní literaturu o moravské městské heraldice a sfragistice, které končí prozatím vydáním dvou výše uvedených prací; obě jsou přehledně charakterizovány a je vytknut vzájemný rozdíl zejména po stránce kvalitativní. Poté následuje v abecedním pořádku seznam 35 měst a městeček, k jejichž znakům či pečetím má autor připomínky a doplňky čerpané z vlastního sebraného materiálu. Lze pouze v úctě obdivovat erudici a námahu Františka Zvolského, který pečlivě prostudoval obě jmenované práce a provedl náročnou komparaci s vlastním materiálem. A právě s ohledem na tyto mimořádné znalosti je nutné si položit otázku, proč nebyl Zvolský přizván ke spolupráci na tak vědecky významných publikacích, když jeho znalosti a zejména materiál jím sebraný nejsou zanedbatelné.

V závěrečné části se Zvolský dotýká několikaletého záměru vydat reprezentativní publikaci čsl. městských znaků a na základě dosud vydaných publikací konstatuje, že k jejímu vydání ještě nedozrál čas.

K práci je dále připojen "Exkurs. K otázce správných ter-

mínů při popisu městských znaků". Zde se autor opět kriticky vyslovuje k současné heraldické terminologii a zcela oprávněně volá po její konečné uzenci. Zvolského práce, třebaže rozsahem nevelká, je obsahově závažná a právem kritická; lze jen litovat, že tyto věcné kritické připomínky nebyly akceptovány před vydáním uvedených knih, neboť by tím vzrostla jejich kvalita.

pp

Sborník příspěvků z I. celostátního setkání genealogů

a heraldiků. Ostrava 18. - 19. 10. 1980.

Vydal Klub genealogů a heraldiků při DKP Vítkovic. 77 s., obr. v textu.

Z podnětu býv. ostravské pobočky Genealogické a heraldické společnosti v Praze se konal první sjezd českých heraldiků a genealogů, o němž podáváme zprávu na jiném místě Ročenky. Přihlášené referáty, tedy i ty, které nebyly autory na sjezdu prosloveny, byly uspořádány do Sborníku. Tak jako sjezd měl důstojný průběh a dokonalé organizační zázemí, je Sborník velmi zdařilou vizitkou vydavatele. Referáty jsou uspořádány podle tematických skupin v tom pořadí, jak byly předneseny, referáty neproslovené byly dodatečně zařazeny podle svého obsahu. Grafická úprava Sborníku je vzorná; nebývá běžným zvykem u nás, aby tiskovinám tohoto charakteru byla věnována tak pečlivá pozornost. Rovněž ilustrace, které v daných případech přednášku provázejí, jsou zcela čitelné a tudíž funkční. Je tedy nutné konstatovat, že ostravským genealogům a heraldikům se podařilo odevzdat opravdu výbornou práci, která je reprezentativním protějškem uskutečněného sjezdu.

pp

Olomoucká numismatika 1980.

Pod tímto názvem se skrývá cyklostylovaný informační bulletin /37 s. textu, vlepované xero-ilustrace/, který vydala olomoucká pobočka České numismatické společnosti. V první části jsou publikovány přednášky, které byly prosloveny na schůzích pobočky. Nedožitých 75. narozenin bývalého předsedy pobočky Rudolfa Pospíšila je vzpomenuť v článku, v němž je zejména zdůrazněna jeho odbojová činnost. Ve třetí části je důležitá stať "Bibliografie publikační činnosti členů pobočky ČNS v Olomouci za léta 1971-1980", na níž navazuje závěrečné "Redakční sdělení". Technicky nenáročné provedení bulletinu vhodně a přehledně informuje o činnosti jedné z poboček České numismatické společnosti.

pp

Iluminace z Kodexu Manesse na pohlednicích.

Jedním z nejčastěji uváděných pramenů rané středoevropské heraldiky je Velký heidelbergský písnový rukopis neboli krátce Kodex Manesse. Originál z doby kolem roku 1300 je uložen ve fondech Univerzitní knihovny v Heidelbergu v Německé spolkové republice, ve faksimile byl rukopis vydán v Lipsku v roce 1924.

V naší literatuře bývá často zmiňován, případně se uvádí jeho stručná charakteristika; naposledy v práci Vladimíra Růžka "Znakové soubory v Evropě" publikované v Heraldické ročence 1979. Roztroušeně se objevují černobílé reprodukce iluminací, např. v I. díle "Českých hradů" od Dobroslavy Menclové. Kvalitní reprodukce v barvách však u nás zatím publikovány nebyly.

Tím vítanější je ediční počín nakladatelství VEB E. A. Seemann, Buch- und Kunstverlag, Leipzig, které vydalo v nedávné době 12 reprodukcí ze zmíněného kodexu na pohlednicích. V barevném pojednání vyniká plnou měrou krása iluminací, jež jsou přetištěny velmi dokonale a detailně, se zářivým kolořitem a měkkou modelací draperií pomocí světel a stínů.

Pro úplnější informaci uvádím v původním německém znění jména rytířů a minnesängerů na vydaných na pohlednicích, většinou s erby včetně přileb a klenotů: König Konrad der Junge, Meister Spervogel, Herr Heinrich von Veldeke, Herr Walther von der Vogelweide, Herr Kristan von Hamle, Graf Kraft von Toggenburg, Herr Hartmann von Aue, Herr Ulrich von Lichtenstein, von Sunegge, der Tannhäuser, Herr Friedrich von Hausen, Herr Dietmar von Eist. Hodnota celého souboru je však do jisté míry snížena tím, že nejsou uvedeny strany /folia/ originálu.

Mojmír Chromý

Die Zunftlade. Das Handwerk vom 15. bis 19. Jahrhundert im Spiegel der Literatur. 3 vyd. Verlag der Nation Berlin 1980. 488 s., ilustr.

V rozsáhlé publikaci nazvané "Cechovní pokladnice" jsou uveřejněny typické ukázky literárních prací, které odrážejí vliv řemeslného hnutí na společenský život Německa v 15.-19. stol., např. práce bratří Grimmů, Hanse Sachse, E. T. A. Hoffmanna, J. W. Goetha, J. R. Bechera, J. N. Nestroye, Heinricha Bebela aj., vhodně doplněné lidovými baladami a písněmi. Historiky zaujme stať Günthera Creutzburga "Das Handwerk im Spiegel deutschsprachiger Literatur". Pro heraldiky jsou závažné použité ilustrace, které dokumentují řemeslnou symboliku uvedené doby. Jsou zde přetištěny práce Dürera, Holbeina, Halma, reprodukce z knihy "Gesprächsbüchleins" vydané v r. 1524 v Augsburgu a z "Zunftwappen u. Handwerker-Insignien" vydané ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 1889.

Tato kniha je vhodná pro hrubou prvotní komparaci řemeslné a cechovní symboliky.

Jaroslav Jásek

Drei silberne Ringe im roten Feld.

Das Wichtigste über Familienwappen. Zürcher Kantonalbank, Zürich 1980. Nestr. /17s. textu/, dobové ilustrace.

Vzrůstající zájem o heraldiku, resp. spíše o její výtvarnou složku, je provázen vznikem tzv. heraldických příruček, kde autoři formou konspektu ze starších kompendií vypracují jakýsi povrchní souhrn informací. Bylo již mnohokrát poukázáno na negativní vlivy těchto literárních výtvarů, neboť

náročná heraldická teorie se transformuje do podoby redukovanych znalostí. Čestnou výjimku mezi těmito tiskovinami tvoří shora uvedený spis. V jednotlivých kapitolkách jsou encyklopedickou formou, bez zbytečného teoretizování, podány skutečně základní znalosti. Např. kapitola s názvem "Schild und Schildbild" vysvětluje na čtyřech a půl stranách včetně ilustrací základ o tinkturách, heroltických a obecných figurách a to spíše obrazem než slovem. Ilustrace pocházejí z dobového materiálu - Zürcher Wappenrolle, Grünenberg's Wappenbuch ad. Na poslední stránce doporučení základní literatury a seznam instituce a spolků. K tomu dokonalá úprava grafická - a máme zde skutečně a funkční heraldické minimum.

pp

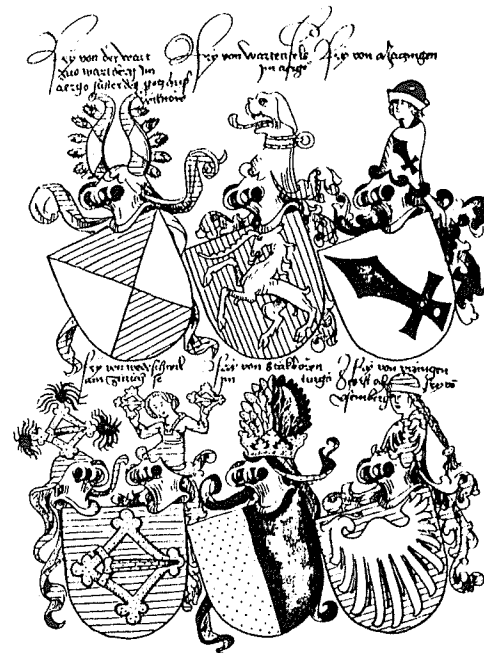

Abb. 33 34 35
36 37, 38

Wappenbuch des Conrad Grünenberg
von Konstanz (1483)

Zpráva o I. celostátním setkání
genealogů a heraldiků v Ostravě

V Domě kultury pracujících Vítkovic uspořádala ve dnech 18. a 19. října 1980 ostravská pobočka Genealogické a heraldické společnosti v Praze ve spolupráci s Muzeem Vítkovic I. celostátní setkání genealogů a heraldiků. Této významné akce - v dějinách české práce heraldické a genealogické první svého druhu - se zúčastnili členové poboček GHSP, zájemci a badatelé zájmově příbuzných organizací a také - což je potěšitelné - dva zástupci univerzit, Doc. Dr. Ivan Hlaváček z filozofické fakulty Univerzity Karlovy a Doc. Dr. Jozef Novák z filozofické fakulty Univerzity Komenského.

Za Českou numismatickou společnost - pobočku Heraldika v Praze se zúčastnili Zdirad J. K. Čech, Ing. Mojmír Chromý, Jaroslav Jásek, prof. Pavel Palát a PhDr. Pavel R. Pokorný.

Dvoudenní jednání, které mělo výrazný pracovní charakter, se konalo ve znamení jednotného tematu "Současný stav a úkoly genealogie a heraldiky v ČSSR". Pořadatelé se zhostili svých povinností velmi dobře nejen po stránce organizační a technické ale zejména po stránce celkového metodického uspořádání. Přihlášené referáty byly rozvrženy do jednotlivých tematických skupin takto:

1. K dějinám genealogického a heraldického zájmu v ČSSR.
2. Metodické poznámky k pramenům genealogie a heraldiky.
3. K metodám heraldické a genealogické práce.
4. Výtvarná heraldická tvorba v minulosti a v současnosti.
5. K úkolům bibliografie genealogie a heraldiky.
6. Výsledky dílčích genealogických studií.
7. Výsledky dílčích heraldických studií.

Členové pobočky Heraldika ČNS přednesli na setkání čtyři referáty.

Ve skupině 1. přednesl prof. Pavel Palát referát s názvem "Nástin dějin genealogické a heraldické práce v českých zemích v letech 1918-1939" jako zkrácenou verzi I. kapitoly ze stejnojmenné přednášky proslovené na schůzi Heraldického klubu v r. 1978. Na referát vhodně navázali PhDr. Tomáš Krejčík - "Kapitoly z dějin české heraldiky a genealogie" - a JUDr. Jiří L. Bílý - "Poznámky k dějinám občanské heraldiky". Doc. Dr. Jozef Novák CSc. uzavřel toto tema referátem "Súčasný stav heraldického a genealogického bádania na Slovensku".

Ve skupině 3. přednesl Ing. Mojmír Chromý podnětný a metodicky velmi dobře zpracovaný referát "Využití náhrobníků jako pramenů heraldiky", v němž nastínil danou problematiku na základě zkušeností z vlastní badatelské práce v regionu Benešovska. Brněnský člen pobočky Heraldika ČNS Dr. Tomáš Krejčík přednesl referát "Ke studiu erbovních listin", v němž upozornil nejen na závažnost těchto heraldických pramenů ale zejména na nutnost jejich systematického studia.

Ve skupině 5. přednesl prof. Pavel Palát referát "Biblio-

grafie genealogie, heraldiky a sfragistiky ve 20. století"; shrnul v něm jednak výsledky dosavadních bibliografických snah v rámci bibliografie české historie, jednak podal předběžnou zprávu o práci Bibliografické skupiny pobočky Heraldika ČNS, která připravuje vydání speciální bibliografie uvedených oborů.

Ve skupině 7. přednesl PhDr. Pavel R. Pokorný velmi závažný referát "Církevní heraldika", který je dílčím výsledkem autorova několikaletého pramenného studia. Vzhledem k danému časovému limitu byl autor nucen upozornit pouze na stěžejní problémy, přestože by téma zasluhovalo daleko zevrubnějšího propracování, k němuž má již dostatek materiálu. Neméně významný a metodicky velmi dobře postavený referát "Čechovní symbolika" přednesl Jaroslav Jásek. Na vybraném atributu mlynářského řemesla - palečném kole - ukázal, že k pochopení symboliky různých řemesel je nutné nejen důkladné studium dochovaných sfragisticko-heraldických památek ale též praktické poznání funkčních souvislostí pracovních nástrojů, náradí a pomůcek.

Jednání bylo zakončeno referátem "Poznámky k současnému stavu, potřebám a perspektivám heraldického a genealogického studia u nás", v němž se Doc. Dr. Ivan Hlaváček CSc. pokusil nastínit směry vývoje těchto disciplín v rámci pomocných věd historických.

Na jednání bylo prosloveno 29 referátů; z toho důvodu pořadatelé přistoupili k limitování délky proslovu na dobu 20 minut. Praxe však ukázala, že limit byl v některých případech na újmu kvality referátů jednak z hlediska obsahu a jednak z hlediska přednesu. Všechny referáty byly publikovány v nezkrácené podobě ve "Sborníku příspěvků", který byl pořadatelé následně vydán.

První český heraldický a genealogický kongres máme tedy za sebou a lze konstatovat, že splnil svůj účel. Z přednesených referátů, z diskusních příspěvků a z navázání pracovních kontaktů je zřejmé, že tyto vědní obory mají pevné místo v rámci české historické vědy a v budoucnu bude nutné je rozvíjet již nejen na úrovni zájmově-badatelské ale především na úrovni odborně vědecké. Lokální spolkaření, prosazování úzce osobních zájmů a přestavování těchto disciplín ve společnosti různých kuriozně-sběratelských spolků musí konečně ustoupit. Naopak bude nutné, abychom se všemi silami přičinili o nastolení místa pro vážnou vědeckou práci, která bude využívat moderních exaktních metod, se všemi důsledky organizačně-metodickými tak, jak o tom hovořil v programovém prohlášení Heraldické společnosti Dr. František Beneš již v roce 1947.

Pavel Palát

VÝROČÍ našich MĚST

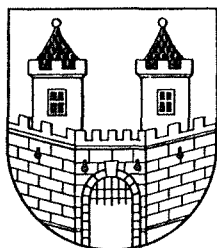
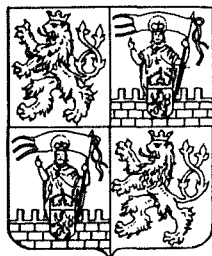

Brandýs nad Labem
okres Praha-východ

400 let od povýšení na královské komorní město

V r. 1581 povýšil císař Rudolf II. Brandýs nad Labem na královské komorní město. Původní městský znak byl michalovický zlatý lev v modrém poli. Dne 10. prosince 1670 obnovil císař Leopold I. městský erb: "... jakož jsou oni Brandejští ještě jedno privilegium na znamení erbu, kteréhož jsou na pečetích a korouhvích, i při jiných potřebách svých užívali a pořád užívají a také jim k dokonalému zmaření přišlo, totiž v červeném poli lva bílého na dvou nohách zadních vzhůru stojícího a s předníma nohama rozpatého, s rozdvojeným ocasem, na hlavě zlatou korunu a u každé nohy čtyři paoury pozlacené, též otevřená ústa s vyplazeným jazykem červeným majícího".

Nyní užívá Brandýs, v jedno město spojený se Starou Boleslaví, čtvrceného znaku; v 1. a 4. poli znak brandýský, ve 2. a 3. poli znak staroboleslavský.

Červená Řečice
okres Pelhřimov

400 let od udělení městského znaku

Již v r. 1144 jmenuje se Červená Řečice trhovou vsí, z níž později přičiněním pražského biskupství vzniklo hrazené město. V církevním majetku bylo město do husitských válek, pak se zde vystřídalo několik světských držitelů. Městský znak udělil v r. 1581 císař Rudolf II. na přímluvu Šebestiána Leskovce z Leskovce.

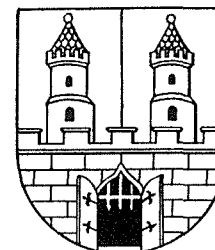
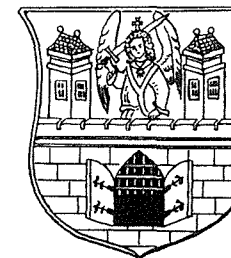
Červený štít, na něm stříbrná městská zeď s cimbuřím a s otevřenou branou s vytaženou mříží. Ze

zdi vynikají dvě čtyřhranné věže s okny a s černými střechami se zlatými makovicemi.

Domažlice

500 let od potvrzení a polepšení městského znaku

Dne 4. srpna 1481 král Vladislav II. polepšuje dosavadní městský znak: "... protož ... jmenovaného města konšelom a vši obci jich pečet starú, jakožto štít skrze prostředek sivé a skrze prostředek bílé barvy s branú otevřenú a dvěma věžmi bílejší nahoře stojícími v něm postaveným, polepšujeme, ozdobujeme a činíme tímto listem naším poctivější, ozdobnější a znamenitější: anděla totižto k nim obraz přidávající v roucho oblečeného bílé a štůla pozlacené jeho visí okolo hrdla doluov, na jehožto svrchu čela zlatý kříž spatřuje se a tejj anděl mezi věžmi stoje v prostředku, levou rukou dotýká se ohrady, pravou pak spatřuje se držeti meč dobytý, jakož malování v tento list vepsané zjevněji to ukazuje..." Zároveň uděleno právo pečeti červeným voskem.

Hradec nad Moravicí
okres Opava

500 let od udělení znaku

Původní knížecí hrad se připomíná již v r. 1061. Osada pod hradem byla v r. 1078 trhovou vsí, v 15. stol. se nazývá městem. Privilegiem, daným v Opavě ve středě před sv. Františkem l. 1481 /3.10./, Viktorin, kníže minstrberský a opavský, hrabě kladský, pán z Kunštátu a Poděbrad, uděluje městu erb a pečet: "... totiž štít polovičný, půl bílého a půl červeného a v tom štítu brána s stíny bílými se zdí a za stěnu jedna věž bílá v červené polovici štítu a druhá věž červená v druhé polovici štítu bílého, s modrými krovy a zlatými makovicemi ..." Zároveň uděleno právo pečeti zeleným voskem.

Jílové u Prahy
okres Praha-západ

650 let od povýšení na královské horní město

První zmínka o hornické osadě je v darovací listině knížete Břetislava z r. 1045 klášteru ostrovskému, když "jílovníci u Jílového od pradávna jílovali".

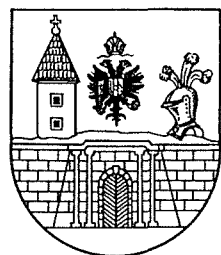
V roce 1331 jmenuje se královským městem. Nynější městský znak pochází z 10. února 1477, když král Vladislav II. polepšil dosavadní znak, červený štít se stříbrným dvouocasým lvem se zlatou korunou a zlatým vyplazeným jazykem, tím způsobem, že nad štít přidal zlaté písmeno "W" /Wladislaus/ a nad ně královskou korunu.

J o s e f o v, místní část Jaroměře
okres Náchod

200 let od založení pevnosti

V r. 1781 založil císař Josef II. na místě dosavadní farní osady Plesu novou pevnost, která byla v r. 1791 pojmenována Josefovem. Městský znak udělil císař František I. v r. 1836. Ve stříbrném poli hradby cihlové barvy, se sloupky, okrají a obrubními kameny stříbrnými, se zavřenými vraty hnědými. Na hořejším okraji zdi zelený trávník, z něhož vyrůstá vpravo stříbrná čtyřhranná věž se dvěma okny, červenou špičatou střechou, zakončenou zlatou makovicí s křížkem, vlevo je stříbrná kolčí přilba vpravo obrácená se třemi pštosími pery, červené-bílé-červené. Mezi přilbou a věží je císařský orel pod císařskou korunou, držící v pravém spáru meč a

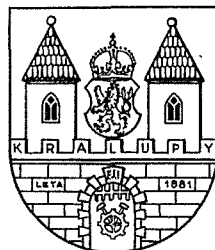
žezlo, v levém říšské jablko. Po r. 1918 byl orel ze znaku odstraněn.

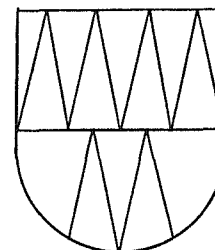
K r a l u p y nad Vltavou
okres Mělník

100 let od povýšení na městys

Jako ves se připomínají Kralupy již v r. 993 v listině břevnovského kláštera. Až do minulého století to byla jen nepatrná ves, po vybudování železnice zde začal kvést průmysl, počet obyvatelstva rychle vzrůstal a dne 22. července 1881 byla ves povýšena na město. Městský znak byl udělen v r. 1884. Na modrém štítu stříbrná městská hradba se sedmi stínkami nesoucími nápis KRALUPY. Otevřená brána s vytaženou stříbrnou mříží, v bráně stříbrné azubené kolo podložné zkříženým kladívkem a mlátkem. Na středovém klenáku

brány jsou litery F.J.I., po stranách brány ve druhé řadě kvádrů nápis LETA 1881. Z hradby vyrůstají dvě čtyřhranné stříbrné věže, každá s jedním gotickým oknem, červenou stanovou střechou ukončenou zlatou makovicí. Mezi věžemi pod českou královskou korunou český znak. V současné době používá město stejného znaku, avšak bez všech liter a letopočtu.

M o h e l n i c e
okres Šumperk

850 let od první zmínky

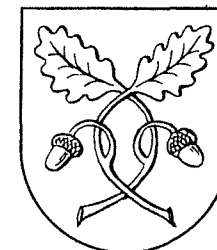
Připomíná se poprvé v r. 1131 jako majetek biskupský. Městem se nazývá v listině biskupa Bruna v r. 1273. Městský znak je shodný se znakem olomouckého biskupství - na červeném štítu šest stříbrných kuželů /špicí/. Přesné datum udělení znaku není známo, vyskytuje se však na několika dochovaných pečetích, z nichž nejstarší ukazuje svým provedením na pol. 15. stol.

P o u z d ř a n y
okres Břeclav

400 let od povýšení na městečko

První zmínka o vsi je z r. 1240. Majestátem, daným na Pražském hradě dne 8. listopadu 1581, byla ves povýšena na prosbu Bedřicha ze Žerotína císařem Rudolfem II. na městečko s právem provozování řemesel, obchodu a pořádání týdenních a výročních trhů.

Městský znak se objevuje na pečeti s letopočtem 1587; barvy nejsou známy, pouze Widimsky uvádí červené pole štítu a zelené větvičky s listy a žaludy.

U h e r s k é H r a d i š t ě

500 let od udělení městského znaku

Město bylo založeno v r. 1257 králem Přemyslem Otakarem II. jako pevnost pro ochranu země proti vpádům Uhrů.

Jako původní městský znak se uvádí znamení na pečetích ze 14. stol. - dvě věže s okny a cimbuřím, mezi nimi hradba s otevřenou branou a nad

ní věž a dvěma okny vedle sebe a s vysokou jehlancovou střechou ukončenou makovicí. Dne 28. června 1481 král Matyáš vydal městu privilegium na městský znak: "... štít barvy červené, v němž dvě věže se zdí mezi nimi a spuštěnou mříží v bráně otevřené, nad níž stojícího rytíře se třemi pětosími pery na přilbici, s mečem k ráně napřeženým v pravici a na levici se štítem barvy lazurové se lvem bílým dle znaku království našeho českého, což vše uprostřed této listiny uměním malířským jasně zobrazeno se poznává ...". Zároveň bylo uděleno právo pečeti červeným voskem. Některá literatura /Widimsky, Ströhl/ uvádí modré pole štítu, štítek se lvem červený a nad oběma věžemi po stříbrné šestihroté hvězdě; tyto hvězdy se vyskytují též na pečetích z přelomu 15. a 16. století.

Karel Liška

Dne 15. června 1982 se konala společná schůze výboru, revizní komise a redakční rady pobočky Heraldika ČNS, na níž byla projednávána neuspokojivá situace ve vydávání Heraldické ročenky a přijata opatření, směřující k odstranění dvouletého skluzu. Rozšířená redakční rada připraví během července a srpna materiál pro Heraldickou ročenku 1981 a 1982 tak, aby v září 1982 bylo možné dát do tiskárny maketu Ročenky 1981 a koncem listopadu 1982 maketu Ročenky 1982. Pokud se nevykytnou závady technického charakteru, měla by být Ročenka 1982 expedována v prosinci 1982 až v lednu 1983 a tím by bylo vzniklé zpoždění odstraněno. Na výroční schůzi pobočky Heraldika ČNS v lednu 1983 bude ustavena nová rozšířená redakční rada, která bude odpovědná nejen za obsahovou a odbornou stránku Ročenky ale především za její včasné a pravidelné vydávání.

Výbor a revizní komise
pobočky Heraldika ČNS

HERALDIKA

pobočka České numismatické společnosti v roce 1980

Od posledních řádných voleb výboru pobočky Heraldika České numismatické společnosti, které se uskutečnily dne 5. února 1980, se konaly členské schůze pravidelně každých 14 dní - s výjimkou července a srpna - vždy v úterý v klubovně Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody, Praha 1 - Staré Město, Malé náměstí 13.

Na schůzích byly prosloveny následující přednášky:

- 4.3. Karel Liška:
Klíč k českým městům. Informace o nově vydané knize pečeti, znaků a vlajek.
- 1.4. Stanislav Judl akad. malíř:
Tympanon kostela Panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském.
- 13.5. PhDr. Stanislav Hošťálek:
Erby v českých tiscích 16. a 17. století.
- 10.6. Ing. Mojmír Chromý - Ing. František Kučera:
Regionální heraldika Vlašimska. Dílčí výsledky studia a dokumentace hmotných heraldických památek.
- 23.9. Vojtěch J. Pelikán:
Heraldická terminologie.
- 7.10. Jiří Hovorka:
Heraldika v práci restaurátora.
- 21.10. Vojtěch J. Pelikán:
Soupis žijících šlechtických rodů v Čechách a na Moravě.
- 4.11. Prof. Pavel Palát:
Zpráva o I. celostátním setkání genealogů a heraldiků v Ostravě.
- 18.11. MUDr. František Lobkowicz:
Řád Marie Terezie.
- 2.12. Zdirad J. K. Čech:
Vývoj znaku Marie Terezie.
- 16.12. Prof. Pavel Palát:
K bibliografii české heraldiky, genealogie a sfragistiky. Zpráva o činnosti Bibliografické skupiny.

Dne 13. ledna 1981 se konala v klubovně Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody výroční schůze pobočky Heraldika České numismatické společnosti, o jejímž průběhu jsme přinesli podrobnou zprávu v Informačním letáku z ledna 1981.

Hlavním bodem výroční schůze byla volba výboru a komise pobočky Heraldika ČNS na základě navržené kandidátky. Na rok 1981 byl výbor a komise zvoleny takto:

Výbor pobočky Heraldika ČNS

Předseda	JUDr. Zdeněk M. Zenger
Místopředseda a hospodář	PhDr. Milan Buben
Jednatel	prof. Pavel Palát
Archivář	PhDr. Pavel R. Pokorný

Přijímací a disciplinární komise

Předseda	PhDr. Stanislav Hošťálek
Členové	Jaroslav Jásek prof. Pavel Palát

Revizní komise

Předseda	Ing. Mojmír Chromý
Členové	Ing. František Kučera Karel Liška

Redakční rada

Předseda	PhDr. Milan Buben
Členové	prof. Pavel Palát PhDr. Pavel R. Pokorný

Redaktor edice "DOCUMENTA HERALDICA"

prof. Pavel Palát

Po skončené výroční schůzi se sešel nově zvolený výbor, komise a redakční rada ke krátké schůzi, na níž byla přijata určitá opatření, směřující k zlepšení organizační činnosti i odborné práci pobočky Heraldika ČNS.

Všichni členové pobočky Heraldika ČNS byli informováni prostřednictvím výše uvedeného Informačního letáku.

pp

OBSAH*

Zdirad J. K. Čech - Jaroslav Jásek: Pokladnice cechovní symboliky	3 - 22
<u>Bohemika v evropských erbovnících</u>	23 - 41
Vladimír Růžek: České znaky v Uffenbašském erbovníku z počátku 15. století	23 - 41
<u>Příspěvky ke studiu heraldických pramenů</u>	42 - 67
Stanislav Judl: Tympanon kláštera u Panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském	42 - 53
Mojmír Chromý - František Kučera: K náhrobníkům v kostele třeběšickém	54 - 65
Tomáš Krejčík: Neznámý malíř erbovních miniatur z rudolfínské Prahy	65 - 67
<u>Z dějin české heraldiky</u>	68 - 80
Pavel Palát: České rodopisné a heraldické časopisy	68 - 80
<u>Výběr z literatury a zprávy</u>	81 - 89
pp: Rožmitál pod Třemšínem historie města psaná heraldikou	81 - 82
pp: Civitates montanarum in re publica Bohemoslovenica	82 - 83
pp: Karel Liška - Ludvík Mucha: Klíč k našim městům	83 - 84
pp: František Zvolský: Znaky moravských měst a městeček	84 - 85
pp: Sborník příspěvků z I. celostátního setkání genealogů a heraldiků	85
pp: Olomoucká numismatika 1980	85
Mojmír Chromý: Iluminace z Kodexu Manesse na pohlednicích	86
Jaroslav Jásek: Die Zunftlade. Das Handwerk vom 15. bis 19. Jahrhundert im Spiegel der Literatur	86 - 87

pp: Drei silberne Ringe im roten Feld	87
Pavel Palát: Zpráva o I. celostátním setkání genealogů a heraldiků v Ostravě	88 - 89
Karel Liška: Výročí našich měst	90 - 94
<u>Česká numismatická společnost pobočka Heraldika</u>	94 - 96
Výbor a revizní komise pobočky Heraldika ČNS	94
pp: Heraldika pobočka České numismatické společnosti v roce 1980	95 - 96

Příloha Heraldické ročenky 1981

Zdirad J. K. Čech - František Lobkowicz:
550 let řádu Zlatého rouna

Ilustrace:

Zdirad J. K. Čech: obálka, titulní a tirážní strana,
3-16, 61, 63, 64, Zlaté rouno

Stanislav Judl: 52

Karel Liška: 90-93

Petr Tybitancl: 56, 57

Reprodukce:

Jitka Janatková: 42

Tomáš Krejčík: 66

Roman Maleček: 42, 56, 57

Vladimír Růžek: 25, 27, 29, 31, 33
81, 87

HERALDICKÁ ROČENKA 1981

s přílohou 550 LET ŘÁDU ZLATÉHO ROUNA

Vydala Česká numismatická společnost, pobočka Heraldika,
Praha 4, Levá 11, jako interní tiskovinu pro své členy.

Vydání povoleno Národním výborem hl. města Prahy, odborem
kultury, pod zn. Kult. 3-sine/81 ze dne 8. 7. 1981.

Praha, září 1982